

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TELAFİ EĞİTİMİ

TARİH

9. SINIF

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TELAFİ EĞİTİMİ

TARİH

9. SINIF

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI • ...
YARDIMCI KAYNAK EĞİTİM MATERYALİ • ...

TELAFİ EĞİTİMİ
TARİH 9. SINIF

ISBN ...

Basım Adedi ...

Yazar
KOMİSYON

Türkçe yayın hakları MEB, 2023

Tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz ve kullanılamaz.

Baskı ...

Sertifika No. ...

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerâhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif ERSOY

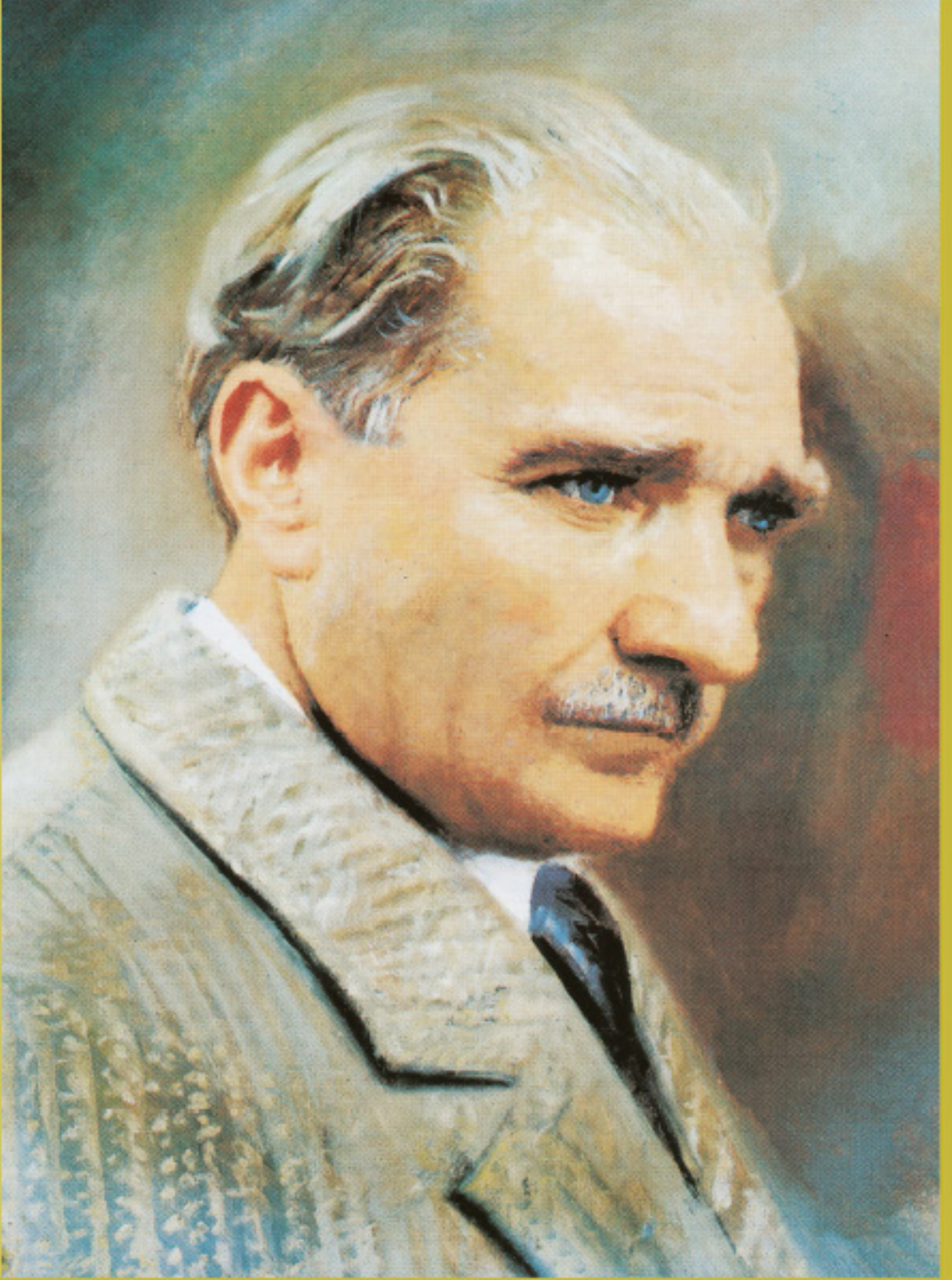
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namûsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

ÖN SÖZ	8
İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI	9
İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU	28
TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ	78
CEVAP ANAHTARI	108

Değerli Öğretmenler ve Sevgili Öğrenciler,

Millî Eğitim Bakanlığı olarak her koşulda eğitim ve öğretimin devamlılığını sağlamak için gerekli tedbirleri almaktayız. Ülkemizde yaşanan deprem nedeniyle bazı illeri-mizde eğitim öğretime ara verilmiştir. Bu kapsamda deprem felaketinin eğitim üze-rindeki olumsuz etkilerini azaltmak, öğrencilerin akademik becerilerini geliştirmek, eksik oldukları konuları telafi etmek amacıyla eğitimde fırsat eşitliği ilkesini temel alarak öğrencilerimize yönelik telafi eğitimleri başlatılmıştır.

Eğitim öğretime ara verilen 2022-2023 eğitim öğretim yılının ikinci döneminden başlamak üzere derslerde işlenemeyen konu ve kazanımlar tespit edilmiştir. Bu kazanımların kısa bir süre içinde verilebilmesi, öğrenmenin kalıcı olabilmesi, sonra-ki öğrenmeleri destekleyebilmesi adına öğretim yöntem ve teknikleri çerçevesinde beceri temelli etkinlikler hazırlanmıştır. Bu etkinlikler, konu içeriğine uygun beceri-lerin kazandırılması amacıyla tasarlanmıştır. Etkinlikler basitten karmaşığa doğru sıralanmıştır.

Telafi Eğitimi kitabında yer alan etkinliklerin hem bireysel hem de grupta yapılabilmesi, bazı etkinliklerin de iş birliğine dayalı olması farklı becerilerin kazandırılmasını sağlamaya yöneliktir.. Etkinlikler, farklı becerileri geliştirmeye uygun olarak hazırlandığı gibi birçok etkinlik günlük yaşamla ilişki kurularak ve öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde oluşturulmuştur. Bu telafi sürecinde kalıcı ve anlamlı öğrenmeyi sağlamak adına etkinliklerde öğrencilerin sürece aktif katılması da öncelenmiştir.

Telafi sürecinde bu kaynakların sizlere faydalı olması dileğiyle...

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TARİH

9. SINIF

4. ÜNİTE

İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI

- 9.4.2. İslamiyet öncesi dönemde Türklerin yaşadığı coğrafyalar ile hayat tarzları arasındaki ilişkiyi analiz eder.
- 9.4.3. İlk ve Orta Çağlarda İç Asya'daki Türk siyasi teşekküllerinin güç ve yönetim yapısını açıklar.
- 9.4.4. Kavimler Göçü'nün sebep ve sonuçlarını siyasi ve sosyal açılarından analiz eder.

4. ÜNİTE ➤ İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI

Etkinlik No.	Kazanım No.	Etkinlik Adı	Sayfa No.
1	9.4.2	ORTA ASYA'DA NE, NEYİ ETKİLEDİ?	11
2	9.4.2	AZİM KARARLILIK MÜCADELE VE ZAFER	13
3	9.4.2	İLK TÜRKLERDE YURT VE OCAK	15
4	9.4.3	DEVLET VE ÜLKE YÖNETİMİ	17
5	9.4.3	TÜRKLER NEDEN KURULTAY DÜZENLERDİ?	18
6	9.4.3	TÜRKLER NASIL YÖNETİR?	20
7	9.4.4	GÖÇLER VE SINIRLAR	22
8	9.4.4	TÜRKLER AVRUPA'DA	24
9	9.4.4	HUNLAR AVRUPA'DA	26

4. ÜNİTE > İlk ve Orta Çağlarda Türk Dünyası

Kazanım 9.4.2: İslamiyet öncesi dönemde Türklerin yaşadığı coğrafyalar ile hayat tarzları arasındaki ilişkiyi analiz eder.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Neden Sonuç İlişkisi Kurma Becerisi

Etkinlik İsmi	ORTA ASYA'DA NE, NEYİ ETKİLEDİ?	 20 dk.
Amacı	İnsanların yaşadığı coğrafyalar ile hayat tarzları arasında ilişki kurabilme.	Bireysel

Yönerge

Aşağıda verilen görselleri ve metni birlikte değerlendirerek soruları cevaplayınız.

Türk kültürünün ortaya çıktığı yer konusunda farklı bilim dallarının birbirine yakın ancak birbirinden farklı tespitleri bulunmaktadır. Tarihçiler, Çin kaynaklarını esas alarak yaptıkları tespitlerde Türklerin anayurdunun Altay Dağları olduğunu belirtmektedir. Sanat tarihçileri, Türklerin anayurdu olarak Kuzeybatı Asya sahasını önermektedir. Kültür tarihçileri, Altay-Kırgız bozkır sahasını veya Baykal Gölü'nün güneybatısını önermektedir. Etnologlar, Türklerin anayurdu meselesine, İç Asya'nın kuzey bölgelerini önererek katkı sağlamaktadır. Antropologlar bu konuda Kırgız Bozkır-Tanrı Dağları arasını önerirken, bazı dil bilimciler Altayların veya Kingan Dağları'nın doğu ve batısı tespitini yapmaktadır. Dil bilimciler, bölgede yaptıkları araştırmalar neticesinde, Altay-Ural Dağları arası ile Hazar Denizi'nin kuzey ve kuzeydoğu bozkırlarının Türklerin anayurdu olması gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir.

İbrahim Üngör, Orta Asya dan Anadolu'ya Kayalara Yazılan Türk Kültürü, Sutad, sayı 39, s.358, Bahar 2016 (Kaynaktan alınmıştır.)

- ①. Coğrafi şartlar, Türk topluluklarını daha çok hangi tür hayat tarzına yöneltmiştir?

- ②. Yaşadıkları coğrafya, Türkleri aşağıda verilen özellikler açısından nasıl etkilemiş olabilir? Yorumlayınız.

Teşkilatçılık :

Geçim kaynağı :

Konut tipi :

El sanatları :

Spor :

- ③. Bir arkeolog olarak konargöçer yaşam tarzının olduğu bölgelerde çalışmalar yapsaydınız, kazılarınızda daha çok hangi eserlere rastlardınız?

4. ÜNİTE > İlk ve Orta Çağlarda Türk Dünyası

Kazanım 9.4.2: İslamiyet öncesi dönemde Türklerin yaşadığı coğrafyalar ile hayat tarzları arasındaki ilişkiyi analiz eder.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	AZİM KARARLILIK MÜCADELE VE ZAFER	🕒 30 dk.
Amacı	Türklerin yaşadıkları coğrafyaya göre şekillenen hayat tarzlarını analiz edebilme.	👤 Bireysel 👥 Grup

1. Yönerge

Görselleri ve açıklamaları birlikte değerlendirerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Görsel 1: Türkler kışın sıcaklığı - 50 dereceye kadar düşen İç Asya coğrafyasında yaşadılar.

Görsel 2: İç Asya'da yaz sıcaklıkları 40 dereceyi aştı. Tarıma uygun olmayan bozkır coğrafyası Türk topluluklarını konargöçer hayat tarzına yöneltti.

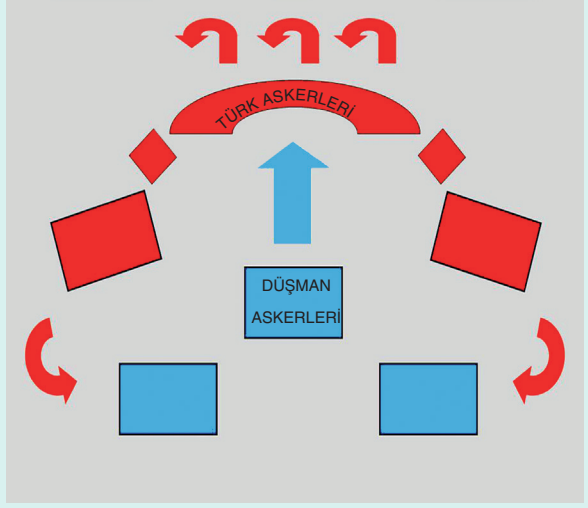
Görsel 3: Geçimlerini hayvancılıkla sağladılar. Hayvanları için yazın dağlara ve yüksek platolara kışın yüksekliği az olan ovalara konup göçtüler.

Görsel 4: Genellikle et, süt, yoğurt, peynir gibi hayvansal ürünlerle sağlıklı bir şekilde beslendiler.

Görsel 5: Yaşadıkları coğrafyanın zor şartları ile mücadele ederken deneyim kazanıp güçlenen Türkler düşmanlarına karşı da başarılı mücadeleler verdiler. Türklerde kadın erkek herkes asker olarak kabul edilirdi. Ordu millet anlayışı hâkimdi. Askerî kültürün etkisiyle Türk toplulukları tarafından geliştirilen ve dünya askerî tarihine mal olan teşkilat, teçhizat ve taktikler vardı. Türkler ordularını onlu teşkilata göre dizayn ettiler. Savaşta süvariler ok ve yay gibi savaş teçhizatlarını kullanırlardı.

Görsel 6: Savaşlarda düşmanlarını yanıltmak, hızlı ve kesin galibiyet kazanmak, en az kayıpla savaşı bitirmek için Turan taktiğini uyguladılar. Turan taktiği sonraları hilal, kurt kapanı, pusu ve sahte ricat (geri çekilme) olarak da isimlendirildi.

- ① İslamiyet öncesi dönemde Türklerin yaşadığı coğrafyaların hayat tarzlarına etkilerini yorumlayınız.

- ② Türklerin dünya askerlik tarihine mal olmuş onlu teşkilat ve Turan taktiği uygulamaları hakkında neler söyleyebilirsiniz?

- ③ Türklerin İç Asya bozkırlarındaki hayat tarzları, farklı coğrafyalara göç ettikten sonra onlara ne gibi kolaylıklar sağlamış olabilir? Tartışınız.

4. ÜNİTE > İlk ve Orta Çağlarda Türk Dünyası

Kazanım 9.4.2: İslamiyet öncesi dönemde Türklerin yaşadığı coğrafyalar ile hayat tarzları arasındaki ilişkiyi analiz eder.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Neden Sonuç ilişkisi Kurma Becerisi

Etkinlik İsmi	İLK TÜRKLERDE YURT VE OCAK	🕒 20 dk.
Amacı	İslamiyet öncesi dönemde Türklerin yaşadığı coğrafyalar ile barınma yerlerini ilişkilendirebilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Metin ve görselleri birlikte değerlendirerek soruları cevaplayınız.

Görsel 1: Yurt; dışarıdan görünüm.

Görsel 2: Yurt; içeriden görünüm.

YURT VE OCAK

Yüksek dağlar, geniş bozkırlar ve zorlu iklim koşulları bozkır insanını çetin tabiat şartları ile sürekli bir mücadeleye itmiştir. Gündelik yaşam içerisinde hayat her daim hareketlidir. Her bir fert için hayati bir önem arz eden barınma ihtiyacına yönelik de yine içinde bulunulan koşullara uygun bir çözüm üretilmiştir. Yaylak ve kışlaklar arasında yapılan yolculuklar sırasında çadırların taşınması, hayvan sırtında yapılabildiği gibi tekerlekli araçlar aracılığı ile gerçekleştirilebilmiştir.

Türklerin “yurt” veya “kiyiz üy” (keçe ev) dediği çadırların en önemli özelliklerinden birisi çadırın tam ortasında yemek pişirme ve ısınma gibi işler için kullanılan ve “korluk” da denilen ocak vardır. Gün boyunca söndürülmeden yanmasına büyük önem verilen ocakta bulunan üçayak ve bunun üzerindeki kazan yurt sahibinin ekonomik gücü her ne olursa olsun hiç istisnasız her çadırın en önemli eşyasıdır. Ocağın sönmesi, ailenin bitmesi olarak düşünüldüğü ve uğursuzluk sayıldığı için devamlı yanması ve canlı tutulması gerekmektedir. Türk aile yapısı içinde evlenen oğullar, baba evinden/baba ocağından ayrılırken çadır içinde yanan ocaktan aldıkları odun veya közlerle kendi çadırlarına baba ateşini taşımışlardır.

Aslı Çandarlı Şahin, Türk Çadırı Üzerine, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, s. 25-39.

- ① Türklerin konargöçer yaşam tarzları ile barınak seçimleri arasında nasıl bir ilişki kurabilirsiniz?

2. Bozkırlardaki iklim şartları göz önüne alındığında çadır yapımında kullanılan malzemeler neler olabilir? Neden bu malzemeler tercih edilmiştir?

3. Çadırlarda gün boyunca söndürülmeden yanmasına büyük önem verilen ocağın Türk kültüründeki öneminden yola çıkarak içinde ocak sözünün geçtiği atasözü, deyim ve türkülerden örnekler veriniz.

4. ÜNİTE > İlk ve Orta Çağlarda Türk Dünyası

Kazanım 9.4.3: İlk ve Orta Çağlarda İç Asya'daki Türk siyasi teşekküllerinin güç ve yönetim yapısını kavrar.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Kavrama Becerisi

Etkinlik İsmi	DEVLET VE ÜLKE YÖNETİMİ	🕒 20 dk.
Amacı	Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinin güç ve yönetim özelliklerini açıklayabilme.	👤 Bireysel

Yönerge Metni dikkate alarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

KURULTAY

Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinde hâkimiyetin kaynağı Gök Tengri'ye dayanmaktaydı. Türk kağanı, Gök Tengri'den aldığı idare etme yetkisi olan "kut" anlayışına dayanarak devleti yönetirdi. Bununla birlikte Gök Tengri, verdiği kutu layık olmayanlardan geri alırdı. Bu sebeple hükümdarlar, adaletle hükmetmeye ve hata yapmamaya özen gösterirlerdi. Kağan, önemli görevlere kendi ailesinden olanları getirirdi. Bununla birlikte tahta geçme mücadelesinde kendisine destek veren boy beylerini de çeşitli derecelerde yönetim kadrolarına dâhil ederdi.

Kağan başkomutan olarak ordunun başında bulunur, savaşa ve barışa karar verebilirdi. Devletin iç ve dış politikasını belirler; ayrıca yüksek mahkemeye de başkanlık ederdi.

Siyasi, hukuki, askerî, ekonomik ve toplumsal konuların konuşulup karara bağlandığı kurultay yılda üç defa toplanırdı. Kağanın başkanlığında toplanan kurultaya; kağanın eşi hatun, önde gelen devlet adamları ve boy beyleri katılırdı. Böylelikle alınan kararların bütün ülkede uygulanması kolaylaşırdı.

- ① Orta Asya'da kurulan Türk devletlerinde kağan, yönetme yetkisini nereden almaktadır?

- ② Kağanın ülke yönetiminde önemli görevlere kendi ailesinden kişileri getirmesinin sebepleri neler olabilir?

- ③ Kağanın görev ve yetkilerini devletin devamlılığına olan etkileri açısından yorumlayınız.

- ④ Kurultay ile ülkemizin yönetim biçimi arasında nasıl benzerlikler kurulabilir?

4. ÜNİTE > İlk ve Orta Çağlarda Türk Dünyası

Kazanım 9.4.3: İlk ve Orta Çağlarda İç Asya'daki Türk siyasi teşekküllerinin güç ve yönetim yapısını kavrar.

Genel Beceriler: Yaratıcı Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Sorun Analizi ve Karar Verme Becerisi

Etkinlik İsmi	TÜRKLER NEDEN KURULTAY DÜZENLERDİ?	🕒 20 dk.
Amacı	Türk devletlerinde kurultayların toplanma gerekçelerini ve yönetimdeki etkisini değerlendirebilme.	👤 Bireysel

1. Yönerge Görselleri ve metni birlikte değerlendirerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Görsel 1: Kurultay (Temsili)

Görsel 2: Kurultay (Temsili)

TÜRK DEVLET YÖNETİMİ GELENEĞİNDE KURULTAY

Kurultaylar, İlk ve Orta çağlardaki Türk devletlerinde çok önemli yönetim organizasyonlarıydı. Düzenlenen kurultaylara çok sayıda beyler ve geniş halk kitleleri katılırdı. Bu toplantılarda halk ve devlet birleşir ve kaynaşırdı. Kurultaya gelmeyen beyler isyan etmiş sayılırdı. Türk devlet geleneğinde farklı sebeplerle kurultaylar düzenlenirdi. Türkler yeni bir devlet kurunca töreyi tespit edip kurmak için bü-

yük bir kurultay yapardı. Kurulan devletin töresi devletin kurucusunun adını taşırdı. Türklerde savaşa hazırlık için de kurultaylar yapılırdı. Eylül, kışın ve dolayısıyla savaş hareketlerinin başladığı bir mevsim olduğu için güz kurultayı düzenlenir, devletin sahip olduğu kaynaklar ile halkın kontrolü ve sayımı yapılırdı. Bu mevsimde askerlik yapacak gençler evlerindeki işlerini bitirmiş ve atlar da güçlenmiş olurdu. Türklerde savaş zamanlarında ise savaş kurultayları yapılırdı. Bu kurultaylar, savaşın başında veya ortasında düşmana karşı yeni bir taktik uygulamak için at üzerinde gerçekleşirdi. Türklerde barış için de kurultay düzenlenirdi. Türk devletlerinde halk ve beyler düşman bir devletle barış kurmak için hemen hazır olmazlardı. Hakan gerekli ortamı sağlamak için bazı tedbirler alırdı. Türklerde konargöçer yaşam tarzının gereği olan göçten hemen önce de kurultay düzenlenirdi. Göç bütün halkı ilgilendiren önemli bir olay ve organizasyondur bu nedenle göçlerden önce birbirlerine danışıp fikir alışverişinde bulunurlardı. Türklerde mahkeme ve yargı kurultayları da düzenlenirdi. Aksakallılar ve bilgelere danışarak oluşan bir kabile ve boy şûrası yapılır, işlenen suçlarla ilgili görüşülür, cezalar karara bağlanırdı.

- ① Türklerin yaşam tarzı ile düzenledikleri kurultayları ilişkilendirdiğinizde nasıl bir çıkarımda bulunabilirsiniz?

- ② İç Asya'da Hun Devleti'nde kurultay düzenleyeceğinizi düşünerek aşağıdaki formda yer alan soruları cevaplayınız.

1. Kurultayın türü nedir?	
2. Kurultayı hazırlama amacınız nedir?	
3. Kurultayın konusu nedir?	
4. Kurultayı hazırlama gerekçeniz nedir?	
5. Kurultayın yapılacağı mevsim hangisidir?	
6. Kurultayı nerede yapmayı planlıyorsunuz?	
7. Kurultayın süresi ne kadardır?	
8. Kurultaya katılmayan beylerle ilgili alacağınız tedbirler nelerdir? Neden?	
9. Organizasyonunu yaptığınız kurultayın Türk devlet yönetimi geleneğine ne gibi katkıları olabilir?	

4. ÜNİTE > İlk ve Orta Çağlarda Türk Dünyası

Kazanım 9.4.3: İlk ve Orta Çağlarda İç Asya'daki Türk siyasi teşekküllerinin güç ve yönetim yapısını kavrar.

Genel Beceriler: Problem Çözme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Sorun Analizi ve Karar Verme Becerisi

Etkinlik İsmi	TÜRKLER NASIL YÖNETİR?	🕒 30 dk.
Amacı	İlk ve Orta Çağlarda İç Asya'daki Türklerin devlet yönetiminde görülen sorunlarına çözüm önerileri sunabilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Durum 1 ve Durum 2'de verilen bilgilerden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Durum 1:

Güneş daha kendini göstermemişti. Vakit kurak bir yazın sabahına doğru ilerliyor, gecenin son saatleri yaşıyordu. Uzun süredir yağmur yağmamıştı. Hayvanlar otlak sıkıntısı çekiyordu. Sıcak etkisini o kadar çok hissettiriyordu ki kışın ısındıran kıl çadırlar bu sefer serinletmeye vazifeliydi sanki. Herkes çadırındaydı. Birden güm güm güm diye sesler geldi. Davullar çalıyordu. Uzaktan bir at görüldü. Üstünde binicisi yok gibiydi. Başta Hakan olmak üzere yanındakiler otağlarından çıkmıştı bile. At yaklaştıkça yaralı bir savaşıyı taşıdığı belli belirsiz seçiliyordu. Savaşçının son görevini yapmaya yemin etmiş bir hâli vardı. Bir çatışmada yaralandığı belliydi. Son sözleri ağzından döküldü: “Hakan’ım Çinliler.” diyebilirdi. Oracıkta canını verdi. Hakan bu savaşıyı yeni otlaklar ve sulak alanlar bulmak için keşfe çıkarmıştı. Belli ki bu sırada Çin askerlerinin saldırısına uğramıştı. Üstelik daha geçen ay Çinliler elçi göndermişler, Hakan’dan barış dilemişlerdi. Hakan da kabul etmişti. Hakan çok sinirlendi. Bu saldırı karşılıksız kalamazdı. Çünkü Türk töresi gereği Hakan, milletin can ve mal güvenliğinden sorumluydu. Ayrıca bu saldırı tüm millete yapılmış gibi kabul edilirdi. “Türk Oğuz beyleri, millet iştin!.. Üstte gök çökme, altta yer delinme Türk milleti; ilini, töreni kim bozabilir!..”

Durum 2:

Öğleye doğru sıcaklık kendini iyiden iyiye hissettirmişti. Her çadıra adil bir şekilde su ve yiyecek dağıtılıyordu. Ancak kuraklık artık dayanılmaz bir noktaya gelmişti. Hakan otağında diğer beylerle görüşüyordu. Bu sırada bir bağırıtı duyuldu. Birkaç çadırda açlık ve susuzluktan bazı insanların öldüğü konuşuluyordu. Hakan, hemen bu kişilerin yakınlarının yanına gitti. Onlarla dertleşti. Bu esnada uzaktan bir çoban geldi. Çok korkmuştu. “Hakanım, hayvanlarımızı epeydir otlatamadık, açlık ve susuzluk yerini hastalığa bıraktı. Hayvanların çoğunu da kaybetmeye başladık. Üstelik bu durum salgın bir hastalığa da yol açabilir.” dedi. Herkes çaresizce Hakan’a baktı. Ondan bir medet umarcasına... Hakan’ın kafasında ise atalarından kalma sözler yankılanıyordu yine. “Tanrı buyurduğu için, kendi kutum (talihim) var olduğu için ben, hakan olarak tahta oturdum. Tahtıma oturunca aç, yoksul, dağınık milleti topladım. Yoksul milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım.”

1. Durum 1 ve Durum 2’de karşılaşılan sorun sizce ne olabilir? İkişer cümle ile özetleyiniz.

Durum 1: _____

Durum 2: _____

②. Sizce Hakan'ı sorunları çözmeye iten meşruiyet kaynakları neler olabilir?

③. Sizce Hakan, Durum 1'deki sorunu nasıl çözmelidir?

④. Sizce Hakan, Durum 2'deki sorunu nasıl çözmelidir?

4. ÜNİTE > İlk ve Orta Çağlarda Türk Dünyası

Kazanım 9.4.4: Kavimler Göçü'nün sebep ve sonuçlarını siyasi ve sosyal açılarından analiz eder.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	GÖÇLER VE SINIRLAR	🕒 20 dk.
Amacı	Haritalar üzerinden Kavimler Göçü'nün etkilerini analiz edebilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Aşağıdaki haritaları dikkate alarak soruları cevaplayınız.

Harita 1: Kavimler Göçü Öncesi Avrupa

Harita 2: Kavimler Göçü Sonrası Avrupa

1. Kavimler Göçü ile Avrupa haritasında meydana gelen değişiklikler hakkında neler söyleyebilirsiniz?

2. Kavimler Göçü'nün Türk siyasi tarihine etkileri neler olabilir?

3. Kavimler Göçü içerisinde yer alsaydınız hangi bölgeye yerleşirdiniz? Neden?

4. Kavimler Göçü meydana gelmeseydi sizce Avrupa'nın siyasi haritası nasıl olurdu?

4. ÜNİTE > İlk ve Orta Çağlarda Türk Dünyası Kazanım 9.4.4: Kavimler Göçü'nün sebep ve sonuçlarını siyasi ve sosyal açılarından analiz eder.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	TÜRKLER AVRUPA'DA	⌚ 30 dk.
Amacı	Türklerin Avrupa'ya göçlerini çeşitli açılardan (siyasi, sosyal, kültürel, askerî vb.) analiz edebilme.	👤 Bireysel 👥 Grup

Yönerge

Verilen haritadan ve metindeki bilgilerden yola çıkarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Harita: İç Asya'dan Avrupa içlerine doğru göç eden Hun Türklerinin göç hareketliliği

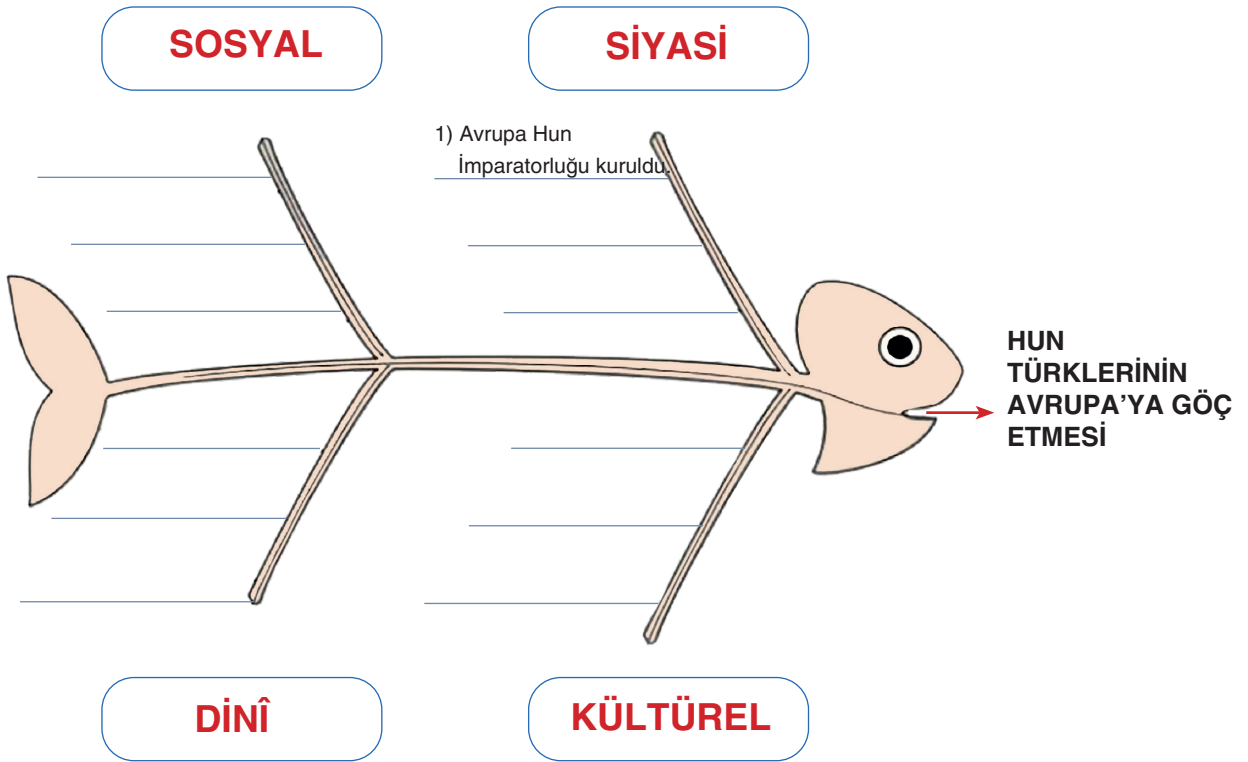
AVRUPA HUN İMPARATORLUĞU

Hunlar, Asya Hun ve Avrupa Hun olmak üzere tarihte iki büyük devlet kurdu. İç Asya'dan batıya gelen ilk Türk kavmi olan Avrupa Hunları, IV. yüzyılın sonunda Avrupa'da görünmeye başladılar. Avrupa'nın bugünkü etnik yapısını oluşturan kavimler göçünde ana unsur olarak bulundular. IV ve V. yüzyıllarda Doğu ve Orta Avrupa'nın şekillenmesinde önemli rol oynadılar. Birçok kavmi yerinden eden Avrupa Hunları, Kazakistan bozkırlarında toplandıktan sonra 375 yılında Avrupa'ya indiler. Bu göç, dünya tarihi açısından önemli olan Kavimler Göçü'nü tetikledi ve Hunların önüne kattığı kavimler tüm Avrupa'da dengeleri değiştirdi. German kavimlerini birleşmemek üzere dağıttılar. Etnik kaynaşmalar sonucu bugünkü Avrupa milletlerinin temeli atıldı. Hunlar, Avrupa'nın ortasında Avrupa Hun Devleti'ni kurdular. Asya'dan Kafkaslara, Avrupa'ya, Anadolu'ya kadar uzanan akınlar düzenlediler. Batı Asya'nın Türkleşmesini sağladılar. En önemli hükümdarı olan Attila döneminde Orta Avrupa'ya diz çöktüren Hunlar, Batı Roma ve Doğu Roma İmparatorluğu'nu itaat altına aldı. Daha sonra Batı ve Doğu Roma İmparatorluklarını temelinden sarstılar. Avrupa'nın o zamanki durumunu alt üst ettiler. Attila'nın ölümü üzerine yerine geçen çocukları birlik sağlayamadı ve devlet yıkıldı.

(<https://www.beyz tarih.com/ansiklopedi/avrupa-hun-imparatorlugu> link adresinde yer alan bilgilerden düzenlenerek alınmıştır.)

1. Sizce Hunların İç Asya'dan göç etmesinde rol oynayan faktörler neler olabilir? Arkadaşlarınızla beyin fırtınası yaparak belirleyiniz.

2. Sizce Hunların Avrupa'ya yaptıkları göçler ne gibi sonuçlara yol açmış olabilir? Arkadaşlarınızla birlikte belirlediğiniz sonuçları balık kılçığı diyagramında gösteriniz.

3. Sizce günümüzde Avrupa'ya yapılan küresel göçler (mülteci göçleri, işçi göçü, beyin göçü vb.) gelecekte Avrupa'yı nasıl etkileyebilir? Açıklayınız.

4. ÜNİTE > İlk ve Orta Çağlarda Türk Dünyası Kazanım 9.4.4: Kavimler Göçü'nün sebep ve sonuçlarını siyasi ve sosyal açılarından analiz eder.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	HUNLAR AVRUPA'DA	🕒 20 dk.
Amacı	Hun hükümdarı Attila'nın Avrupa'ya etkilerini analiz edebilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Aşağıdaki metni ve görseli dikkate alarak soruları cevaplayınız.

Görsel 1: Hendrick Bloemaert tablosunda Papa I. Leo ve Attila'nın buluşması.

452 yılının ilkbaharı sonlarında Attila, ordusu ile Pannonia'dan hareketle Alplerin dar boğazını geçti. Bütün imparatorluğun dokuzuncu büyük şehri Aquileia'yı ele geçirdi. Bu şehir düştükten sonra Attila, İtalya'ya girdi.

Bu durum karşısında Roma İmparatoru III. Valentianus, Roma hükûmetini topladı. Bir çözüm yolu bulmaya çalıştı. Roma şehrinin valisi Trigetius ve Papa I. Leo, Attila'ya elçi olarak gönderildi. Elçilik heyeti, Po ve Mincio ırmaklarının birleştiği yerde bulunan Attila ile görüştüler. Ateşkes istediler ve sonunda başarı elde ettiler. Hristiyanlık âleminin en büyük ruhani şahsiyeti olan Papa Leo, Attila'nın ayağına gitmeden evvel; özel merasimlerde giyilen muhteşem papalık elbisesini giymiş ve büyük Hun imparatorunun huzuruna böyle çıkmıştı. Attila, Papa'ya gayet nazik muamelede bulunmasına rağmen aralarında geçen konuşma bilinmemekteydi. Fakat aralarında ne geçmiş olursa olsun, neticede Romalılar bağışlanmak için yalvarmışlardı.

Ali Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hunları*, s.143. (Düzenlenerek alınmıştır.)

1. Romalıların barış istemek için Attila'ya bir elçilik heyeti göndermesini dikkate aldığınızda Hunların gücünü nasıl değerlendirebilirsiniz?

2. Attila'ya gönderilen elçilik heyetinde Hristiyan dininin ruhani önderi olan Papa Leo'nun olması ile Kavimler Göçü sonrası Katolik Kilisesi'nin Avrupadaki etkisini ilişkilendirdiğinizde nasıl bir çıkarımda bulunabilirsiniz?

3. Hun Hükümdarı Attila'nın Papa'ya gayet nazik muamelede bulunması dikkate alınarak Türklerin savaş ve barış konusundaki tutumları hakkında nasıl bir sonuç çıkarılabilir?

4. "Papa I. Leo ve Attila'nın Buluşması" adlı tabloya bakarak sanat eserlerinin tarihi yansıtmadaki görevi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TARİH

9. SINIF

5. ÜNİTE

İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU

- 9.5.1. İslamiyet'in doğuşu sırasında Arap Yarımadası, Asya, Avrupa ve Afrika'nın genel durumunu açıklar.
- 9.5.2. Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Dört Halife Dönemi'nde Müslümanların Arap Yarımadası ve çevresinde siyasi hâkimiyet kurmaya yönelik faaliyetlerini analiz eder.
- 9.5.3. Emeviler ile birlikte İslam Devleti'nin yapısında meydana gelen değişimi analiz eder.
- 9.5.4. Türklerin Abbasi Devleti'ndeki askerî ve siyasi gelişmelerde oynadıkları rolleri açıklar.
- 9.5.5. VIII ve XII. yüzyıllar arasında İslam medeniyeti çerçevesindeki ilmî faaliyetleri medeniyete katkısı bakımından değerlendirir.

5. Ünite ➤ İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU

Etkinlik No.	Kazanım No.	Etkinlik Adı	Sayfa No.
10	9.5.1	İSLAMİYET'TEN ÖNCE ARABİSTAN	30
11	9.5.1	CAHİLİYE DÖNEMİ	32
12	9.5.1	CAHİLİYE ÇAĞINDA ARAPLAR	34
13	9.5.1	BEDEVİLİK VE HADARİLİK KAVRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI	36
14	9.5.1	HİLFU'L-FUDÛL CEMİYETİ	38
15	9.5.1	CAHİLİYE DÖNEMİNDE PANAYIRLAR	40
16	9.5.2	HZ. MUHAMMED VE İSLAM DEVLETİ	42
17	9.5.2	HZ. ÖMER	43
18	9.5.2	SİZ OLSAYDINIZ?	45
19	9.5.3	ÜÇ KITADA İSLAMİYET	47
20	9.5.3	HİLAFETİN SALTANATA DÖNÜŞÜMÜ	49
21	9.5.3	MEVALİ POLİTİKASI	51
22	9.5.3	MEVALİ POLİTİKASINI DEĞERLENDİRME	53
23	9.5.3	ENDÛLÛS'TE İLİM	54
24	9.5.3	ENDÛLÛS İSLAM KÜLTÜRÜNÜN TEMELLERİ	55
25	9.5.4	TÜRK-İSLAM TARİHİNDE TOLUNOĞULLARININ YERİ VE ÖNEMİ	57
26	9.5.4	ABBASİLER	58
27	9.5.4	ABBASİLER VE TÜRKLER	60
28	9.5.4	ABBASİ DEVLET TEŞKİLATINDA TÜRKLER	62
29	9.5.4	TOLUNOĞULLARI VE İHŞİDİLER DEVLETLERİ	64
30	9.5.5	İSLAM MEDENİYETİNİN KÜLTÜR HAVZALARI	66
31	9.5.5	İSLAM'IN ALTIN ÇAĞI	68
32	9.5.5	BAĞDAT'TA BİR BİLİM MERKEZİ	70
33	9.5.5	İLİM VE KÜLTÜR MERKEZİ BAĞDAT	72
34	9.5.5	BİR BATILI, BİR MÜSLÜMAN HEKİM	74
35	9.5.5	EVRENSEL DEHA "BİRÜNİ"	76

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu

Kazanım 9.5.1: İslamiyet'in doğuşu sırasında Arap Yarımadası, Asya, Avrupa ve Afrika'nın genel durumunu açıklar.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	İSLAMİYET'TEN ÖNCE ARABİSTAN	🕒 20 dk.
Amacı	Arabistan'daki kabilecilik anlayışının toplum hayatına etkisini analiz edebilme.	👤 Bireysel

Yönerge Aşağıdaki soruları metinleri dikkate alarak cevaplayınız.

METİN 1: Cahiliye

Arapların İslamiyet'ten önceki tarihlerinin cahiliye kelimesiyle ifade edilmesinde; onların hayat tarzına bedeviliğin hâkim olması, çevrelerinde yaşayan insanlara göre medeniyet bakımından geri kalmaları, puta tapmaları, kötülük yapmalarını önleyen bir dine, bir peygambere ve semavi bir kitaba sahip olmamaları gibi sebepler sıralanmıştır.

...

"Cahiliye Davası" Cahiliye çağrısı demektir ki bir kimsenin kabile mensuplarından yardım istemek için onlara, "Ey filân oğulları, yetişiniz!" diye bağırmasıdır. Bu çağrısı işiten kabile halkı toplanarak çağrıyı yapan kimseye, haklı veya haksız, zalim veya mazlum olsun yardım ederdi. Asil sayılanlar daima haklı kabul edilmiş ve adaletten yoksun bir hayat yaşamışlardır.

Fayda, M. (1993). *Câhiliye. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Cilt.7, s.17-19) içinde. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.*

METİN 2: Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı

Bu devirdeki halkın yaşayışı bütün müesseseleriyle iyice kavranırsa İslam tarihi daha kolay anlaşılabilir. Arapların özellikle de Mekke ve Taif halkının, ticari alanda kurdukları üstünlük ve bu üstünlüğe dayanan imtiyazlı durumları iyice belirtilmeden, İslamiyet'in yerleşmesine ve yayılmasına karşı gösterdikleri direnç ve engel olma çabalarının manası anlaşılamaz. İslamiyet tutunup gelişirse, düzenlenen yerli panayırlarda desteklenen ticaret üstünlüklerinin elden çıkacağını, uzun zamandır kendi başlarına buyruk, hiçbir siyasi ve idari otorite tanımadan sürdürüp gittikleri yaşayışın, katlanılması zor bir mükellefiyetler zinciri altına gireceklerini düşünüyorlardı.

Çağatay N. (1957). *İslâmdan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.*

1. Arap Yarımadası'nda siyasi birliğin kurulamamasının sebepleri neler olabilir?

2. Sizce bir toplumda siyasi birliğin sağlanmasında hangi unsurlar etkili olabilir?

3. Arapların İslamiyet'in yerleşmesi ve yayılmasına neden direnç gösterdiğini değerlendiriniz.

4. Metinde adı geçen "Cahiliye Davası"na benzer uygulamalar günümüzde var mıdır? Varsa toplumsal düzene zararı nelerdir?

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu

Kazanım 9.5.1: İslamiyet'in doğuşu sırasında Arap Yarımadası, Asya, Avrupa ve Afrika'nın genel durumunu açıklar.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	CAHİLİYE DÖNEMİ	🕒 20 dk.
Amacı	Arabistan'da Cahiliye Dönemi'ni analiz edebilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Aşağıdaki soruları görsel ve metni dikkate alarak cevaplayınız.

Görsel 1: Bedevi çadırı

CAHİLİYE DÖNEMİ

Arap toplumu İslamiyet'ten önceki dönemlerini, bilgisizlik anlamına gelen cahiliye kelimesiyle ifade etmiştir. Bunda; hayat tarzlarında bedeviliğin hâkim olması, çevrelerinde yaşayan insanlara göre medeniyet bakımından geri kalmaları, puta tapmaları ve kötülük yapmalarını önleyen bir dine inanmamaları etkili olmuştur. Eskiden beri kabul edilen bu anlayışa göre Cahiliye Dönemi "bilgisizlik çağı" demektir; İslamiyet ise aydınlanma ve bilgi devri olup bu anlamda Cahiliye Dönemi'nin karşıtıdır. Nitekim Hz. Peygamber'in ashabı İslamiyet'in cahiliye örf ve âdetlerini kaldırdığını söylerken cahiliye kibir ve taassubunu, sürekli savaşlara sebep olan kabilecilik anlayışı ve kan davasını, affa yer vermeyen barbar âdetleri ve putperestliğin bütün unsurlarını kastediyordu. Bununla birlikte Hz. Peygamber cahiliyeye geçmişte kalan bir dönem olarak bakmamış, aksine bunun her fırsatta tekrar ortaya çıkabileceğini düşünmüş ve bu yönde uyarılarda bulunmuştur.

Fayda M. (1993), *Câhiliye*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (C.7). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. (s.17-19'dan düzenlenmiştir.)

1. Metinden ve görselden hareketle bir hayat tarzı olarak bedeviliğin taşıdığı özellikler neler olabilir?

2. İslamiyet'in, Cahiliye Dönemi'nin karştı olmasında etkili olan unsurlar nelerdir?

3. İslamiyet'le birlikte gelen yeni döneme hangi isimleri vermek isterdiniz?

4. Hz. Peygamber niçin cahiliyenin tekrar ortaya çıkabileceğı uyarısında bulunmuş olabilir?

5. Modern dünyada, Cahiliye Dönemi'ne ait uygulamalar bulunmakta mıdır? Örnekler veriniz.

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu

Kazanım 9.5.1: İslamiyet'in doğuşu sırasında Arap Yarımadası, Asya, Avrupa ve Afrika'nın genel durumunu açıklar.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	CAHİLİYE ÇAĞINDA ARAPLAR	🕒 20 dk.
Amacı	İslamiyet öncesinde Arap Yarımadası'nın siyasi, sosyal, ekonomik ve dinî durumunu değerlendirme.	👤 Bireysel

Yönerge

Aşağıdaki soruları verilen metinlerden hareketle cevaplayınız.

METİN 1

“Mekke ve Yesrib (Medine) halkı - bilhassa Mekke halkı - ticari ve içtimai durumları itibarıyla Arap kavminin en nüfuzlusu vaziyetinde bulunuyordu; fakat Hicaz ve Necid Arapları onların hâkimiyetlerini kabul etmezlerdi. Arap kabilelerinin çoğu gelip Kâbe'yi ziyaret ve tavaf ederek hacı ifa ederlerdi. Fakat o devirde Arap Yarımadası'nda Kâbe'yle rekabet etmek isteyen yüz kadar tapınak vardı. Kâbe'ye olduğu gibi onlara da saygı gösterirler, hediyeler verirler, etraflarını tavaf ederler ve onlar için kurban keserlerdi. Onların da bakıcıları (kayyum) ve muhafızları (hâcib) vardı.”

Çağatay, N. (1957). *İslam'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları. (s.80'den düzenlenerek alınmıştır.)

METİN 2

“Araplarda, bilhassa Hicaz Bölgesi'nde, dünyanın başka bölgelerinde görülen şekilde kuvvetli bir merkezî hükümet mevcut değildi. Yemen'de, Basra Körfezi'nde ve Suriye'nin güney bölgesinde kurulan emirliklerde, hükümdarın soyuna veya hâkim sülaleye bağlı olmak, asalet vesilesi teşkil ediyordu. Hicaz'da da kuvvetli bir kabileye mensup olmak, diğer kabilelere karşı övünmeyi temin ediyordu. Bu bakımdan yani mensup oldukları soyu iyi tanımak için soy kütüğü bilimi önemli idi.”

Çağatay, N. (1957). *İslam'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları. (s.101'den düzenlenerek alınmıştır.)

METİN III

“Cahiliye Dönemi'nde genel olarak orta ve aşağı tabakalarda kadının hiç bir önemi ve rolü yoktu. Bu durum zaten doğuştan başlıyordu. Bir adamın erkek çocuğu doğarsa sevinir, şenlik yapar; kız çocuğu doğarsa utanır ve bir suç işlemiş duruma düşerdi. Bilhassa aşağı tabakalarda kadının kocası yanındaki değeri, onun mülkiyetinde olan malların değerinden fazla değildi.”

Çağatay, N. (1957). *İslam'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları. (s.121'den düzenlenerek alınmıştır.)

1. Mekke halkının Araplar içerisinde nüfuzlu olmasının nedenleri neler olabilir?

2. Soy kütüğü bilimi nedir? Bu bilim Araplar için neden önemlidir?

3. Arap toplumunda kadının sosyal itibarını değerlendiriniz?

4. Verilen metinlerde yer alan; inanış, ayrıcalıklı gruplar, soy üstünlüğü ve kadınların sosyal durumuyla ilgili konularda İslamiyet'in kabulü ile birlikte yaşanan değişimleri yorumlayınız.

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu

Kazanım 9.5.1: İslamiyet'in doğuşu sırasında Arap Yarımadası, Asya, Avrupa ve Afrika'nın genel durumunu açıklar.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Kavrama Becerisi

Etkinlik İsmi	BEDEVİLİK VE HADARİLİK KAVRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI	🕒 20 dk
Amacı	Bedevilik (Göçebelik) ve Hadarilik (Şehirli) arasındaki benzerlikleri, farklılıkları açıklayabilme	👤 Bireysel

Yönerge

Aşağıdaki görseller ve açıklamalardan hareketle verilen soruları cevaplayınız.

Görsel 1: Bedevilik (Göçebelik)

Bedevilik (Göçebelik)

Çöl ve vahalardaki konargöçer yaşam şeklidir. Çadırlarda yaşayan bedevilerin hayatlarında develer çok önemli bir yere sahiptir. Bazen yağmacılık hareketleri görülse de bedevilikte temel geçim kaynakları avcılık ve takasa dayalı ticarettir. Kabileler hâlinde yaşayan bedeviler, Arapça'yı en duru ve doğru şekilde konuşurlardı. Bu nedenle şehirli çocuklarını Arapça'yı doğru öğrenmeleri için bedevi ailelerin yanına gönderirdi.

Görsel 2: Hadarilik (Şehirli)

Hadarilik (Şehirli)

Arabistan'da görülen yerleşik yaşam tarzıdır. Köy, kasaba ve şehirlerde yaşayan hadariler, kendilerine mahsus mahallelerde kerpiçten veya taştan yapılmış evlerde otururlardı. Geçim kaynakları ise tarım ve ticaretti. Hadariler de kabile anlayışıyla kümelenmiş olarak yaşamalarına rağmen yönetim tarzları bedevilerinkinden farklılık gösterirdi. Kabile reisinin yönetiminden ziyade kabile meclisi tarafından yönetilir ve önemli kararlar oy çokluğuyla alınır.

1. Arap Yarımadası'nda bedevilik ve hadarilik şeklinde iki farklı yaşam tarzının görülme nedenleri neler olabilir?

- ②. Bedevilik ve hadariliği yaşam tarzları, yaşadıkları yerler, geçim kaynakları ve yönetim durumları açısından karşılaştırınız.

Bedevilik (Göçebelilik)	Hadarilik (Şehirliler)

- ③. Bedevilik ve hadarilik yaşam tarzlarının benzer özellikleri neler olabilir?

- ④. İki yaşam tarzının günümüzdeki durumları açısından değerlendiriniz.

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu

Kazanım 9.5.1: İslamiyet'in doğuşu sırasında Arap Yarımadası, Asya, Avrupa ve Afrika'nın genel durumunu açıklar.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Kavrama Becerisi

Etkinlik İsmi	HİLFU'L-FUDÛL CEMİYETİ	🕒 20 dk
Amacı	Cahiliye Dönemi'nde toplumsal adaletin sağlanmasında Hilfu'l-Fudûl Cemiyeti'nin önemini açıklayabilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Verilen metin ve görselden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

HİLFU'L-FUDÛL CEMİYETİ

Cahiliye Dönemi'nde güçlü kişilerin güçsüzlerin mallarını gasp etmesi sık görülen bir durumdu. O dönemde buna kimse karşı çıkamaz ve toplumda bu durum yadırganmazdı. Yemen bölgesinden Mekke'ye bir tüccar gelerek mallarını Mekke'nin ileri gelenlerinden birine sattı. Malları teslim alan adam, kararlaştırılan fiyatı ödemeye yanaşmadı. Dolandırılan tüccar, Mekkeli olmadığı için şehirde ona yardım edebilecek birini bulamadı. Çaresizlik içinde yüksekçe bir yer olan Ebu Kubeys Tepesi'ne çıkan tüccar, tepkisini buradan yüksek sesle veciz bir şekilde dile getirmiş ve Mekkelilerden adaleti yerine getirmelerini istemişti. Bu konuşmadan orada bulunanlar çok etkilenmiş ve toplanarak bu konuyu istişare etmişlerdi. Sonuçta, zayıfları korumak ve adaleti sağlamak için bir cemiyet kurmaya karar vermişlerdi. Daha sonra bu kişiler Kâbe'ye giderek Mekke'de ne zaman bir zulüm meydana gelirse zulmedilenin Mekkeli olup olmadığına bakılmaksızın hakkını aramak için birleşeceklerine ant içtiler. Daha sonra Yemenli tüccara haksızlık yapan adama borcunu ödettiler. Hz. Muhammed de gençlik yıllarında, yapılan bu ittifaka bizzat katılmıştı. Peygamberlik Dönemi'nde, "Abdullah b. Cüdân'ın evinde yapılan Hilfu'l-Fudûl anlaşmasında ben de vardım, orada bulunuşumu ve o anlaşmaya katılışımı bir sürü kızıl deveye değişmem ve şimdi, o cemiyete çağrılısam memnuniyetle katılırım." demişti.

el-Mağlûs, 2012, s.260'tan düzenlenmiştir.

Görsel 1: Adalet simgesi (temsili)

1. Hilfu'l-Fudûl Cemiyeti hakkında çıkarımınız nedir? Gerekçesiyle açıklayınız.

2. Metinde verilen sözü doğrultusunda Hz. Muhammed'in hangi kişilik özelliklerine sahip olduğunu söyleyebilirsiniz?

3. Bir tüccar aynı sorunu günümüz Türkiye'si'nde yaşamış olsa nasıl bir hak arama yöntemi takip edebilir?

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu

Kazanım 9.5.1: İslamiyet'in doğuşu sırasında Arap Yarımadası, Asya, Avrupa ve Afrika'nın genel durumunu açıklar.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Kavrama Becerisi

Etkinlik İsmi	CAHİLİYE DÖNEMİNDE PANAYIRLAR	🕒 20 dk.
Amacı	İslamiyet'in doğuşu sırasında Arap Yarımadası'nın genel durumunu açıklayabilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Verilen metinden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

UKAZ PANAYIRI

Araplar açısından pazarlar içinde Ukaz'ın müstesna bir yeri vardı ve en büyüğü idi. Cahiliye Dönemi'nde meşhur ve yaygın olan intikam alma geleneği, genelde Ukaz panayırının açılışını bekliyordu. Bir kimse intikam alacağı kişiyi bulamaz ve yerini bilmezse onu Ukaz'da arar bulurdu. Kimin yakınlarından biri bir kabile baskınında esir alınıp köleleştirilseyse Ukaz'da onu fidye ile kurtarmaya gelirdi. Ayrıca kim bütün Araplarca bilinmesini istediği bir iş yapmak ister veya yapacağı işe insanları şahit tutmak isterse bunu Ukaz'da yapardı. Cahiliye Dönemi Araplarında karşılıklı övünmek bir gelenektir. Bu yüzden kim halkın huzurunda karşılıklı övünme yarışına girmek isterse onu burada yapmak isterdi. Ayrıca Ukaz pazarında kürsüler kurulur, orada halka hitap eden önemli hatipler, söz alıp kendilerinin ve kabilelerinin önemli vasıflarını her yıl sayıp dökerlerdi.

Ukaz'da, şiirler okunur ve önemli konuşmalar yapılırdı. Şiir okumak isteyen ve gururlandığı her hâliyle anlaşılan bir şair bir deve üzerine veya yüksek bir yere çıkar, bütün gözler onun üzerine toplanıp sükûnet sağlanınca, yüksek sesle ezberden kaside okumaya başlardı. Şiirinde bazen yaşadığı olaylarla kendisini ve kabilesini över, yeri gelince intikamın lezzetini anlatır, misafir ağırlama ve cömertlikten söz eder, şiirde şecaatini dile getirir, çöllerden, vahalardan ve şiirinde yer alan çöl hayvanlarından bahsederdi. Burada şiirinde iddialı olan şairler, şiirleri konusunda yarışlardı. Yarışmada üstün gelen böylece kendi şerefini ve kabilesinin şerefini yükseltmiş olurdu ki bir kabilenin şairinin böyle bir mazhariyete ulaşması o kabile ve şairi için çok önemliydi.

Murat Sarıcık, Cahiliye Döneminde Arap Yarımadası Panayırları, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, s. 122-123. (Düzenlenerek alınmıştır.)

1. İslamiyet'ten önce Arap Yarımadası'ndaki Ukaz gibi panayırlarda kültürel etkinlikler ve şiir yarışmaları düzenlemesine rağmen bu dönem için "Cahiliye Dönemi" tabirinin kullanılmasının sebepleri sizce nelerdir? Açıklayınız.

2. Ukaz panayırından hareketle İslamiyet'ten önce Arap Yarımadası'nın siyasi, sosyal ve ekonomik yapısı hakkında neler söyleyebilirsiniz?

3. Arap kabilelerini bir araya getiren Ukaz panayırına benzer etkinlikler günümüzde de devam etmekte midir? Yaşadığınız şehri göz önünde bulundurarak açıklayınız.

4. Ukaz gibi panayırlar ile günümüzdeki sosyal medyayı karşılaştırdığınızda benzer özellikleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu

Kazanım 9.5.2: 9.5.2. Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Dört Halife Dönemi'nde Müslümanların Arap Yarımadası ve çevresinde siyasi hâkimiyet kurmaya yönelik faaliyetlerini analiz eder.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Kavrama Becerisi

Etkinlik İsmi	HZ. MUHAMMED VE İSLAM DEVLETİ	🕒 20 dk.
Amacı	Hiz. Muhammed Dönemi'nde toplum içerisinde birlik ve beraberlik sağlamaya yönelik faaliyetleri açıklayabilme	👤 Bireysel

Yönerge

Verilen metne göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Hiz. Muhammed ve İslam Devleti

Hiz. Muhammed, Hicret'ten sonra Medine'de toplumsal düzeni sağlamak ve insanları huzur içinde bir arada yaşatabilmek için Medine Sözleşmesi'ni hazırladı. Bu sözleşme, İslam Devleti'nin anayasası oldu. Medine'de evleri ve kalabilecek yakınları olmayan genç sahabeler için Mescid-i Nebevî'ye onların yatılı olarak kalıp eğitim öğretim görebilecekleri "suffe" denilen bir bölüm ekletti. Pazar yerlerini denetlemek ve ticaret anlaşmazlıklarını çözmek için biri kadın olmak üzere dokuz kişiden oluşan bir zabıta ekibi görevlendirdi. Bedir Savaşı'ndan sonra ele geçen ganimetin beşte birini devlet hazinesine bırakıp kalanını savaşa katılanlar arasında paylaştırdı. Hayber Kalesi'nin fethinden sonra bu bölgede yaşayan gayrimüslimleri inançlarında özgür bıraktı. Cizye vergisi ödemeleri koşuluyla onların can ve mal güvenliklerini sağladı.

1. Hiz. Muhammed Dönemi'nde hayatın hangi alanlarında düzenlemeler yapıldığı söylenebilir?

2. İslam devletinde savaş ve askerî konuları içeren hukuki düzenlemeler hakkında neler söyleyebilirsiniz?

3. Hiz. Muhammed'in kurduğu İslam Devleti ile günümüzdeki modern devletlerin genel özelliklerini karşılaştırdığınızda nasıl bir çıkarımda bulunabilirsiniz?

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu

Kazanım 9.5.2: Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Dört Halife Dönemi'nde Müslümanların Arap Yarımadası ve çevresinde siyasi hâkimiyet kurmaya yönelik faaliyetlerini analiz eder.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Kavrama Becerisi

Etkinlik İsmi	HZ. ÖMER	🕒 20 dk.
Amacı	Devlet yöneticisi olarak Hz. Ömer'in genel özelliklerini açıklayabilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Metinden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

HZ. ÖMER

Hız. Ömer, halife olunca kurduğı bir heyetle ülke yönetimi ile ilgili meseleleri istişare ederek kararlaştırmıştır. Kureyş ileri gelenlerine savaş ganimetlerinden daha fazla hisse verilmesi uygulamasını durdurmuştur. Savaşlarda ganimet olarak alınan taşınmaz malların, “Onlarda gelecek kuşakların da hakları var diye.”, gaziler arasında paylaşılmasını men etmiştir. Valilerin ve vergi memurlarının doğru ve adaletle iş görmelerini sağlamak için vilayetlere müfettişler yollayarak halkın şikâyetlerini dinletmiştir. Kendisi de hac mevsimlerinde her yandan Mekke'ye gelen bazı kişileri yanına çağırıp bölgelerindeki devlet memurlarının durumlarını sormuştur. Nitekim Sa'd b.Ebi Vakkas'ı, Kûfe'ye vali atamış fakat halk ondan memnun olmayınca hemen görevinden almıştır. O, Dicle kıyısında kurt tarafından yenen çobansız kalmış bir kuzudan kendini sorumlu tutmuş, bu düşünce ile geceleri Medine sokaklarında dolaşmış ve fakirlerin hâlini sordurmuştur. Hız. Ömer Suriye'ye gidişinde, oradaki İslam orduları komutanlarından bazılarının ipekli, süslü, azametli kıyafetler giydiğini görünce kendilerini kovalamış, “Siz böyle krallar gibi süslü giyinirseniz yanınızdakiler neler yapmazlar.” diye onlara kızmıştır.

Çağatay, N. (1972). 100 Soruda İslam Tarihi, (s. 339, 340'dan düzenlenmiştir.)

1. Bir yönetici olan Hız. Ömer'in hangi özelliklere sahip olduğu söylenebilir?

2. Hız. Ömer'e göre bir yönetici nasıl olmalıdır?

3. Hz. Ömer'in ganimet paylaşımı konusunda yaptığı değişikliklerin nedenleri neler olabilir?

4. İstişare nedir?

5. Siz devlet yöneticisi olsaydınız, birlikte ülkeyi yöneteceğiniz ekip arkadaşlarınızda hangi özellikleri arardınız?

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu

Kazanım 9.5.2: Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Dört Halife Dönemi'nde Müslümanların Arap Yarımadası ve çevresinde siyasi hâkimiyet kurmaya yönelik faaliyetlerini analiz eder.

Genel Beceriler: Problem Çözme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Sorun Analizi ve Karar Verme Becerisi

Etkinlik İsmi	SİZ OLSAYDINIZ?	🕒 40 dk.
Amacı	Dört Halife Dönemi'nde, Arap Yarımadası ve çevresinde Müslümanların siyasi hâkimiyet kurmaya yönelik problemlerine çözüm önerileri getirebilme.	👥 Grup

YÖNERGE

1.Adım	Sınıf mevcuduna göre öğrencilerinizi gruplara ayırınız.
2.Adım	Her grubun kendi içinde bir sözcü seçmesini sağlayınız.
3.Adım	Durum kartlarını grup sayısı kadar dağıtınız.
4.Adım	Verilen kartlardaki durumu tartışıp ortaklaşa karar verdikleri çözüm önerilerini gerekçeleriyle beraber yazmalarını isteyiniz.
5.Adım	Sırayla her grup sözcüsünden buldukları çözüm önerilerini açıklamaları ve diğer gruplara karşı fikirlerini savunmaları istenir.

1. DURUM

Yapılan savaşlar ve gerçekleştirilen fetihler sonucu ele geçen ganimetlerde (vergiler) büyük bir artış oldu. Merkezî idarenin ihtiyaçlarının karşılanması, şehit düşen askerlerin eş ve çocukların maaşa bağlanması, devlet görevlilerine verilecek maaşlar, ordunun ihtiyaçları gibi giderlerin karşılanması lazımdır. Bu sorunu çözmek için nasıl bir yol izlediniz?

Çözüm: _____

2. DURUM

Yapılan fetihlerin kalıcı olması gerekir. Saman alevi gibi parlayan sönen Moğol istilalarının aksine fethedilen toprakların vatanınızın bir parçası olmasını istiyorsunuz. Siz olsaydınız fethedilen topraklarda nasıl bir siyaset uygulardınız?

Çözüm: _____

3. DURUM

Ülke sınırlarının genişlemesine bağlı olarak hâkimiyet alanı büyümüş ve nüfus artmıştır. Ülke topraklarının merkezden yönetilmesinde zorluklar yaşanmaktadır. Hâkimiyetinizi korumak için nasıl bir yol izlediniz?

Çözüm: _____

4. DURUM

Büyük bir devlet oldunuz. Ordunun durumunu yakından takip etmelisiniz. Günümüz iletişim araçları bulunmuyor. Merkezle taşra arasında irtibatı sağlamalısınız. Siz olsaydınız iletişimi nasıl sağlardınız?

Çözüm: _____

5. DURUM

Yönetiminiz altındaki şehirlerde size bağlı görevliler bulunmakta. Ayrıca bu şehirlerin emniyetini sağlayan ordu ve komutanlar var. Bu insanların maaşını havale yoluyla ATM'lerden almalarını isteyemezsiniz. Kervanlara yükleyip her ay göndermekte çok riskli. Bu sorunun çözümü için nasıl bir yol izlediniz?

Çözüm: _____

6. DURUM

Topraklar genişledi, hâkimiyetiniz altında her çeşit milletten, dinden, dilden insanlar var. Halkınıza iyiyi, doğruyu, güzeli öğretmek ve halkınızı adaletle yönetmek istiyorsunuz. Halkın temel ihtiyaçlarından eğitim ve adaleti sağlamak için ne gibi faaliyetlerde bulunurdunuz?

Çözüm: _____

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu

Kazanım 9.5.3: Emeviler ile birlikte İslam Devleti'nin yapısında meydana gelen değişimi analiz eder.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Kavrama Becerisi

Etkinlik İsmi	ÜÇ KITADA İSLAMİYET	🕒 20 dk
Amacı	Emeviler Dönemi'nde hakimiyet kurulan bölgeleri ve yönetim sistemini açıklayabilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Verilen harita ve metni birlikte değerlendirerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.

ÜÇ KITADA İSLAMİYET

Hız. Ali'nin 661 yılında şehit edilmesinden sonra halifelik Emevi Hanedanlığı'na geçti. Muaviye'nin, oğlu Yezid'i veliaht tayin etmesi halifelik seçiminde usul değişikliğine neden olmuş ve halifelik sistemi saltanata dönüştürülmüştür. Emeviler Dönemi'nde yapılan fetihler üç ana başlık altında toplanabilir. Bunlardan birincisi Türkistan yönündeki fetihlerdir. Fetih hareketlerinin yoğunlaştığı ikinci bölge Anadolu'dur. Üçüncü bölge ise Kuzey Afrika ve İspanya'dır. Kuzey Afrika genel valiliğine getirilen Musa bin Nusayr, Berberileri egemenlik altına aldıktan sonra yönünü İspanya'ya dönmüştür. İspanya'ya gönderilen Tarık bin Ziyad, Gotları mağlup etmiş ve belirli aralıklarla yapılan seferlerle bütün İspanya fethedilmiştir.

Harita 1: Emevi Devleti sınırları

1. Emeviler Dönemi'nde hangi kıtalarda İslam varlığından söz edilebilir?

2. Emeviler yönetim anlayışında nasıl bir değişikliğe gitmişlerdir? Sizce bu yeni yönetim anlayışının olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?

3. Haritada isimleri verilmiş olan hangi kentler günümüzde birer İslam beldesi olma özelliğini yitirmiştir?

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu Kazanım 9.5.3: Emeviler ile birlikte İslam Devleti'nin yapısında meydana gelen değişimi analiz eder.
Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi Alan Becerileri: Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi

Etkinlik İsmi	HİLAFETİN SALTANATA DÖNÜŞÜMÜ	🕒 20 dk
Amacı	İslam tarihinde Emevilerle birlikte devlet yönetimindeki değişimi analiz edebilme	👤 Bireysel

Yönerge Aşağıdaki soruları verilen metinlerden yararlanarak cevaplayınız.

HİLAFETİN SALTANATA DÖNÜŞÜMÜ

Dört Halife Dönemi'nde Hilafet

Halifelik meselesi, Hz. Peygamber'in vefatının ardından Hz. Ebu Bekir'e biat edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Hz. Peygamber, kendisinden sonra kimin halife olacağına dair herhangi bir kanaat belirtmediği için devlet başkanının tespitini Müslümanlara bıraktı. Muhacir ve ensar arasında yapılan müzakerelerden sonra Müslümanlar Hz. Ebu Bekir'e biat etti. İslam tarihindeki bu ilk biat, ileriki dönemlerde; halifenin kamuoyu nezdinde meşruiyet kazanabilmesi için Müslümanların veya onların ileri gelenlerinin desteğini almasının şart olduğu fikrinin kaynağını ve gerekçesini teşkil etmiştir. Bazı sahabelerin de görüşlerini alan Hz. Ebu Bekir kendisinden sonra Hz. Ömer'in halife olmasını vasiyet etti. Hz. Ömer'in bu yolla hilâfete gelişi asabiye dayanan bir veliahtlık olmadığı için sahabenin büyük çoğunluğu tarafından benimsendi.

Hz. Ömer kendisinden sonraki halifeyi şahsen belirlemeyip seçimi altı kişilik bir şûra heyetine bırakmıştır. Bu altı kişi yaptıkları görüşmeler sonunda kendi aralarından Hz. Osman'ı seçti ardından da halk da ona biat etti. Hz. Osman'ın bazı uygulamaları muhacir, ensar ve taşradaki insanlar arasında hoşnutsuzluk uyandırdı. Halifeliğinin altıncı yılından sonra iç karışıklıkların giderek artması ve halifeye karşı sert bir muhalefetin oluşması, Hz. Osman'ın da görevde kalmakta ısrar etmesi, Onun bir isyan sonucunda şehit edilmesine neden oldu.

Hz. Osman'ın şehit edilmesi üzerine boşalan hilâfet makamı için farklı talep ve öneriler gündeme geldi. Bazı sahabeler ve Muaviye, Hz. Osman'ın isyancılar tarafından katledilmesini bahane ederek Hz. Ali'nin hilafetine isyan ettiler. Neticede Hz. Ömer'in oluşturduğu şûra ehlinde halifelik için karar kılınan son iki kişiden biri olan Hz. Ali'ye biat edildi. Hz. Ali, Kûfede Hariciler tarafından uğradığı saldırı sonucu yaralandı ve sonrasında şehit oldu. Müslümanlar, Hz. Ali'den halife olarak birinin belirlenmesini isteseler de o kendisinden sonra halife olacak kişinin belirlenmesini Müslümanların reyine bıraktı.

Emeviler Dönemi'nde Hilafet

Hz. Hasan'ın halifelikten feragat etmesinden sonra Kûfe Mescidi'nde Muaviye'ye umumi biatta bulunulmasıyla İslam toplumundaki iktidar mücadelesi geçici bir süre için sona erdi. Halifelere daha önce "halifetü resûlillâh" veya "emîrül-mü'minîn" denilmesine karşılık toplumun kayıtsız şartsız itaatini sağlayabilmek için "halifetullah" unvanını kullanan Muaviye ile İslam tarihinde yeni bir dönem başladı. Dört halifenin seçiminde ilk Müslümanlardan ve Hz. Peygamber'in yakın arkadaşlarından biri olma ve istişare yoluyla seçilme prensipleri dikkate alınmışken Muaviye'nin siyasi ve askerî mücadele sonunda hilâfet makamını ele geçirmesi hilâfet sisteminin özünde büyük değişiklikler meydana getirdi. Muaviye'nin oğlu Yezid'i veliaht göstermesi ve böylece halifeliğin intikalinde veraset sisteminin ortaya çıkmasıyla hilafet yeni bir boyut kazandı. Muaviye, Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi'nde hayli belirginleşen seçim ve biat ilkesini tamamen reddetmemekle birlikte oğlu Yezid'i veliaht ilan edip onun halifeliğini garantiye alacak şekilde saray çevresinde kendini destekleyenlerden oluşan "ehlül-hal ve'l-akd" uygulamasını ve seçimden ziyade kayıtsız şartsız itaat anlamı içeren bir biat usulünü uygulamaya koydu. Böylece hilâfet babadan oğula veya hanedanın başka bir üyesine geçmek suretiyle saltanata dönüştü.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/hilafet> ağ kaynakçasından düzenlenerek alınmıştır.

1. Hz. Peygamberden sonra devlet başkanlığının belirlenmesinde hangi usuller uygulanmıştır?

2. Halifeliğin saltanata dönüşmesini siyasi açıdan yorumlayınız.

3. Dört Halife Dönemi ile Emeviler Dönemi'ni devlet-halk ilişkileri açısından karşılaştırınız.

4. Farklı dönemlerde devlet yöneticilerinin farklı dinî terimleri kullanılmasının amaçları neler olabilir?

5. Devlet başkanının seçimle belirlenmesinin siyasi ve sosyal faydaları neler olabilir? Açıklayınız.

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu

Kazanım 9.5.3: Emeviler ile birlikte İslam Devleti'nin yapısında meydana gelen değişimi analiz eder.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Empati Becerisi

Etkinlik İsmi	MEVALİ POLİTİKASI	🕒 20 dk.
Amacı	Emevilerin uyguladığı mevali politikasını değerlendirebilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Aşağıda verilen harita ve metni birlikte değerlendirerek soruları cevaplandırınız.

Harita 1: Emevi Devleti haritası

MEVALİ POLİTİKASI

Azad edilmiş köle anlamına gelen mevali tabiri; ilk İslam fetihlerinden sonra kendi arzularıyla Müslüman olan ve Arap olmayan Müslümanlar için kullanılmıştır. Emeviler Dönemi'nde bazı Arapların; mevali ile yolda aynı hizada yürümedikleri, onlarla aynı sofraya oturmadıkları, camilerini ayırdıkları, onların mesleklerine aşağılayıcı bir gözle baktıkları, kızlarını mevalinin erkeklerine vermekten kaçındıkları ve arkalarında nama-za durmaktan çekindiklerine dair rivayetler nakledilmiştir. Bunun yanında Emevi Hanedanı'nın son yıllarına kadar annesi Arap olmayan aile fertlerinin halifeliğine olumlu bakılmamıştır. İktidarda bulunan Emevi yöneticilerinin çoğunun, Müslümanların eşitliği ilkesini bir yana bırakarak mevaliye yeni vergiler yüklediği ve fetihlere katıldıkları hâlde bazı bölgelerde onları askerî maaş divanına kaydetmediği bilinmektedir. Hatta Abdülmelik b. Mervan Devri'nden itibaren İslamiyet'i kabul edenlerin sayısındaki artış hızlanınca cizye ve haraç gelirin azaldığını gören Haccac, İslam'a girenlerden kaldırılması gereken cizye vergisini mevaliden almaya devam etmiştir. Bu uygulama Ömer b. Abdülaziz Dönemi'ne kadar sürdürülmüştür.

Yiğit, İ. (2004). *Mevali. DİA (C. 29)*. (s. 425'ten düzenlenmiştir.)

1. Emevilerin mevali politikasını uygulamasının nedenleri neler olabilir?

2. Emevi fetihleri düşünüldüğünde mevali politikasına özellikle hangi milletlerin maruz kaldığı söylenebilir?

3. Mevali politikasının uygulanmasının sonuçları neler olabilir?

4. O dönemde siz mevali olsaydınız nasıl bir tutum içinde olurdunuz?

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu Kazanım 9.5.3: Emeviler ile birlikte İslam Devleti'nin yapısında meydana gelen değişimi analiz eder.
Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	MEVALİ POLİTİKASINI DEĞERLENDİRME	🕒 20 dk.
Amacı	Mevali politikasının Veda Hutbesi ile karşılaştırarak değerlendirebilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Aşağıdaki soruları metinlerden hareketle cevaplandırınız.

METİN 1**Veda Hutbesi**

- Ey insanlar! Rabbiniz birdir. Babanız da birdir. Hepiniz Âdem'in çocuklarıdır. Âdem ise topraktır. Arab'ın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap üzerine üstünlüğü olmadığı gibi kırmızı tenlinin siyah üzerine, siyahın da kırmızı tenli üzerinde bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takvada, Allah'tan korkmaktır. Allah yanında en kıymetli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Azası kesik siyahı bir köle başınıza amir olarak tayin edilse sizi Allah'ın kitabı ile idare ederse onu dinleyiniz ve itaat ediniz.

- Müminler! Sözümü iyi dinleyiniz ve iyi belleyiniz. Müslüman, Müslüman'ın kardeşidir ve böylece bütün Müslümanlar kardeşirler. Bir Müslüman kardeşinin kanı da malı da helal olmaz. Fakat malını gönül hoşluğu ile vermişse o başkadır.

El-Mağlûs Sami bin A. (2012), Siyer Atlası, M. E. Yıldırım (Yay. haz.), Siyer Yayınları. (s.388'den düzenlenmiştir.)

METİN 2**Mevali Politikası**

Emeviler Dönemi'nde Müslüman toplumun yapısı, ağırlıklı olarak Araplar ve kendi varlığını yeni hissettirmeye çalışan mevaliden oluşmaktaydı. Fethedilen yeni bölgelerde İslam'ı kabul eden Arap olmayan unsurlar mevali olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde idari, siyasi, ekonomik ve sosyal olarak hayatın her alanında ikinci sınıf vatandaş gibi görülen mevali, Müslüman Arapların yararlandığı birçok imkândan yoksun kalmıştır. Bu durumun tersi yöndeki istek ve uygulamalar ise Arap toplumu tarafından yadırganmıştır. Örneğin Sudan asıllı mevali Sâid b. Cübeyr, Kûfe kadılığına tayin edildiğinde bazı gruplar kadılığın Araplara özgü olduğunu düşündükleri için bu atamaya tepki göstermiştir. Yine bu dönemde mevali, orduda Müslüman Araplar gibi süvari olarak değil de ancak piyade olarak bulunabilmiştir. Üstelik Arap süvarilerden daha az aylık ve daha az hisse almışlardır.

Aydınlı O. (2003), Mezheplerin Oluşum Sürecinde Mevâlî'nin Rolü, Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi (C. 2). (s. 6-7'den düzenlenmiştir.)

1. Hz. Peygamber'in Veda Hutbesi'nde üzerinde durduğu değerlerin, mevali politikası ile uğradığı değişimi değerlendiriniz.

2. İkinci sınıf vatandaş kavramının ortaya çıkmaması için sizce, bir ülke hangi özelliğe sahip olmalıdır?

3. Veda Hutbesi'ni günümüz insan hakları açısından değerlendiriniz.

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu Kazanım 9.5.3: Emeviler ile birlikte İslam Devleti'nin yapısında meydana gelen değişimi analiz eder.
Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi Alan Becerileri: Tarihsel Kavrama Becerisi

Etkinlik İsmi	ENDÜLÜS'TE İLİM	🕒 20 dk.
Amacı	Endülüs'te oluşturulan kültür ortamını açıklayabilme.	👤 Bireysel

Yönerge Aşağıdaki soruları metinden hareketle cevaplayınız.

Medreselerinde daha çok lisan ve edebiyata önem verdikleri anlaşılan Endülüs Emevileri, Endülüs'te muhtelif medrese ve eğitim kurumu açmışlardı. Nitekim el-Hakem, siyasi faaliyetlerinin parlaklığı yanında kendisi bir ilim adamı idi. Başşehirin Ulu Cami'nde (Kurtuba Mescidi) tesis edilen Kordova (Kurtuba) Üniversitesi hem Kahire'deki el-Ezher hem de Bağdat'taki Nizamiye Medresesi'nden daha önce kurulmuştu. Buraya sadece İspanya'dan değil Avrupa, Afrika ve Asya'dan birçok talebe geliyordu. Bunların bir kısmı Müslüman bir kısmı da Hristiyan'dı. İslam ülkelerinden bu üniversiteye âlimler cezp (çekme, bağlama) edilmişti.

Başşehirdeki bu üniversiteden ayrı olarak burada, dünyanın en zengin kütüphanesi de kurulmuştu. Halife el-Hakem'in İskenderiye, Dımaşk (Şam) ve Bağdat'a gönderdiği memurlar, şehirlerdeki kitapçı dükkânlarını dolaşıp araştırır, satın alınacakları satın alırdı. Endülüs'te meydana getirilen kültür ortamının umumi seviyesi bu devirde o kadar yüksek bir noktaya ulaşmıştı ki Dozy (Hollandalı Doğu bilimci), heyecanlı bir şekilde "O devirde hemen herkes Endülüs'te okuma yazma biliyordu" demiştir.

Müslüman İspanya'da bütün bunlar olurken aynı asırda Hristiyan Avrupa'da...

*Kazıcı, Z. (1996). İslam Kültür ve Medeniyeti. İstanbul: Timaş Yayınları.
(s.25 ve 26'dan düzenlenerek alınmıştır.)*

1. Avrupa, Afrika ve Asya'dan farklı dinlere mensup birçok öğrencinin Kurtuba Üniversitesi'ni tercih etmelerinin gerekçeleri neler olabilir?

2. Âlimlerin, Kurtuba Üniversitesi'nde çalışmaları için ne gibi faaliyetler yapılmış olabilir?

3. Bir şehirde zengin bir kütüphanenin bulunması, o şehre ne gibi avantajlar sağlayabilir?

4. "Müslüman İspanya'da bütün bunlar olurken aynı asırda Hristiyan Avrupa'da..." şeklinde başlayan paragrafın devamına yazılabilecek üç cümle sizce ne olmalıdır?

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu Kazanım 9.5.3: Emeviler ile birlikte İslam Devleti'nin yapısında meydana gelen değişimi analiz eder.
Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	ENDÜLÜS İSLAM KÜLTÜRÜNÜN TEMELLERİ	🕒 20 dk.
Amacı	Endülüs Emevi Devleti örneği üzerinden Müslümanların tarih boyunca birlikte yaşama kültürüne katkılarını değerlendirebilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Verilen metne göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.

ENDÜLÜS'TE MÜSLÜMANLAR VE DİĞERLERİ

İspanya, Emeviler döneminde fethedildi. Bölgenin Müslümanlar tarafından fethinden sonra vali olarak atanan Abdülaziz bin Musa, 713 yılında İspanya'nın güney bölgelerinin Hristiyan yöneticisi olan Theodomirola görüşüp bir anlaşma yaptı. Bu anlaşma Lorca, Alicante, Villena, Orihuela, Mula, Bucasra ve Ojos gibi İspanyol şehirlerini kapsıyordu. Kaynaklarda "Tudmir (Theodomirola) Anlaşması" adıyla bilinen bu antlaşmanın metni şöyleydi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Abdülaziz'den Theodomirola'ya,

Theodomirola barışı kabul etmiş; bunun karşılığında kendisine Allah'ın ahdi ve zimmeti (güvencesi) verilmiştir. Üzerine anlaşmaya varılan şartlara uyduğu sürece onun ve onun idaresindeki herhangi bir Hristiyan'ın malına dokunulmayacak; kendileri, çocukları ve kadınları öldürülmeyecek, esir edilmeyecek; dinlerini yaşama konusunda herhangi bir engellemeyle karşılaşmayacaklar, kiliselerine dokunulmayacaktır."

Mehmet Özdemir, *Gayrimüslimlerin Dinî Hayatları Açısından Müslüman Fatihlerin Endülüs'teki Uygulamaları*, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 16, s. 40.

1. Müslümanların fethettikleri İspanya topraklarında yeni bir sosyal düzen kurarken temelde hangi düşünceyi benimsedikleri söylenebilir?

2. Müslümanların Hristiyanlara tanıdıkları hakları, günümüzdeki insan haklarıyla karşılaştırarak yorumlayınız.

3. Hz.Muhammed Dönemi'ndeki Medine Sözleşmesi ile Emeviler dönemindeki Tudmir Anlaşması karşılaştırıldığında hangi benzerliklere ulaşılabilir?

4. Müslümanların barış ve huzur içinde bir arada yaşama anlayışını yansıtan Tudmir Antlaşması'nı dünya kamuoyuna duyurmak ve dünya barışına katkıda bulunmak isteseydiniz nasıl bir tanıtım yolu izlerdiniz?

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu Kazanım 9.5.4: Türklerin Abbasi Devleti'ndeki askerî ve siyasi gelişmelerde oynadıkları rolleri açıklar.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihî Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	TÜRK-İSLAM TARİHİNDE TOLUNOĞULLARININ YERİ VE ÖNEMİ	🕒 20 dk.
Amacı	İslam hâkimiyetinin Afrika'daki genişlemesinden hareketle Tolunoğullarının öne çıkan özelliklerini değerlendirebilme.	👤 Bireysel

Yönerge Aşağıdaki soruları metinden hareketle cevaplandırınız.

TOLUNOĞULLARI

Türk-İslam tarihi ve medeniyeti açısından önemli bir yere sahip olan Tolunoğulları, müstakil bir devlet olmakla birlikte Abbasilere bağlılıklarını şeklen sürdürmüş; idari, siyasi, askerî ve adli teşkilat bakımından önceki kurumları devam ettirmiştir. Devletin kurucusu Ahmed b. Tolun ve oğlu Humareveyh zamanında Mısır, tarihinin en parlak devirlerinden birini yaşamıştır. Kısacası bu dönem refah, imar, ilim ve irfan devri olmuştur. Her ikisi de âlim ve edipleri korumuş, mimari ve kültürel faaliyetleri teşvik etmiştir.

Tolunoğulları zamanında Mısır'da ekonomi canlanmış, ziraat önemli ölçüde gelişmiş ve ülkede refah yaygınlaşmıştır. Sulama işlerine önem veren Ahmed b. Tolun; ekilebilir arazileri çoğaltmış, yeni su kanalları açtırmıştır. Ziraatın yanı sıra dokumacılık başta olmak üzere el sanatları gelişmiş, hükûmet tarafından kaliteli kumaşların dokunduğu bir dokuma evi açılmıştır. Sabun, şeker ve savaş aletleri üretiminde, iç ve dış ticaret alanında önemli ilerleme sağlanmıştır. Mısır'ın doğu-batı ticaret yolları üzerinde bulunmasını dikkate alarak taşıma amaçlı pek çok gemi ve kayık yaptıran Ahmed b. Tolun, kendi adını taşıyan caminin bir tarafına da çarşı inşa ettirmiştir. Cebelyeşkür adlı tepe üzerinde inşa edilen yapı, günümüzde Mısır'da esas biçimini koruyan en eski camidir. Ahmed b. Tolun camide görev yapmak üzere bir doktor görevlendirmiş, cemaatten hastalananların tedavisinde kullanılacak ilaçların bulunduğu bir eczane kurmuştur. Hükümdar ayrıca bütün hastaların ücretsiz tedavisi için bir hastane (bimaristan) inşa ettirmiştir.

Özkuyumcu N. (2012), *Tolunoğulları, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (C.41)*.
İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. (s. 233-236'dan düzenlenmiştir.)

1. Türk-İslam tarihinde önemli bir yere sahip olan Tolunoğullarının bu saygıyı elde etmelerinde etkili olan unsurlar nelerdir?

2. Bir ülkede âlim ve ediplerin saygı görmesini o ülkenin gelişmişlik düzeyi ile ilişki kurarak değerlendiriniz.

3. “Tolunoğulları Devleti sosyal devlet özelliği göstermektedir.” yargısını metin içindeki hangi kanıtlarla destekleyebilirsiniz?

Yönerge

Harita ve metinden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- ①. Abbasilerin, IX. yüzyıl itibari ile siyasi otoritesinin sarsıldığı veya ortadan kalktığı coğrafyalar nelerdir?

- ②. Memlûkluların halifelik makamını kendi üzerlerine almayıp Abbasiler üzerinden devam ettirmelerinin sebepleri neler olabilir?

- ③. Abbasiler zamanında devlet içinde pek çok küçük devletin kurulmasının sebepleri neler olabilir?

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu Kazanım 9.5.4: Türklerin Abbasi Devleti'ndeki askerî ve siyasi gelişmelerde oynadıkları rolleri açıklar.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi Alan Becerileri: Tarihsel Kavrama Becerisi

Etkinlik İsmi	ABBASİLER VE TÜRKLER	🕒 20 dk.
Amacı	Türklerin Abbasiler dönemindeki siyasî ve askeri rollerini açıklayabilme.	👤 Bireysel

Yönerge Verilen metne göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.

METİN 1

Orta Çağ Arap edebiyatının dâhilerinden biri kabul edilen Cahiz adlı bir bilgin, Abbasi halifesine sunulmak üzere Fezâ'ilü'l-etrâk (Türklerin Faziletleri) adlı bir eser yazmıştır. Cahiz, Türklerin karakter ve meziyetleri hakkındaki görüşleri bu eserinde toplamıştır. Bunlara kendi gözlemlerine dayanan bazı tespitleri de ilâve etmiştir. Bu eserde Türklerin askerlikte diğer milletlerden üstün olduklarına vurgu yapılmış ve kahramanlık yönlerinden övgüyle söz edilmiştir. Türklerin nitelikleriyle ilgili;

"Türkler yaltaklanma, yaldızlı sözler, münafıklık, kovuculuk yapma, yerme, riya, dostlarına karşı kibir, arkadaşlarına karşı fenalık nedir bilmezler."

Coşkun Kumru, Câhiz'in Kaleminden Türklerin Kültürel Antropolojisine Bir Bakış: "Hilâfet Ordusunun Menkîbeleri ve Türklerin Fazîletleri", Disiplinler Arası Akademik Çalışmalar II, s. 49-60. (Düzenlenerek alınmıştır.)

METİN 2

Samerra şehri, Abbasi Halifesi Mu'tasım-Bilâh tarafından 836 yılında Bağdat'ın yaklaşık 100 km. kuzeyinde kurulmuştur. 836-892 yılları arasında başkent olarak kullanılmıştır.

Şehrin kuruluş sebebi; Mu'tasım'ın Türklerden oluşan hassa birliklerinin Bağdat halkının yaşam biçimine uyum sağlayamaması olarak gösterilir.

Şehir, önceki İslam şehirlerinde uygulanan kabile temelli bir kurulum düzeninin aksine; Türk komutanlarına göre ve onların birliklerinin özellikleri esas alınarak düzenlenmiştir.

Samerra, mükemmel planlanmış şehir düzeni, cami ve saraylarının mimari özellikleriyle İslam medeniyetinin parlak sanatını yansıtır.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/samerra>
(Düzenlenerek alınmıştır.)

1. Abbasiler Dönemi'nde Türklerin daha çok hangi alanda hizmet verdiklerini söyleyebilirsiniz?

2. Cahiz'in "Türklerin Faziletleri" adlı eserindeki ifadelerden hareketle Emeviler dönemindeki Mevali politikasının Abbasiler Dönemi'nde nasıl farklılaştığı söylenebilir? Gerekçelerini açıklayınız.

3. Samerra kentinin kuruluşuna dair metni incelendiğinizde Türklerin Abbasiler Dönemi'ndeki konumu hakkında neler söyleyebilirsiniz?

4. Arap bilgin Cahiz'in yerinde olsaydınız ve Abbasi halifesine Türklerin beş tane olumlu özelliğini tanıtmak isteseydiniz neleri yazardınız?

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu

Kazanım 9.5.4: Türklerin Abbasi Devleti'ndeki askerî ve siyasi gelişmelerde oynadıkları rolleri açıklar.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Kavrama Becerisi

Etkinlik İsmi	ABBASİ DEVLET TEŞKİLATINDA TÜRKLER	🕒 20 dk.
Amacı	Türklerin Abbasi devlet yönetimindeki etkisini açıklayabilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Aşağıda verilen harita ve metni birlikte değerlendirerek soruları cevaplandırınız.

Harita 1: Abbasi Devleti haritası

Türklerin, Abbasi Devleti'ndeki Rollerini

747 yılında büyük bir ordu ile batıya doğru ilerlemeye başlayan Çin kuvvetlerine karşı Türklerle Müslüman Arapların ortak güçleri Talas Savaşı'nda karşılaştı. Türklerin desteğini alan Müslüman Araplar, 751'de Talas Savaşı'nı kazandı. Böylece Orta Asya'yı egemenliği altına almak amacıyla gelen Çinliler geri püskürtülmüştür. Talas Savaşı sonrasındaki yakınlaşma ile Türkler, Müslümanlığı kabul etmeye başladı. Abbasilerin uyguladığı politika gereği Türklere devlet içinde görevler de verildi. Abbasiler, merkezi Antakya olan Avasım eyaletini kurarak Türklere oluşan askeri birlikleri buraya yerleştirmiştir.

Harun Reşid'in ölümünden sonra oğulları Emin ve Me'mun arasındaki hilafet mücadelesi, Arap ve İranlıların iktidar mücadelesine dönüştü. Halife Me'mun'u bu mücadelede İranlılar desteklediği için devlet içinde etkin bir hâle geldi. Ancak İranlıların güçlenmesi Me'mun'un iktidarını gölgelemeye başlayınca bu durumdan rahatsız olan halife, Arap ve İranlılara karşı Türkleri orduda bir denge unsuru olarak gördü. Me'mun'un halifelığının son yıllarında Türkleri, askerî birliklerin arasına almaya başladığı ve bunu bir devlet politikası hâline getirdiği görülmektedir. Halife Mu'tasım zamanında, Türklerin durumu devlet içinde daha da sağlamlaştı. Bu dönemde halife, Bağdat'ın kuzeyinde sadece Türklere ait olan Samarra şehrini kurdurmuştur.

Yıldız, H. D. (1988). *Abbâsîler. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (C.1). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.*(s. 34-35'ten düzenlenmiştir.)

1. Talas Savaşı'nın, Türk ve İslam tarihi açısından önemini değerlendiriniz.

2. Abbasiler, Avasım eyaletini hangi devlete karşı ve hangi amaçla kurmuştur?

3. Abbasi halifesinin sadece Türklerin yaşadığı bir şehri kurmasının nedenleri neler olabilir?

4. Abbasilerde, Arap ve İranlılara karşı Türklerin denge unsuru olarak görülmesinin sebepleri neler olabilir?

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu Kazanım 9.5.4: Türklerin Abbasi Devleti'ndeki askerî ve siyasi gelişmelerde oynadıkları rolleri açıklar.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	TOLUNOĞULLARI VE İHŞİDÎLER DEVLETLERİ	 20 dk
Amacı	Mısır'da kurulan ilk Türk devletlerinin siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan benzer ve farklı yönlerini karşılaştırabilme	Bireysel

Yönerge

Verilen harita ve metinlerden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

TOLUNOĞULLARI VE İHŞİDÎLER DEVLETLERİ

Tolunoğulları Devleti (868-905), Ahmed b. Tolun tarafından Mısır'da kurulmuş ilk Müslüman Türk devletidir. Abbasi Halifeliği tarafından Mısır'a naib olarak gönderilen Tolunoğlu Ahmed, Türklerden oluşan bir ordu ile 868 yılında Mısır'a girmiş ve devletin temellerini atmıştır. Bu dönemde Mısır'da, Abbasi Devleti'ndeki hilafet mücadeleleri nedeniyle siyasi ve toplumsal açıdan istikrarsızlık hâkimdir. Tolunoğlu Ahmed'in 884'te vefat etmesinden sonra taht kavgaları başlamış; 905 yılında Abbasi ordusu Mısır'a girerek Mısır'daki Tolunoğulları hâkimiyetine son vermiştir. Böylece Mısır'da kurulan ilk Türk devleti olan Tolunoğulları yıkılmıştır. Bu dönem refah, imar, ilim ve irfan devri olmuştur. Tolunoğulları Mısır'da ekonomiyi canlandırmış, ziraatı geliştirmiş ve ülkede refahı yaygınlaştırmıştır. Sulama işlerine önem veren Tolunoğlu Ahmed, ekilebil

Harita 1: Tolunoğulları ve İhşîdîler devletleri

İhşîdiler (935-969), Mısır'da kurulmuş ikinci Müslüman Türk devletidir. Abbasi Devleti'nde merkezi otoritenin zayıfladığı dönemde Muhammed b. Tuğç, 935'te Mısır'a vali olarak tayin edilmiş ve böylece Mısır'da İhşîdiler Dönemi başlamıştır. Daha sonra da Hicaz, Şam, Halep ve Humus'u ele geçirerek ülkesinin sınırlarını genişletmiştir. İhşîdiler, Hicaz bölgesine hâkim olan ilk Türk devleti olarak tarihe geçmiştir. Diğer yandan İhşîdiler, Mısır'da tarım üretimini artırmak amacıyla sulama kanalları ve bentler yaptılar. Camiler, hastaneler, hanlar, bedestenler ve köşkler inşa ederek sosyal ve ekonomik hayatın canlanmasına katkıda bulundular. Kurdukları dokuma tezgâhlarıyla Mısır'da tekstil sanayisinin gelişmesini sağladılar. Muhammed İhşîd'den sonra yerine geçen oğullarının zamanında İhşîdiler eski gücünü koruyamadılar. Bu dönemde bazı devlet adamları, kardeşler arası taht kavgalarını önlemek için Kuzey Afrika'da hüküm süren Fâtımilerden yardım istediler. Bunun üzerine 969 yılında Mısır'a giren Fâtımiler, İhşîdiler Devleti'ne son verdiler.

①. Her iki devleti hâkimiyet alanları açısından karşılaştırınız.

②. Her iki devletin de kısa sürede yıkılmasının sebepleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

③. Her iki devletin kurulmasını kolaylaştıran bürokratik etkenleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

④. Kuruldukları bölge dikkate alındığında bu devletlerin hangi ekonomik faaliyetlerde bulunmaları beklenir? Gerekçeleriyle açıklayınız.

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu

Kazanım 9.5.5: VIII ve XII. yüzyıllar arasında İslam medeniyeti çerçevesindeki ilmî faaliyetleri medeniyete katkısı bakımından değerlendirir.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Kavrama Becerisi

Etkinlik İsmi	İSLAM MEDENİYETİNİN KÜLTÜR HAVZALARI	20 dk.
Amacı	İslam medeniyetinin gelişiminde kültür havzalarının önemini açıklayabilme.	 Bireysel

Yönerge

Aşağıdaki soruları metin, harita ve şemadan hareketle cevaplandırınız.

Harita 1: İslam kültür havzaları

Endülüs Havzası

Kurtuba Medresesi
Girnata Medresesi

Bağdat Havzası

Medrese ve Önemli Kurumlar

Beytü'l-hikme
Nizamiye Medreseleri
Cundişapur Akademisi

Horasan Havzası

Nişabur Medresesi
Belh Medresesi
Semerkant Medresesi
Uluğ Bey Rasathanesi
Nişabur Bimaristanı

Cundişapur Akademisi

İslam âleminde Enûşîrvân-ı Âdil diye bilinen Sasani hükümdarlarından I. Hüsrev (531-579) Cundişapur şehrinde felsefe, tıp ve diğer ilimlerin okutulduğu bir mektep kurmuş ve onun zamanında şehir büyük bir ilim merkezi hâline gelmiştir. I. Hüsrev'in kurmuş olduğu tıp okulunda Hintli doktorların yanında Yunanlı doktorlar da görev yapmıştır. Aramice öğretim yapan okul, Hint ve Yunan kültüründen etkilenmiş daha sonra Müslüman tıp kültürünün oluşmasında önemli bir rol oynamıştır.

Hız. Peygamber Dönemi'nde meşhur bir Arap doktoru olan Hâris b. Keled'e'nin Cundişapur'da tıp tahsili gördüğü rivayet edilmiştir. Hız. Ömer zamanında barış yoluyla alınan Cundişapur, Müslümanların eline geçtikten sonra da önemini korumuş ve burada birçok âlim yetişmiştir.

*Uslu R. (1993), Cüdişâpûr, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (C.8).
İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. (s. 117-118'den düzenlenmiştir.)*

1. Kültür havzalarının oluşmasında hangi kurumlar etkili olmuştur?

2. İslam kültür havzalarına farklı isimler verilmesi gerekseydi siz hangi adları uygun görürdünüz? Gerekçelendiriniz.

3. İran'ın fethinden sonra Cundişapur Akademisi'nin tıp merkezi olarak devam etmesini İslam medeniyeti açısından yorumlayınız.

4. Günümüzde, Türkiye'de bilimsel faaliyetlerde bulunan kurumlara örnekler veriniz.

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu

Kazanım 9.5.5: VIII ve XII. yüzyıllar arasında İslam medeniyeti çerçevesindeki ilmî faaliyetleri medeniyete katkısı bakımından değerlendirir.

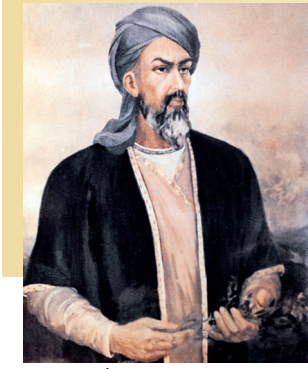
Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Kavrama Becerisi

Etkinlik İsmi	İSLAM'IN ALTIN ÇAĞI	🕒 20 dk.
Amacı	İslam bilim insanlarının çalışmalarını ve Batı'ya etkilerini açıklayabilme	👤 Bireysel

Yönerge

Verilen metinleri dikkate alarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Görsel 1: İbn-i Sina (Temsili)

Ben İbn-i Sina, Buhara yakınındaki Efşene köyünde doğdum. Avrupalılar tarafından Avicenna diye adlandırıldım. Tıp, fizik, astronomi, felsefe, mantık alanlarında çalışıp birçok eser verdim. El Kanun Fi'ttıp (Tıp Kanunu) eserim Latinceye çevrildi ve Avrupa'da tıp eğitimi veren üniversitelerde ders kitabı olarak okutuldu.

Görsel 2: Farabi (Temsili)

Ben Farabi, Türkistan'ın Farab şehrinde doğdum. Felsefe, mantık, matematik, musiki alanlarında çalışıp eserler verdim. Bu eserlerimin çoğu Batı dillerine çevrildi. Kanun adı verilen müzik aletini icat ettim. Aristo'nun eserlerini inceleyip düşüncelerini yorumladığım için Muallim-i Sâni unvanıyla anıldım.

Görsel 3: Biruni (Temsili)

Ben Birunî, Harizm'in merkezi Kas'da doğdum. Gökbilim, matematik, doğa bilimleri, coğrafya ve tarih alanlarında çalışıp eserler verdim. El Kanun-ül Mesüdi adlı eserim, astronomi alanında önemli bilgiler içermektedir. Dünyanın çeşitli kütüphanelerinde birçok eserimin yazma nüshaları bulunmaktadır.

1. İbn Sina, Farabi ve Biruni gibi İslam bilim insanlarının yaptıkları çalışmalar ve bu çalışmaların Avrupa'ya etkileri hakkında neler söyleyebilirsiniz? Açıklayınız.

2. “Batı’nın karanlık dünyasını aydınlatan Doğu’nun güneşidir.” sözünü metinlerde verilen hangi bilgilerle destekleyebilirsiniz?

3. Sekizinci ve on ikinci yüzyıllar arasındaki dönemin, İslam dünyasının altın çağı olarak nitelendirilmesinin sebepleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

4. Siz bu dönemde yaşamış bir bilim insanı olsaydınız hangi alanda çalışmak isterdiniz? Açıklayınız.

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu

Kazanım 9.5.5: VIII ve XII. yüzyıllar arasında İslam medeniyeti çerçevesindeki ilmi faaliyetleri medeniyete katkısı bakımından değerlendirir.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	BAĞDAT'TA BİR BİLİM MERKEZİ	🕒 20 dk.
Amacı	Beytül-Hikme'nin İslam medeniyeti çerçevesindeki ilmi faaliyetlerini ve dünya bilim mirasına katkısını değerlendirebilme	👤 Bireysel

Yönerge

Verilen metinlere göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.

BEYTÜ'L HİKME

Kuruluş Amacı	Faaliyetleri	Çalışma Alanı	Ayırt Edici Özelliği
İslam coğrafyasının genişlemesiyle Müslümanlarda diğer medeniyet ve kültür- lere karşı geniş bir ilgi ve merak uyan- mıştı. Bundan dolayı Antik dünyanın ilmi ve felsefî eserlerini Arapçaya çevirmek ihtiyacı doğmuştu. Abbâsî halifelerinden Me'mûn tarafından 830'da Bağdat'ta ku- rulduğu zikrediliyorsa da düşünce ve teşeb- bûs olarak Mansur Dönemi'ne (754-775) kadar uzanmakta- dır. Beytül-Hikme ile yapılmakta olan tercüme faaliyetleri, sistemli hâle getiril- miştir.	Yunancanın hari- cinde Süryanice, Farsça, Hintçe ve Kıptice yazılmış kitaplar da toplanmış ve tercüme edilmiştir. Büyük filozof ve ilim adamları tarafından asırlar önce yazılmış eserler, Müslümanlar tarafından Bağdat'ta korunmuştur. Bey- tül-Hikme, sadece bu eserleri koruyarak dahi insanlık tarihi açısından çok önem- li bir görevi yerine getirmiştir.	Beytül-Hikme, yalnızca tercümele- rin yapıldığı bir yer olarak kalmamıştır. Eserlerin sınıflandı- rıldığı ve yenilerinin yazıldığı bir merkez, halka açık bir kü- tüphane, gök bilim çalışmalarının yapıl- dığı bir rasathanenin de içinde bulunduğu bir akademi hâlini almıştır.	Abbâsiler Döne- mi'nde Bağdat'ta yaşayan Hristiyan bilim insanı Gregory Thaumaturgos, Bey- tül-Hikme hakkında şöyle demektedir: "Hiç bir konuyu çalış- mamız yasak değildi. Gizli veya ulaşıla- mayan bir bilgi söz konusu değildi. İster Berber ister Yunan kökenli, ister maddi ister manevi, ister dünyevi ister uhrevi olsun her türlü dokt- rini inceleyebiliyor, her konu hakkında bilgi sahibi olabiliyor, her türlü araştırmayı yapabiliyorduk."

<https://islamansiklopedisi.org.tr/beytulhikme> (Düzenlenerek alınmıştır.)

1. Beytül-Hikme'nin kuruluş ve faaliyetlerini dikkate aldığınızda, Müslümanların insanlığın ortak mirasına katkıları hakkında neler söyleyebilirsiniz?

2. Beytü'l-Hikme'nin ayırt edici özelliklerini dikkate aldığınızda, bilimsel gelişmeyi sağlayan koşullar hakkında neler söyleyebilirsiniz?

3. Beytü'l-Hikme örneğinden hareketle İslam dininin bilime bakış açısı ile ilgili Kur'an-ı Kerim ayetlerinden ve Hadis-i Şeriflerden hangi örnekleri verebilirsiniz? Açıklayınız.

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu

Kazanım 9.5.5: VIII ve XII. yüzyıllar arasında İslam medeniyeti çerçevesindeki ilmi faaliyetleri medeniyete katkısı bakımından değerlendirir.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	İLİM VE KÜLTÜR MERKEZİ BAĞDAT	🕒 20 dk.
Amacı	Abbasi Devleti'nin başkenti Bağdat'ı kültürel açıdan analiz edebilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Aşağıdaki soruları metinden hareketle cevaplayınız.

Kuruluşunu takip eden yıllardan itibaren her alanda hızlı bir gelişmeye sahne olan Bağdat; IX ve X. yüzyılda İslam dünyasının en büyük şehri, en önemli ilim, kültür ve medeniyet merkezi hâline geldi. Artan ticaret, servet ve refaha paralel olarak ilim, edebiyat ve sanatta da ciddi gelişmeler oldu. Bağdat'ta bizzat halife ve vezirlerin himaye ve teşvikleriyle kurulan müesseselerde ilim, kültür ve sanatta en önde gelen simalar yetişmiştir. İslam kültür ve medeniyetine damgasını vuran Bağdat, aynı zamanda Avrupa medeniyetinin doğuşuna da zemin hazırlamıştır. Abbasilerin merkezi Bağdat, kuruluşunun üzerinden henüz bir asır bile geçmeden özellikle Hint ve İran menşeli eserlerin tercüme edildiği, Güney Avrupa'yı Orta Doğu ve Yakın Doğu ile bütünleştiren bir merkez oldu; medeniyet ve kültür hareketlerinde önemli bir mevki işgal etti.

Süryaniler, Hintliler, Harranlılar ve Nabatiler; Halife Hârûnürreşid ve Bermekilerin teşvikiyle Bağdat'a gelerek buradaki tercüme faaliyetine katıldılar. Cündişâpûr Akademisi'ne mensup bilginler Bağdat'ta İran ve Hint asıllı bilginlerle bir araya geldiler, yeni bir ilmi faaliyet başlattılar. Yunanca, Pehlevi, Latince, Sanskritçe, Nabatice ve Süryanice yazılmış birçok eser Arapça'ya çevrildi. IX ve X. yüzyılda altın çağını yaşayan tercüme faaliyetleri sonunda felsefe, mantık, matematik, tıp, zooloji, botanik, kimya ve edebiyata dair eserler İslam kültürüne kazandırıldı.

Çok sayıda ilim adamının ve mütercimnin Bağdat'a akın etmesiyle şehirdeki kâğıtçı ve kitapçıların sayısı da arttı; edebî münazara ve toplantılar çoğaldı. Halkta kitaplara karşı merak ve ilgi başladı. Bununla beraber Müslümanlar sadece tercümeyle yetinmediler hem dinî hem de din dışı ilimleri sistematik bir şekilde ele alarak onlara müstakil bir hüviyet kazandırdılar. Böylece yeni bir medenî çevrede yükselme ve gelişme imkânı sağlanarak büyük âlim, filozof, düşünür ve edipler yetişti; Bağdat dinî ve din dışı ilimler sahasında büyük bir merkez oldu.

Özaydın, A. (1991). *Bağdat. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (C.4, s.437-441) içinde. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. (s.437-441'den düzenlenerek alınmıştır.)*

1. Avrupa medeniyetinin doğuşunda Bağdat'ın etkileri neler olabilir?

2. Yunanca, Pehleviçe, Latince, Sanskritçe, Nabatice ve Süryanice yazılmış birçok eserin Arapçaya çevrilmesinin, Arap diline etkileri neler olabilir?

3. Bir şehrin ilim ve kültür merkezi olabilmesi için devlet adamlarına düşen görevler sizce nelerdir?

4. Sizce günümüzde hangi şehir, kültür merkezleri arasında gösterilebilir? Neden?

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu

Kazanım 9.5.5: VIII ve XII. yüzyıllar arasında İslam medeniyeti çerçevesindeki ilmî faaliyetleri medeniyete katkısı bakımından değerlendirir.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihî Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	BİR BATILI, BİR MÜSLÜMAN HEKİM	🕒 20 dk.
Amacı	Sekizinci ve on ikinci yüzyıllar arasında İslam medeniyetindeki ilmî faaliyetleri, Batı ile karşılaştırarak değerlendirebilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Verilen metinlere göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.

MÜSLÜMAN HEKİM SABİT'İN ŞAŞIRTICI HATIRASI

Haçlı Seferleri sırasında Müslüman yazar İbn-i Munkız, Müslüman bir hekimden dinlediği hatırayı şöyle aktarmaktadır:

Şayzar emiri olan amcam, Munaytira kalesindeki Frenk komşumuzun hatırını kıramamış ve onun hasta dostlarına bakması için, bizim usta hekimimiz Sabit'i bir süre için onun yanına göndermişti. Ama Sabit, Frenklerin yanından hemencecik geri dönmüştü. Buna şaşırarak, "Bu kadar kısa zamanda hastaları nasıl iyi ettin?" diye sorduk.

Hekim dedi ki:

Bana bacağında şiş olan bir atlıyı getirdiler. Bir de hummadan bitkin hâle gelmiş bir kadın. Birincisine toplayıcı bir irin akıtıcı yakı yapıştırdım. Şiş indi iyiye doğru gitmeye başladı. Kadına da bitki cinsinden besinlerle perhiz tavsiye ettim. O da iyileşmeye yüz tuttu.

Derken bir Frenk hekimi geldi ve -Bu hekimlikten bir şey anlamıyor- dedi. Sonra atlıya dönerek:

Hangisi daha işine gelir? Tek bacakla yaşamak mı, yoksa iki bacakla ölmek mi? diye sordu. O da, tek bacakla yaşamak dedi. Bunun Üzerine Frenk hekimi, bir baltayla hastanın bacağına kesti. Zavallı adam o saat öldü.

Bundan sonra kadını muayene etti. Bu kadının kafasına şeytan girmiş dedi. Kadının saçlarını kazıttı ve kafasının üzerindeki deriyi yüzerek tuzla ovdu. Kadın da öldü.

Sigrid Hunke, Allah'ın Güneşi Avrupa'nın Üzerinde, s.99-100. (Düzenlenerek alınmıştır.)

- ①. Orta Çağ'da İslam medeniyetindeki tıp biliminin gelişmişlik düzeyi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

- ②. Müslüman hekim Sabit'in tedavi yöntemi ile Frenk hekimin tedavi yöntemini kıyasladığınızda nasıl bir çıkarımda bulunabilirsiniz?

İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU

3. Suriye'deki Şayzar Kalesi'nin Müslüman emirinin Hristiyan Munaytira kalesine bir doktoru yardıma yollaması Orta Çağ İslam Medeniyeti hakkında nasıl bir fikir vermektedir?

4. Eğer hekim Sabit'in yerinde olsaydınız, bilimden uzak ve yanlış tedavi uygulayan Frenk hekimini bu tutumundan vazgeçirmek için nasıl bir yol izlerdiniz?

5. ÜNİTE > İslam Medeniyetinin Doğuşu

Kazanım 9.5.5: VIII ve XII. yüzyıllar arasında İslam medeniyeti çerçevesindeki ilmi faaliyetleri medeniyete katkısı bakımından değerlendirir.

Genel Beceriler: Bilgi Okur Yazarlığı Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	EVRENSEL DEHA "BİRUNİ"	🕒 20 dk.
Amacı	Biruni'yi öne çıkan çalışmaları, fikir ve eserleri yönüyle analiz edebilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Aşağıdaki metinleri ve görselleri dikkate alarak soruları cevaplayınız.

METİN 1

Birleşmiş Milletler ve uzman kurumları tarafından yayınlanan UNESCO Courier adındaki derginin Haziran 1974 sayısında El-Biruni tanıtılmıştır. Derginin kapağında “1000 Yıl Önce Orta Asya’da Evrensel Bir Dahi El-Biruni Astronom, Tarihçi, Botanikçi, Eczacı, Jeolog, Şair, Filozof, Matematikçi, Coğrafyacı, Hümanist” yazılmıştır. Derginin içeriğinde, tamamen El-Biruni hakkında yazılan makaleler bulunmaktadır.

METİN 2

mi?’ Ne müthiş bir şey değil mi! Biruni’nin İbni Sina hakkında çok güzel bir ifadesi var ‘Fazıl genç Ebû Ali,’ yani faziletli diyor ona.”

...“Bana İslam dünyasının en büyük âlimi kimdir? diye sorarsanız beni çok zor bir durumda bırakmış olursunuz ama en büyük âlimlerden bazılarını anlatın dediğiniz zaman biraz daha rahatlık gelir bana.”

...“Biruni kolay kolay bilinmeyecek büyüklükte bir insandır. Sadece Biruni değil o kadar çok Biruni var ki o altın çağda! Bakın size şunu anlatacağım: Biruni, 27 yaşındayken 18 yaşındaki İbn-i Sina ile yazılı bir münakaşaya giriyor, konu nedir biliyor musunuz? ‘Işığın sürati ölçüsüz müdür yani la mütenahi midir, yoksa zamanda ölçülebilir

Özden, H.Ö.(2019). Prof. Dr. Fuat Sezgin Ve Geçmişten Geleceğe Türk-İslam Bilimine Katkıları. *Bilimname*, 39(3), 7-34.

İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU

- ①. El-Biruni'nin "Evrensel Bir Deha" olarak anılmasının sebepleri neler olabilir?

- ②. Fuat Sezgin'in "İslam dünyasının en büyük alimi kimdir?" sorusuna cevap vermekte zorlanmasının sebepleri neler olabilir?

- ③. Siz bir makale yazmak isteseydiniz hangi bilim insanını araştırırdınız?

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TARİH

9. SINIF

6. ÜNİTE

TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

- 9.6.3. Karahanlı ve Gazneli örneklerinden hareketle İslamiyet'in kabulünün Türk devlet yapısında ve toplumsal hayatta meydana getirdiği değişimleri analiz eder.
- 9.6.4. Büyük Selçuklu Devleti Dönemi'ndeki başlıca siyasi gelişmeleri Türk tarihi içerisindeki önemi bağlamında değerlendirir.
- 9.6.5. Büyük Selçuklu Devleti'nin yönetim ve toplum yapısını açıklar.

6. Ünite ➤ TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

Etkinlik No.	Kazanım No.	Etkinlik Adı	Sayfa No.
36	9.6.3	TÜRK-İSLAM DEVLETLERİNDE DEVLET VE TOPLUM HAYATI	80
37	9.6.3	KARAHANLI VE GAZNE'DE DEVLET YÖNETİMİ	82
38	9.6.3	PAHA BİÇİLEMEZ BİR ESER	83
39	9.6.3	MUTLULUĞUN SIRRI	84
40	9.6.3	TÜRK-İSLAM ESERLERİNİN ALTIN YILI	86
41	9.6.4	ÇAĞRI BEY'İN ANADOLU'YA KEŞİF AKINI	88
42	9.6.4	TÜRK DEVLETLERİNDE DEĞİŞİM VE SÜREKLİLİK	90
43	9.6.4	BÜYÜK SELÇUKLULARIN İSLAM DÜNYASI LİDERLİĞİ	92
44	9.6.4	HAŞHAŞİLİK HAREKETLERİNİN ETKİLERİ	94
45	9.6.4	BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ'NDE OTORİTE	96
46	9.6.4	DANDANAKAN SAVAŞI	98
47	9.6.5	CİHAN DEDİKLERİ AİLENİN REİSİ	99
48	9.6.5	SELÇUKLULAR'DA BİLİMSEL DÜŞÜNCE	100
49	9.6.5	NİZÂMÜLMÜLK'E GÖRE DEVLET NASIL YÖNETİLİR?	102
50	9.6.5	NİZAMİYE MEDRESELERİNİN KURULUŞ AMACI VE İŞLEVİ	104
51	9.6.5	SELÇUKLULARDA KÜLTÜREL FAALİYETLER	106

6. ÜNİTE > Türklerin İslamiyeti Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri

Kazanım 9.6.3. Karahanlı ve Gazneli örneklerinden hareketle İslamiyet'in kabulünün Türk devlet yapısında ve toplumsal hayatta meydana getirdiği değişimleri analiz eder.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi

Etkinlik İsmi	TÜRK-İSLAM DEVLETLERİNDE DEVLET VE TOPLUM HAYATI	🕒 15 dk
Amacı	İslamiyet'in kabulü ile birlikte Türk devlet yapısında görülen değişim ve sürekliliği değerlendirebilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Verilen metinlerden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

KÖK TÜRK YAZITLARI'NDAN..

Türk milleti.... Tanrı buyurduğu için, kendim devletli olduğum için, kağan oturdum. Kağan oturup aç, fakir milleti hep toplattım. Fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım...

Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insanoğlu kılınmış, insanoğlunun üzerine ecdadım Bumin Kağan, İstemi Kağan oturmuş. Oturarak Türk milletinin ilini töresini tutuvermiş, düzenleyivermiş...

Küçük kardeşim Kül Tigin ile konuştuk. Babamızın, amcamızın kazanmış olduğu milletin adı sanı yok olmasın diye, Türk milleti için gece uyumadım, gündüz oturdum...

Tanrı bağışlasın, devletim var olduğu için, kısmetim var olduğu için, ölecek milleti diriltip besledim. Çıplak milleti elbiseli, fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım...

Tanrı bahşettiği için, ben kazandığım için Türk milleti kazanmıştır. Tanrı buyurduğu için, kendim devletli olduğum için kağan oturdum.

Ergin, M. (2015), Orhun Abideleri, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, s. 40-56

KUTADGU BİLİĞ'DEN...

Tanrı fazlı ile sana ne kadar iyilik etmiştir...

Kalabalık halk üzerine seni hâkim kıldı; dilek ve arzularını verdi ve fermanlarını yürüttü...

Tanrı kullarını sana muhtaç etti.

Bu beylik gücüne sen kendi isteğinle erişmedin; onu Tanrı kendi fazlı ile sana ihsan etti. Lütuf ederek sana bu beyliği verdi.

Ey hükümdar...

Sen halkı beladan zulümden korusun, iyilik yap, elinle ve dilinle onu sevindir...

Halka kanunu doğru ve dürüst tatbik et ki, kıyamet gününde bahtiyar olasın.

Ey kanun yapan, iyi kanun koy; kötü kanun yapan kimse, daha hayatta iken, ölmüş demektir...

Eğer devamlı ve ebedî beylik istiyorsan, adaletten ayrılma ve halk üzerinden zulmü kaldır.

Ey hükümdar, bu saltanatın uzun sürmesini istersen adaletle iş gör, buna gayret et; hiçbir zaman zulüm etme; Tanrıya kulluk et ve onun kapısına yüz sür.

Kut: İlk Türk topluluklarında devleti yönetme yetkisinin Tanrı tarafından Türk Kağanına verildiğine dair inanç.

Hacib, Y.H.(2016), Kutadgu Bilig, Ankara ,T.D.V.Yayınları, s.3-10

TÜRKLERİN İSLAMİYET’İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

1. İki metinde de vurgulanan ortak konuların neler olduğunu düşünüyorsunuz?

2. Metinlerde kut inancı hangi cümlelerle ifade edilmiştir?

3. Kutadgu Bilig’den alınan metinde en fazla hangi kavrama vurgu yapılmıştır? Gerekçeleriyle açıklayınız.

4. Toplumumuzda yönetim anlayışıyla ilgili geçmişten günümüze devamlılık gösteren anlayışa örnekler veriniz.

5. Günümüz devlet yönetimlerinde hangi kavramlar önemlidir? Örnekler veriniz.

6. ÜNİTE > Türklerin İslamiyeti Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri

Kazanım 9.6.3. Karahanlı ve Gazneli örneklerinden hareketle İslamiyet'in kabulünün Türk devlet yapısında ve toplumsal hayatta meydana getirdiği değişimleri analiz eder.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Kavrama Becerisi

Etkinlik İsmi	KARAHANLI VE GAZNE'DE DEVLET YÖNETİMİ	🕒 20 dk.
Amacı	Karahanlı ve Gazneli devletlerinde devlet yönetimine yönelik idealleri açıklayabilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Metinden yola çıkarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Babasının Sultan Mahmud'a öğütlerinden birkaç örnek;

"Memleketinin idaresinde gafil olma... Ordu ve askerinin durumundan, silahlardan ve maaşlardan ve işlerden haberdar ol... Müstahak olanın hakkını ver... Yolları emin tut, zira bu çok önemli bir iştir ve çölde tüccardan çalınan her malın senin hazinenden götürülmüş olduğunu bil. Hırsız öldürüp malı hak sahibine iade edinceye kadar uyuma. Aksi halde Allah'ın sana kıyamet günü bundan dolayı hesap soracağını bilesin... Muamelattan, pazar, narhlar ve alışverişten haberdar ol... Eğer gece yarısı senin memleketinde bir canlı aç uyursa Tanrı senin cezanı verir... Hiçbir zaman zulmü uygun görme... Cömert ve merhametli olmalısın ve senin affın öfkenden fazla olmalı ki insanlar sana rağbet etsinler... Bir işi layık olmayan bir kimseye buyurmamalısın... Padişahın en büyük düşmanının kendini beğenmişlik ve istibdat olduğunu bil... Her işte dostluğu denenmiş sadık insanların tavsiyelerini al ve o hususta kendi aklınla karar ver... Memleketin her tarafına casuslar ve haberciler tayin etmelisin ta ki gece ve gündüz seni durumdan haberdar etsinler... Benim sana söylediğim bu sözlerin hepsini ezberlemeli ve kalbine naksetmelisin ve bundan yüz çevirmemelisin ta ki Allah seni iki cihanda talihli kılsın, İnşallahüTeala. Bu benim sana nasihat ve vasiyetimdir.

Erdoğan Merçil, Sebüktegin'in Pendnamesi, İTED, c. VI, S1-2(İstanbul 1975),s.203-232

Karahanlı Devleti**Kutadgu Bilig**

"Kanun koy, adaletle iş gör, hiçbir zaman zulmetme. Kötü teamül kurma, iyi kanun koy. Böylece ömrün iyi geçer ve kutun kur bağlanarak yükselir. Ey kanun yapan iyi kanun koy. Kötü kanun yapan kimse daha hayatta iken ölmüş demektir. Beylik ve ululuk çok iyi bir şeydir, fakat daha iyi olan kanundur. Ama, asıl mühim olan da kanunu eşit (tüz) tatbik etmek olmalıdır. Alimlere izzet ve ikramda bulun, ne derlerse yap. Şeriat yolunu tut. Hükümlerine itiraz etme ve önlerinde hürmetle eğil"...

1. Metin içerisinde anlamını bilmediğiniz kelimeleri bularak anlamlarını yazınız.

2. Karahanlı ve Gazneli devletlerini yönetim anlayışları açısından karşılaştırınız.

3. Size göre ideal devlet yönetiminde bulunması gereken genel ilkeler neler olmalıdır? Açıklayınız.

6. ÜNİTE > Türklerin İslamiyeti Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri

Kazanım 9.6.3. Karahanlı ve Gazneli örneklerinden hareketle İslamiyet'in kabulünün Türk devlet yapısında ve toplumsal hayatta meydana getirdiği değişimleri analiz eder.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Kavrama Becerisi

Etkinlik İsmi	PAHA BİÇİLEMEZ BİR ESER	🕒 20 dk.
Amacı	Divânü Lûgati't-Türk'ün Türk tarihindeki önemini açıklayabilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Aşağıdaki soruları metinden hareketle cevaplayınız.

Karahanlılar zamanında vücuda getirilen önemli eserlerden biri Mahmud Kaşgarî'nin 1077'de tasnif ettiği Türkçe-Arapça lûgat kitabı olan Divânü Lûgati't-Türk'tür. Aslen Barsanlı olan yazar, üç ciltten oluşan eserini zengin Türkçe lûgat şeklinde bilhassa Karahanlı Türkçesini ve Oğuzca'yı önümüzde canlandırmıştır. Ayrıca Bizans hududundan Çin hududuna kadar uzanan Türk illerindeki birçok kabilelerin lehçelerinden örnekler de vermiştir.

Türk ilinin coğrafyasına, Türk etnografyasına, Türk iktisadi ve içtimai hayatına, eski Türklerin inançlarına ait paha biçilmez kıymette bilgi bırakmıştır. Eserde eski Türk savları, keza bize vasil olmayan edebî eserlerden, eski destanlardan ve halk edebiyatından hatta Arap edebiyatına takliden vücuda getirilen şiirlerden örnekler verilmiştir. Mahmud Kaşgarî'nin eseri kültür tarihimizin en büyük kaynaklardan biridir.

Togan, Z. V. (1981). Umumî Türk Tarihine Giriş. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. (s. 85-86'dan düzenlenmiştir).

- ① Divânü Lûgati't-Türk adlı eserin, Türkçe-Arapça olarak yazılmasının nedenleri neler olabilir?

- ② Divânü Lûgati't-Türk'ün kültür tarihimizin en önemli kaynaklarından biri olduğuna kanıt olarak neleri gösterilebilirsiniz?

- ③ Kültür tarihimizin en büyük kaynaklarına siz hangi edebî eseri örnek gösterirsiniz? Neden?

6. ÜNİTE > Türklerin İslamiyeti Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri

Kazanım 9.6.3. Karahanlı ve Gazneli örneklerinden hareketle İslamiyet'in kabulünün Türk devlet yapısında ve toplumsal hayatta meydana getirdiği değişimleri analiz eder.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	MUTLULUĞUN SIRRI	🕒 40 dk.
Amacı	Kutadgu Bilig'deki ideal insan özellikleri ile Türk devlet ve toplum yapısını ilişkilendirebilme.	👥 Grup

Yönerge

- 1.Adım** : Sınıf mevcuduna göre öğrencilerinizi gruplara ayırınız.
- 2.Adım** : Her grubun bir grup sözcüsü seçmesini isteyiniz.
- 3.Adım** : Bir zarf içerisine koymuş olduğunuz Kutadgu Bilig'den seçme sözleri her öğrencinin çekmesini isteyiniz.
- 4.Adım** : Öğrencilerin, çektikleri seçme sözleri tarafınızdan dağıtılacak çalışma kâğıdındaki yönergelere göre cevaplamalarını isteyiniz.
- 5.Adım** : Her grubun çalışma kâğıdı üzerindeki sorular ile ilgili tespitleri grup sözcüsü aracılığıyla paylaşılmasını isteyiniz.

151	Tanrı kime akıl, bilgi verirse	3237	Halka yararlı ol, düşkünlere yara
152	Onun eli uzanır birçok iyiliğe	3238	Yakınlık göster, bağrını aç akrabana
	Bilgiyi büyük bil, anlayışı ulu		Bak burada birçok dul ve yetim var
	Bu ikisi yüceltir seçkin kulu		Ya da gözsüz, kötürüm yine aksak olan var
174	Çok söyleyene bilgi gevezelik etti der	208	Bütün iyilikler bilgiden gelir
175	Eğer söylemezse de dilsiz der	210	Bilgiyle göğe bile yol bulunur
	Öyleyse sen de açık dil kullan		Söz mavi gökten kara yere indi
	Aranır kişidir dili açık olan		Sözle insanlık değer kazandı
3231	İbadet kılmalı ama onu halktan gizlemeli	211	Kişi gönlü dipsiz deniz gibidir
3232	Çok ibadet edilse bile onu az saymalı	212	Bilgi dibinde yatan incidir.
	İnsanların iyisi ibadet ederken		Denizden çıkarmazsa inciyi kişi
	Onu halktan gizler kapar kapısını		İster inci olsun ister çakıl taşı
3240	Helal dünyalık kazan, dağıt yoksullara	322	Akıllı kişi öfkeyi kendinden uzaklaştırır
3241	İnsanların elinden tut, onları güler yüzle		Bilgili bey öfkelenmez, iyi ad alır
	yanıtla		
	Bunların hepsi birer ibadettir	324	Pişman olur öfkeyle iş yapan
	Bu ibadetleri yapan herkesin içi rahat eder		Yanılır öfkeyle kalkan insan
	Bilgiyle hüküm sürer halkı yöneten		
217	Dünyayı elde tutmak için anlayış gerek	1000	Yine sordu hakan: Sözün yararı nice
218	Halka hâkim olmak için akıl gerek, bir de		Zararı da nicedir bana açıkla
	yürek		
	Anlayışla tuttu dünyayı tutan	1002	Sözün yararıyla bak yağız yerdeki
	Bilgiyle hüküm sürer halkı yöneten	1003	Mavi göğe yükselir, olur başköşedeki
			Eğer söylemesini bilmezse de sözünü
			Yere indirir mavi gökten özünü
164	Dil aslan gibidir, eşikte yatar	819	Bak bu beyliğin temeli doğruluktur
165	Dikkat etmezsen eğer başını yer		Doğrulukla beyler dirlik bulur
	Dilinden çeken insan ne der işit	820	Buna benzer bir söz söylemiş akıllı kişi
166	Bu sözü kulağına küpe et	822	Kim akıllı sözünü tutarsa yoluna girer işi
	Bana çok çekti bu dilim		Yasa yaparken ile doğru olursa
	Başım kesilmesin, keseyim dilim		Bey dilek ve arzularına kavuşur
1010	Hakan dedi: Anladım bu sözü de	703	Beni bulan olmalı alçakgönüllü
1011	Başka bir sorum var, onu da söyle	704	Tatlı dilli ve yumuşak sözlü
	Kimden dinlemeli sözün doğrusunu		Kendini gözetmeli, çok abartmamalı
1012	Sözü kime demeli, aç bana bunu	705	Kötü, çirkin işe yakın durmamalı
	Ay-Toldı dedi: Sözü bilenden dinlemeli		Dengeli tutmalı derilmiş malını
	Sonra da bilmeyene söylemeli		Düzenlemeli yolunu, eylemini, tavrını

TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

808	Düz olan şey eğrilirse duramaz, düşer Doğru eğrilirse eğer bu kıyamet günüdür.	816	Benim ser olup kaş çatışım Zorbalar için bu sevimsizliğim
809	Doğruluk üzerine keserim ben işi	817	Gerek oğlum olsun, yakın ya da yabancı
811	Ayırmam ben bey ya da kul diye kişiyi Bıçak gibi keserim ben işi Uzatmam davacının işini	818	Gerek yolcu olsun, konup geçici Yasada ikisi de bana birdir Karar verirken farklı değildir
4021	Doğarken bilge doğmaz kişi öğrenir Doğarken konuşmaz dil zamanla söylenir	4527	Yine iyi davran çalışanlara Yemesini içmesini, giyimini sağla
4022	Kişi öğrendiğinden ötürü bilge olur Bilgi bildikten sonra her işi yapar	4528	Gücüne denk yükle onların yükünü Bunu sorar senden Tanrı'nın gücü
2270	Kuşkusuz gerekli beye bir kumandan Uyumsuz düşmanın uykusunu kaçıran	1921	Hakan dedi: Söylemek istediğim Şudur, işte şimdi soruyorum
2271	Bu işe çok çevik, katı er gerekli Başından geçirmiş, tam cesur yürekli	1924	Bey nasıl olmalı ki bunları yönetsin Adı dünyaya yayılsın, işini işlesin
2274	Cesur, alp atıcı olmalı ve alçakgönüllü Tuz ekmeği bol olmalı ve soğukkanlı	1925	Düzenlensin ili ve zenginleşsin halkı Ardından kalsın iyi adı
5161	Değerli tut diriliği, gerekli işlerde kullan Paylaştır malını insanlara, kendine sevap kazan	5210	Gönlünü, dilini doğru tut, erdemini ulu Özünü unutma, şaşırma yolunu
5162	Geçici günler içinden gerekeni al Geçirir seni zaman, tedbirini al	5211	İçinden büyüklenip kibirlenme Askerim çok diyerek göğsünü germe
5163	Kendin yüklendin bunca halkın yükünü Uyanık ol, boş bulunma, sakınarak yürü	5212	Nice gür göğüslü, kendine güvenen eri Ölüm yere gömdü, toprakla örttü üzerini

1. Seçmiş olduğunuz sözleri değerlendirerek ideal insan ve ideal hükümdarın özelliklerini ilgili bölüme yazınız.

İdeal İnsan

İdeal Hükümdar

2. Tespit ettiğiniz özellikler günümüz için de geçerli midir? Neden?

3. Kutadgu Bilig, yazıldığı dönemde Türklerin toplumsal hayatında nasıl bir etki bırakmış olabilir? Yorumlayınız.

6. ÜNİTE > Türklerin İslamiyeti Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri

Kazanım 9.6.3. Karahanlı ve Gazneli örneklerinden hareketle İslamiyet'in kabulünün Türk devlet yapısında ve toplumsal hayatta meydana getirdiği değişimleri analiz eder.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	TÜRK-İSLAM ESERLERİNİN ALTIN YILI	🕒 20 dk.
Amacı	İlk Türk-İslam eserlerinin dünya mirasına katkısını yorumlayabilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Aşağıdaki soruları afiş ve metinden hareketle cevaplayınız.

(Türkiye ve Türk eserleri, 2017'den düzenlenmiştir.)

UNESCO 39. Genel Konferansı APX Komisyonu'nda 2018-2019 yılı için 48. Anma ve Kutlama Yıl Dönümü kabul edildi. Bu kapsamda ülkemizin önerisi, Kazakistan ve Kırgızistan'ın desteğiyle 2018 yılı için **"Atebetü'l-Hakayık'ın Basılışının 100. Yıl Dönümü"** ve Azerbaycan ve Kazakistan'ın desteğiyle 2019 yılı için **"Kutadgu Bilig'in Yusuf Has Hacib tarafından Yazılışının 950. Yıl Dönümü"** UNESCO Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri Programına alındı. Böylece bu eserler UNESCO listesine girdi.

(UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, 2017'den düzenlenmiştir.)

1. Atabetü’l-Hakayık ve Kutadgu Bilig’in UNESCO Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri Programı’na alınmasına Kazakistan, Azerbaycan ve Kırgızistan niçin destek vermiş olabilir?

2. Kaşgarlı Mahmut’un kaleme aldığı Divânü Lûgati’t-Türk ile Piri Reis’in haritasının “Dünya Belleği Kütüğü’ne” alınması sizce ne anlam ifade etmektedir?

3. Türk eserlerinin günümüze kadar gelmesi ve “UNESCO Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri” listesine girmesini değerlendiriniz

4. Siz, Türkiye’nin anma ve kutlama programına alınmasını istediğiniz hangi yıl dönümlerini UNESCO’ya teklif ederdiniz?

6. ÜNİTE > Türklerin İslamiyeti Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri

Kazanım 9.6.4: Büyük Selçuklu Devleti Dönemi'ndeki başlıca siyasi gelişmeleri Türk tarihi içeri-sindeki önemi bağlamında değerlendirir.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Kavrama Becerisi

Etkinlik İsmi	ÇAĞRI BEY'İN ANADOLU'YA KEŞİF AKINI	🕒 20 dk
Amacı	Türklerin Anadolu'yu yurt edinme sürecini açıklayabilme.	👤 Bireysel

Yönerge*Verilen görseller ve açıklamalardan yola çıkarak soruları cevaplayınız.***ÇAĞRI BEY'İN ANADOLU'YA KEŞİF AKINI**

Selçukluların kuruluş aşamasında Tuğrul ve Çağrı Beyler, Arslan Yabgu – Ali Tegin ittifakının dışında bırakıldı. Bu durum, Selçuklu ailesi içinde hoşnutsuzluğa sebep oldu. Bu hoşnutsuzluğu Ali Tegin daha da ileri götürdü. Arslan Yabgu'nun da desteğini alan Ali Tegin, Tuğrul ve Çağrı beylere karşı askerî harekâta girişerek onları kendisine tâbi olmaya zorladı. Bir yandan Buğra Han'ın, öbür yandan Ali Tegin'in saldırı ve baskıları karşısında çok zor duruma düşen Tuğrul ve Çağrı beyler kendilerine yeni bir yurt aramaya karar verdiler. Bu sebeple Tuğrul Bey, beraberindeki Türkmenlerle çöllerde çekilecek, Çağrı Bey ise Bizans hâkimiyetindeki Anadolu'ya bir keşif seferi yapacaktı. Çok geçmeden Çağrı Bey 3000 Türkmen atlısıyla Mâverâünnehir'den batıya hareket etti. 1015 yılında, Gazneliler'in hâkimiyetinde bulunan Horasan üzerinden Vali Arslan Câzib'in takibine rağmen süratle geçip Irak-ı Acem bölgesine girdi. Çağrı Bey daha sonra harekâtına devam ederek Azerbaycan yoluyla Doğu Anadolu sınırlarını aşip Van gölü havzasına girdi. İlk olarak Anadolu'ya giren ve özellikle Ermeni kaynaklarında kaydedildiği üzere “mızrak, ok ve yaydan ibaret olan silâhları çekili, beli kemerli, uzun ve örülü saçlı, rüzgâr gibi uçan Türk atlıları” karşısında Bizans kumandanı Senekerim'in sevk ettiği kuvvetler “yağmur gibi atılan oklar” karşısında yenilgiye uğradı. Böylece Van gölü havzasının büyük bir kısmı Çağrı Bey'in kontrolüne girdi. Daha sonra Çağrı Bey kuzeye yönelip Gürcülerin oturdukları Nahcivan taraflarına yürüdü. Bizans'ın Gürcü asıllı kumandanı Liparit'in savaşa cesaret edememesi üzerine Çağrı Bey bütün bölgeyi kolayca hâkimiyeti altına aldı. Daha sonra Duvin şehrinin güneyindeki Nig bölgesine yürüyerek kendilerine karşı koymaya çalışın Bizans kumandanı Vasak Pahlavuni'nin kuvvetlerini bozguna uğrattı. Hatta bu kumandan bozgun sırasında kaçarken Türk askerleri tarafından öldürüldü. Böylece Çağrı Bey Nig bölgesini istila etti.

Görsel 1: Çağrı Bey (Temsili)

Netice itibarıyla Çağrı Bey, ileride yurt edinmek maksadıyla yaptığı bu keşif seferini başarıyla tamamladı. Bu keşif seferi ile Bizans'ın Doğu Anadolu'daki kuvvetlerinin, yol boyunca aldığı takviyelerle birlikte ancak 5000-6000 atlıyı bulan ve o devir için dahi küçük sayılabilen bir Türk kuvvetini dahi durduramayacağını tespit etti. Çağrı Bey, Arslan Câzib'in takibinden maharetle sıyrıldı ve Azerbaycan-Horasan üzerinden Mâverâünnehir'e dönüp kardeşi Tuğrul Bey'in yanına gitti (1021). Yaptığı keşif seferi hakkında ona bilgi verirken, “Biz buradaki çok güçlü Karahanlı ve Gazneli devletleriyle mücadele edemeyiz ancak Horasan, Azerbaycan ve Doğu Anadolu'ya gidip oralarda hükümler olabiliriz; zira oralarda bize karşı koyabilecek hiçbir kuvvete rastlamadım” diyerek onu batıya doğru harekete teşvik etti.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/cagri-bey> ağ kaynağasından düzenlenerek alınmıştır.

1. Türkler, bir yeri yurt edinirken neleri amaçlamış olabilirler? Yorumlayınız.

2. Selçukluları Anadolu'ya yönelten siyasi, sosyal ve coğrafi şartlar neler olabilir? Yorumlayınız.

3. Selçukluların kuruluşuna hangi faktörler etki etmiş olabilir?

6. ÜNİTE > Türklerin İslamiyeti Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri

Kazanım 9.6.4: Büyük Selçuklu Devleti Dönemi’ndeki başlıca siyasi gelişmeleri Türk tarihi içerisindeki önemi bağlamında değerlendirir.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi

Etkinlik İsmi	TÜRK DEVLETLERİNDE DEĞİŞİM VE SÜREKLİLİK	🕒 20 dk
Amacı	Büyük Selçuklu Devleti örneği üzerinden Türk İslam medeniyetinde değişim ve sürekliliği değerlendirebilme.	👤 Bireysel

Yönerge Aşağıdaki metinleri okuyarak soruları cevaplayınız.

SAVAŞ GELENEKLERİ**Türklerde savaş gelenekleri vardı. Bunlardan bazıları şunlardır;****• “Savaş meclisi” toplama:**

“Savaş meclisi”, düşmanla karşılaşınca kadar birkaç defa toplanırdı. Genellikle devlet merkezinde yapılan ilk toplantıda sefer kararı alınır ve sefer boyunca izlenecek strateji belirlenirdi. Düşmanla karşılaşınca düzenlenen son toplantıda ise savaş kararı alınır, savaş düzeni belirlenerek çarpışma sırasında uygulanacak taktikler kararlaştırılırdı.

• Savaştan önce karşı tarafa barış önerisinde bulunma:

Devletin ve milletin çıkarları söz konusu olduğunda savaşmaktan çekinmeyen Türk devlet başkanları, savaşı daima son çare olarak görür, bu nedenle savaşa girmeden önce karşı tarafa barış önerisinde bulunurdu. Bu önemli bir Türk-İslâm adeti idi.

• Savaşa girmeden önce “at kuyruğu bağlama”:

Türk savaşçılarının, çarpışmaya girmeden önce atlarının kuyruklarını ipekle örüp bağlaması eski bir Türk âdeti idi ve bu işe, “kuyruk tüğmek” (düğümlemek) veya “at çermetmek” denilirdi. Bundan maksat, çok uzun olan kuyruk kıllarının savaş esnasında atın ayaklarına dolanmasını önlemektir. Ayrıca at kuyruğu bağlamak veya örmek, kahramanlık, yiğitlik alâmeti sayılırdı.

*Salim Koca, Selçuklularda Ordu ve Askeri Kültür, Berikan Yayınevi, s.188-204 (Düzenlenmiştir.)***MALAZGİRT SAVAŞI ÖNCESİ**

Alp Arslan, Sav Tigin’ı Bizans İmparatoru’na göndererek barış isledi. Bizans İmparatoru bu teklife,

- “Barışı Rey’de görüşeceğiz. Ordum Isfahanda kışlayacak, hayvanlarım Hemedân’da sulanacaktır.”

diye son derece kibirli, nezaketsiz bir cevap verdi. Bunun üzerine Sav Tigin:

- “Atlarınız elbette Hemedân’da kışlayacak, ama sizin nerede kışlayacağınızı ancak Allah bilir!”

dedi ve geri döndü.

Büyük Sultan, savaş için mukaddes Cuma gününü seçti ve gün doğarken tüm komutan ve birliklerini toplayarak onlara şu konuşmayı yaptı:

“Beylerim, yiğit erlerim! Babamın, amcam Sultan’ın ve benim yanımda yıllarca her türlü cefaya göğüs gererek din ve devlet için kanlarınızı akıttınız. İçimizden niceleri şehit olup Allah katına vardı, hepsinin yeri cennet olsun. İşte bugün bizim için de en büyük imtihan gelip çatmıştır. Burada Allah’tan başka sultan yoktur, emir ve kader sadece O’nun elindedir. Hepimiz O’nun hükmü

altındayız. Benimle birlikte savaşmakta veya benden ayrılmakta serbestsiniz”.

Bunun üzerine çok duygulanan askerler:

- “Allah şahit olsun, seni asla bırakmayacağız!” diye bağıldılar.

Büyük Sultan :

“Askerlerim! İşte atımın kuyruğunu bağladım. Bir er gibi savaşa gireceğim. Üzerimde sultanlık belirtisi hiçbir şey yoktur. Şehit olursam, üzerimdeki şu beyaz elbise kefenim olsun. O zaman ruhum göklere çıkacaktır.” diyerek atından yere indi ve secdeye kapandıktan sonra ellerini göğe doğru açıp dua etti. Daha sonra kumandanlarıyla son bir görüşme yaptı. Plana göre Türk ordusundan bazı birlikler pusu yerlerine saklanacak, çevik süvari birlikleri düşmanı arkalarından buraya çektikten sonra iki taraftan hücum edilecekti.

Erol Güngör, Tarihte Türkler, Ötüken Yayınları, s.84-86 (Düzenlenmiştir.)

1. Malazgirt Savaşı sırasında İslamiyet öncesi askerî alana ait hangi özelliklerin devam ettirildiğini söyleyebilirsiniz?

2. “Malazgirt Savaşı Öncesi “ metninde İslam kültürüne ait hangi özelliklerin olduğunu tespit ediniz.

3. Büyük Selçuklu Devleti’nde, İslamiyetin kabulü ile birlikte İslam öncesi döneme ait özelliklerde görülen değişim ve sürekliliği yorumlayınız.

6. ÜNİTE > Türklerin İslamiyeti Kabulü ve İlk Türk İslam DevletleriKazanım 9.6.4: Büyük Selçuklu Devleti Dönemi'ndeki başlıca siyasi gelişmeleri Türk tarihi içeri-
sindeki önemi bağlamında değerlendirir.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	BÜYÜK SELÇUKLULARIN İSLAM DÜNYASI LİDERLİĞİ	🕒 20 dk.
Amacı	Büyük Selçuklu Devleti'nin İslam dünyasını korumaya yönelik faaliyetlerini değerlendirebilme.	👤 Bireysel

Yönerge Aşağıdaki soruları metinlerden hareketle cevaplayınız.

METİN 1

Abbasilerin azalan iktidar gücüyle beraber, halifelik kurumunun otoritesi de zayıflıyordu. Özellikle Bağdat'a hâkim olan Şii Büveyhilerle birlikte halife zor duruma düşmüştü. Abbasi halifeliği bu durumda iken tarih sahnesine Selçuklular çıktı ve 1055 tarihinde Bağdat'a gelen Tuğrul Bey, Şii Büveyhiler Devleti'ne son verdiği gibi halifeye de eski saygınlığını iade etti. Halife tarafından "Doğu'nun ve Batı'nın Sultanı" unvanı verilen Tuğrul Bey, Sünni İslam dünyasının liderliğini ele geçirmiş oldu.

Ocak A Y. (2012), Selçukluların Seleflerine Göre Medeniyet Tarihindeki Yeri ve Önemi, History Studies (s. 263-278'den düzenlenmiştir.)

METİN 2

Sultan Alp Arslan'ın önderliğinde Bizans İmparatorluğu'na karşı kazanılan Malazgirt Zaferi ile Anadolu'nun kapıları Türklere açıldığı gibi o güne kadar Hristiyanlığın temsilcisi olarak İslam'ı yok etmeyi amaçlayan güç de durdurulmuş oldu. Malazgirt'le birlikte Hristiyan dünyasının Müslümanlar üzerindeki baskısı kalktığı gibi İslam toprakları üzerindeki emellerine de son verilmiştir. Anadolu'yu kısa sürede vatan yapan Türkler, yeni fetih alanlarının yönünü de Balkanlar olarak belirlemiştir.

Ocak A Y. (2012), Selçukluların Seleflerine Göre Medeniyet Tarihindeki Yeri ve Önemi, History Studies (s. 263-278'den düzenlenmiştir.)

METİN 3

Sünni İslam dünyası için büyük bir tehdit olan Bâtıniler, amaçlarına ulaşmak için insanlara suikast düzenlemekten çekinmiyorlardı. Bu nedenle Sultan Melikşah Dönemi'nden itibaren Bâtıniler üzerine kuvvet sevk edilerek faaliyetleri engellenmeye çalışılmıştır. Bâtınilerle bir taraftan askerî yönden mücadele eden Selçuklular diğer taraftan da açmış olduğu medreselerden yetiştirdikleri insanlar sayesinde bu hareketi geri püskürtmüştür.

Ocak A Y. (2012), Selçukluların Seleflerine Göre Medeniyet Tarihindeki Yeri ve Önemi, History Studies (s. 263-278'den düzenlenmiştir.)

1. Metinlerin ortak ana fikri sizce ne olabilir?

2. Batınilerle askeri yöntemler dışında yürütülen mücadelenin, İslam dünyasına katkıları hakkında neler söyleyebilirsiniz?

3. Türkler İslamiyet'i kabul etmemiş olsaydı, bu durumun İslam dünyasına etkileri neler olabilirdi? Yorumlayınız.

4. Sizce, Selçuklu hükümdarları hangi özellikleri ile öne çıkmaktadır?

6. ÜNİTE > Türklerin İslamiyeti Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri

Kazanım 9.6.4: Büyük Selçuklu Devleti Dönemi'ndeki başlıca siyasi gelişmeleri Türk tarihi içeri-sindeki önemi bağlamında değerlendirir.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	HAŞHAŞİLİK HAREKETLERİNİN ETKİLERİ	🕒 20 dk
Amacı	Türk İslam devletlerindeki zararlı örgütlerin faaliyetlerini analiz edebilme	👤 Bireysel

Yönerge*Aşağıda verilen metin ve görselden yararlanarak soruları cevaplayınız.***HAŞHAŞİLİK HAREKETLERİNİN ETKİLERİ**

Haşhaşiler örgütü, Hasan Sabbah tarafından günümüzde İran sınırları içinde kalan Alamut Kalesi merkez alınarak kurulan bir örgüttü. Bu örgütte İsmaililik mezhebi esas alındı ve örgüt Şii Fatimiler tarafından desteklendi. Selçuklular Dönemi'nde gerçekleştirdikleri siyasi suikastler ile Türk İslam dünyasında yönetim ve halk arasında kaos oluşturdular.

Brocardus (Brogerdus) adında bir Alman papazı seyahatnamesinde Haşhaşileri şöyle anlatır: “Lanetli Haşhaşilerden sakınmak lazım. Bunlar menfaat karşılığında kendilerini satarlar. İnsan kanına susamışlardır, bir miktar para uğruna masum kimseleri öldürürler.

Ne hayatı ne de ahiret mutluluğunu dert edinirler. Farklı halkların ve milletlerin davranışlarını, kıyafetlerini, dillerini, âdetlerini ve hareketlerini şeytan gibi taklit ederek iyilik meleği kılığına girerler...”

Büyük Selçuklu Devleti'nin zayıflamasında ve birçok devlet adamının suikastla öldürülmesinde bizzat eli olan bu Haşhaşi örgütü, kuruluş aşamasında İslam dini temelli gözükmekle birlikte bu örgütün gerçekte dinle bir alakası yoktur. Alamut Kalesi'nde örgütlenen ve Hasan Sabbah'ın fedailerini de denilen bu örgüt, bazen haclıların yanında yer alırken bazen de onlara karşı olmuşlardır. Haşhaşiler, İslam dinini de kullanarak taraftar topladılar ve bir süre sonra bu taraftarlar üzerinden siyasi menfaatler sağlamaya çalıştılar. Hasan Sabbah bir medrese müderrisi iken hırsları ve kıskançlıkları uğruna, dini kendi istekleri doğrultusunda değiştirmeye çalışmıştır. Devlet kademelerine kendi adamlarını yerleştirmiştir. Bunlara suikastler yaptırarak Selçuklu yönetimini ele geçirmeye çalışmıştır. Dini kullanarak hedeflerine ulaşmak isteyen Bâtiniler, gayrimeşru faaliyetlerle topluma zarar vermiştir.

Tarih boyunca bazı gruplar, liderlerinin peşinden giderek ya kendi çıkarları veya onları yönlendirip destekleyen şirket veya devletlerin menfaatleri için dinî, millî duyguları da kullanarak bulunduğu siyasi ve sosyal yapının aleyhinde çalışmışlardır. Bu doğrultuda toplumu etkileyecek bütün argümanları kullanmaktan çekinmemişlerdir. Yeri geldiğinde cinayet işleyerek veya devletin siyasi yapısını zorla değiştirmeye çalışarak emellerine ulaşmak istemişlerdir. Halkın bilinçli, devlet otoritesinin güçlü olduğu dönemlerde bu faaliyet ve kalkışmalar engellenirken siyasetin, sosyal durumun ve ekonominin çalkantılı dönemlerinde ise bu gruplar geçici bir süre de olsa emellerine ulaşmışlardır.

Görsel 1: Alamut Kalesi yıkıntıları-İran

1. Tarihsel süreç içerisinde ülke yapısına zarar veren örgütlerin oluşmaması için sizce hangi tedbirler alınmalıdır? Açıklayınız.

2. Haşhaşilik gibi örgütlerin yürüttüğü faaliyetler, ülkenin iç ve dış politikasında ne tür olumsuzluklara sebep olabilir? Yorumlayınız.

3. Devlet içinde faaliyet gösteren zararlı örgütlerin eleman kazanmak için yaptıkları çalışmalar hakkında neler söyleyebilirsiniz?

4. Günümüzde terör örgütlerinin finansal olarak kimler tarafından, hangi amaçlarla desteklendiğini düşünüyorsunuz? Açıklayınız.

6. ÜNİTE > Türklerin İslamiyeti Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri

Kazanım 9.6.4: Büyük Selçuklu Devleti Dönemi'ndeki başlıca siyasi gelişmeleri Türk tarihi içeri-sindeki önemi bağlamında değerlendirir.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Neden Sonuç İlişkisi Kurabilme Becerisi

Etkinlik İsmi	BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ'NDE OTORİTE	🕒 20 dk
Amacı	Büyük Selçuklu Devleti'nin otoritesini kaybetme sebeplerini değerlendirebilme.	👤 Bireysel

Yönerge

Metinleri birlikte değerlendirerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.

SELÇUKLULARDA HATUN

Kök-Türk Kitabeleri'nde "Türk Tanrısı Türk milleti yok olmasın diye babam İl-teriş Kağan ile anam İl-bilge Hatun'u gönderdi" ifadesi yer almıştır.

Büyük Selçuklu veziri Nizâmülmülk: "Acem (İran) hükümdarları zamanında kadınların devlet işlerinde bir tesiri olmazdı. Türkistan hükümdarları bütün devlet işlerinde hatunlarla müşavere eder ve onların fikirlerini diğerlerine üstün tutarlardı. Türkmen (Selçuk) padişahları da bu yolda gitmişlerdir. Bu sebeple vezirler hatunları memnun etmelidirler." demiştir.

Tuğrul Bey'in eşi Altuncan, Melikşâh'ın eşi Terken, Mehmet Tapar'ın eşi Gevher gibi Selçuklu hatunları kendilerine ait ikta, divan teşkilâtı ve askerlere sahip olmuştur. Bunlar arasında Terken Hatun devletin uğradığı buhranda birinci derecede rol oynamıştır.

Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, Ötüken Yayınları, s.220-223 (Düzenlenmiştir.)

SELÇUKLULAR VE BÂTİNÎLER

Nizâmülmülk Bâtînîler hakkında: "Her devirde ve ülkede hükümdarlara karşı âsiler çıkmıştır. Lâkin hiçbir Râfîzî (sapmış) mezhebi Bâtînîler kadar kötü olamaz. Onların gayesi İslamiyet'i ve bu devleti fesada vermektir; kulaklarını ve gözlerini bir sesin çıkmasına ve bir hâdisenin zuhuruna dikmişlerdir. Müslümanlık iddiasında görünen bu sahtekârların, ben öldükten sonra büyük ve mümtaz insanları kuyulara attıkları, davul sesleriyle kulakları çınlattıkları ve sırlarını açığa vurdukları zaman bu sözlerim hatırlanacaktır." demiştir.

Melikşâh'ın ölümünden sonra patlak veren siyasi buhran ve Haçlılarla başlayan savaşlar Bâtînîlerin kuvvetlenmesine yaramıştır. Her tarafa yayılan fedailer teşkilâtlarını yayarken mühim devlet adamı, kumandan ve âlimleri öldürüp devlet mekanizması içine, hatta saraylara ve evlere kadar sızarak korku salmaya başlamıştır.

Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti Ötüken Yayınları, s.226-230 (Düzenlenmiştir.)

Görsel 1: Nizâmülmülk'ün Bâtînîler tarafından katlini gösteren minyatür/Topkapı Sarayı

Selçuklularda Devlet Otoritesi

Selçuklular, Tanrı tarafından verilen siyasi iktidar ve idare kabiliyetinin, kan yoluyla geçtiğini kabul ederek hanedan mensuplarına hükümdar olma hakkı tanımıştır. Bu hakka dayanan hanedan üyeleri devlet otoritesi sarsıldığında taht mücadelesine girişmiştir.

Vezir Nizâmülmülk, Selçuklu sultanlarının meşru veliahtlar tayin etmesini ve bu veliahtlar için daha sağlıklarında devlet adamları ve kumandanlardan yemin ile biat almasını sağlamaya gayret etmişse de Türk veraset usulü devam etmiştir. Hatta ülke toprakları hanedan mensupları arasında bölüştürülüp onların bu topraklarda serbest hareket etmelerine izin verilmiştir.

Abbasi halifeleri ise veraset kavgaları içinde kuvvetten düşen Selçuklu sultanlarına karşı Tuğrul Bey zamanında kaybettikleri dünyevi iktidarı yeniden kazanmaya çalışmıştır. Selçuklu hanedanına mensup meliklerin yetiştirilmesinde görev alan atabeyler ise hanedanın zaafa düştüğü zamanlarda bulundukları yerlerde bağımsız olmuşlardır..

Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, Ötüken Yayınları, s.139-142, (Düzenlenmiştir.)

- ① Verilen metinleri tek bir metin olarak düşündüğünüzde başlığı sizce ne olurdu?

- ② Büyük Selçuklu Devleti'nde ilk Türk devletlerinde görülen hangi özelliklerin devam ettiğini söyleyebilirsiniz?

- ③ Nizâmülmülk'ün "Vezirler hatunları memnun etmelidir." sözünden hareketle Büyük Selçuklu Devleti'nin yönetimiyle ilgili çıkarımınız ne olurdu?

- ④ Nizâmülmülk'ün devlet yönetimiyle ilgili tespitlerini değerlendirdiğinizde, bir devlet adamında bulunması gereken hangi kişisel özelliklere sahip olduğunu söyleyebilirsiniz?

6. ÜNİTE > Türklerin İslamiyeti Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri

Kazanım 9.6.4: Büyük Selçuklu Devleti Dönemi'ndeki başlıca siyasi gelişmeleri Türk tarihi içeri-sindeki önemi bağlamında değerlendirir.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	DANDANAKAN SAVAŞI	🕒 20 dk.
Amacı	Dandanakan Muharebesi'nin Türk tarihindeki etkisini değerlendirme.	👤 Bireysel

Yönerge Aşağıdaki soruları metinden hareketle cevaplayınız.

Selçuklular en ümitsiz ve tehlikeli bir zamanda, 1038 Ramazan Bayramı'nda, muazzam Gazne ordusuna karşı ilk zaferi kazandığında Abbasi elçisi de Nişabur'da onlara geliyordu. Beş asır önce ecdatları Gök Türklere, Çin ve Bizans elçilerinin gelişini hatırladılar. Selçuklular bu münasebetle halife tarafından tanındıklarını düşünerek çok sevindiler ve gurur duydular. Böylece uzun bir mücadele ve göç devrinin artık sona erdiğini ve uğurlu bir dönemin başında bulunduklarını anladılar.

Tuğrul Bey, 23 Mayıs 1040 Cuma günü, Dandanakan Meydan Muharebesi'ni kazanıp saltanatı- nı ilan edince halifeye gönderdiği elçi ve mektup ile kendilerinin padişahzade (yani Oğuz Han nesli) ve Gazne sultanlarının kölezade olduklarını bildiriyor ve bu suretle İslam hâkimiyeti ve saltanatının kendilerine aidiyetini belirtiyordu. Tuğrul Bey, mektubun başına ok ve yaydan mü- teşekkil tuğrasını da koymuştu.

Turan, O. (2009). Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi. İstanbul: Ötüken Yayınları. (s.202'den düzenlenmiştir).

1. Çin ve Bizans elçilerinin Gök Türklere gelişinin, Selçuklular tarafından hatırlanmasının gerekçeleri neler olabilir?

2. Dandanakan Meydan Muharebesi'nin, Türk-İslam dünyasını siyasi açıdan nasıl etkilediğini yorum- layınız?

3. Mektubun başındaki tuğrayı oluşturan ok ve yayın anlamı hakkında neler söyleyebilirsiniz?

4. Türk tarihindeki uğurlu kabul edilen dönemlere siz hangi hükümdar dönemini örnek gösterirdi- niz? Neden?

6.ÜNİTE > Türklerin İslamiyet'i Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri

Kazanım 9.6.5: Büyük Selçuklu Devleti'nin yönetim ve toplum yapısını açıklar.

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Alan Becerileri: Tarihsel Kavrama Becerisi

Etkinlik İsmi	CİHAN DEDİKLERİ AİLENİN REİSİ	🕒 20 dk.
Amacı	Nizâmülmülk'ün "Siyasetnâme" adlı eserinden hareketle devlet yöneticilerinde olması gereken özellikleri açıklayabilme.	👤 Bireysel

Yönerge Aşağıdaki soruları metinden hareketle cevaplayınız.

Nizâmülmülk, Siyasetnâme adlı eserinde bir hükümdar prototipi vermeye çabalar: "Hükümdar, cümle hükümdarların kendisinden sorulduğu cihan dedikleri ailenin reisidir. Hükümdar dünya işleri ve cihan ahalisinin kamu düzeninden sorumludur; fitne ve kargaşa onun sayesinde bastırılır; adaleti sayesinde hoşça zaman geçirip kendilerini güvende hissetmeleri ve idaresine duacı olmaları için insanların gönlünde ve gözünde ona dair derin bir saygı vardır. Hükümdar tüm dünyadan sorumlu olduğu için cihanı bayındır kılar. Taşradan yeraltı suları için kanallar açar, ırmaklara yataklar yaptırır, büyük suların akışı için köprüler inşa eder, yerleşim birimlerini düzenler, tarlaları ekime elverişli kılar, surları yükseltir, yeni şehirler kurar, yüksek yapılar ve görkemli meskenler tesis eder, ana ve işlek yollarda konaklar bina eder, ilim taliplileri için medreselerin inşasını buyurur. Böylece bu kubbede hoş bir seda bırakır; kazandığı duaların sevabına da diğer cihanda nail olur."

Nizamü'l-Mülk. (2009). Siyasetname. (M.T. Ayar, Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (s.XXII'den düzenlenmiştir.)

1. Hükümdarın tanımı sizce ne olmalıdır?

2. "Kubbede hoş bir seda bırakmak" ifadesini devlet yönetimi açısından yorumlayınız.

3. Hükümdarın görevlerini, belirlediğiniz önem sırasına göre listeleyiniz.

6.ÜNİTE > Türklerin İslamiyet'i Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri Kazanım 9.6.5: Büyük Selçuklu Devleti'nin yönetim ve toplum yapısını açıklar.
Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	SELÇUKLULAR'DA BİLİMSSEL DÜŞÜNCE	🕒 20 dk.
Amacı	Ömer Hayyam örneği üzerinden Büyük Selçuklu Devleti'ndeki bilimsel gelişmeleri değerlendirebilme.	👤 Bireysel

Yönerge Aşağıdaki soruları verilen metinlere göre cevaplayınız.

METİN 1

Ömer Hayyam, Batı'da Doğu'nun en fazla hayranlık duyulan şairi ve en tanınmış âlimlerinden biridir. 1892'de Londra'da onun adına bir kulüp kurulmuş, 1970'te Ay'ın üzerindeki bir krater, 1980'de yeni bulunan bir kuyruklu yıldıza adı verilmiştir.

Unat, Y.(2007). *Ömer Hayyam. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Cilt.34, s.66-68) içinde. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.(s.66'dan düzenlenmiştir.)*

Google ana sayfasındaki logoya tıklayanlar, 18 Mayıs 1048'de doğan Ömer Hayyam'a özel doodle ile karşılaştı.

<https://www.aa.com.tr/tr/yasam/googledan-omer-hayyama-ozel-doodle/1481238>

METİN 2

Batı ve Doğu dünyasında daha çok şair olarak bilinen Ömer Hayyam, İslam dünyasında Hakîm ünvanı verilen; Harezmi, Birûni, İbn-i Sina ve el-Heysem gibi çok yönlü İslam bilginlerinden birisidir. Melikşah Gözlem Evi'nde 18 yıl görev yapan Ömer Hayyam, Melikşah'ın isteği ile yeni bir takvim hazırlamış ve güneş yılını 365.24219858156 gün olarak belirlemiştir. Bu günkü bilgilerimize göre ortalama bir insan ömrü kadar bir sürede, Güneş yılı süresi virgülden sonra altıncı basamaktan başlayarak değişik değerler almaktadır. Örneğin; bu değer 19. yüzyılın sonunda 365.242196 iken günümüzde 365.242190 gündür. Bu açıdan baktığımızda, Hayyam'ın verdiği değer, olağanüstü doğruluktur. Bu çalışmalar sonucunda; 1079'da, hem Zîc-i Melikşâhî (Melikşâh Zîci) adlı zîc hem de Târîh el Celâlî (Celâlî Takvimi/Celâleddin Takvimi) düzenlenmiştir. Hâlen İran ve Afganistan'da kullanılmakta olan bu takvim, yaklaşık 5 yüzyıl sonra yapılan ve bugünde kullanılan Gregoryen takviminden çok daha dakiktir. Öyle ki Gregoryen takviminde her 3300 yılda bir günlük bir hata oluşurken bu hata Celâlî takviminde 5000 yılda bir gün olmaktadır.

Dayday, N, ve Altın, V. (2010). *Gök Biliminde Türk İslam Bilginleri. İstanbul: Erkam Matbaası. (s.109'dan düzenlenmiştir.)*

1. Ömer Hayyam adına Londra'da kulüp kurulmasının, Ay'ın bir krateri ile bir kuyruklu yıldıza onun isminin verilmesi ve Google'ın Ömer Hayyam'a özel doodle düzenlemesinin nedenleri neler olabilir?

2. Metinde geçen "çok yönlü İslam bilgini" ifadesi ile ne anlatılmak istenmiştir? Açıklayınız.

3. Celâli takvimi, Gregoryen takvimine göre daha dakik olmasına rağmen günümüzde Celâli takviminin kullanılmamasını nasıl yorumlarsınız?

4. Selçuklu Sultanı Melikşah'ın gözlemevi yaptırması ve yeni bir takvim hazırlatmak istemesini, devlet-bilim ilişkisi açısından değerlendiriniz.

6.ÜNİTE > Türklerin İslamiyet'i Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri Kazanım 9.6.5: Büyük Selçuklu Devleti'nin yönetim ve toplum yapısını açıklar.
Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	NİZÂMÜLMÜLK'E GÖRE DEVLET NASIL YÖNETİLİR?	🕒 20 dk
Amacı	Nizâmülmülk'ün Siyasetname adlı eserinden örneklerle Büyük Selçuklu'da devlet yönetimini değerlendirebilme	👤 Bireysel / grup

Yönerge Aşağıdaki metinleri okuyarak soruları cevaplayınız.

METİN 1

Padişahın, haftanın iki gününde adalet divanı kurup, zalimlerden mazlumların haklarını almaktan, suçlulara ceza vermekten başka çaresi yoktur.

Hikâye:

Meliklerden birinin kulağı iyi duymuyordu. Tercümanların mazlumların söylediklerini tam aktaramayacağı ihtimâlden dolayı kendilerini tanıyabilmek için yalnız mazlumların kırmızı elbise giymesini, emretti. Sonra da bir file binerek geniş bir ovada dolaşmaya başladı.

Gördüğü kırmızı elbiselileri işaret ederek çevresinde toplanmalarını sağladı ve onları birer birer huzuruna kabul ederek, yüksek sesle konuşturup şikâyetlerini dinledi ve haklarını verdi.

Nizâmülmülk, Siyasetname, Dergah Yayınları, s.29-30 (Düzenlenmiştir.)

METİN 2

Vergi memurlarına, Allah (c.c)'ın kullarından vergi ve öşürleri toplarken lütufla, iyi sözler söyleyerek, iyi muamele yapmaları nasihat edilmelidir. Eğer vergiyi vaktinden önce isterlerse tebayı sıkıntıya sokarlar, tebaa mecburen mallarını yarı fiyatına satacaklarından işlerinde perişan ve avare olurlar. Vergi memurlarına, tebadan bir kişi hastaysa veya öküz ve tohum ihtiyacı varsa, ona borç vererek yardım etmeleri tavsiye edilmelidir. Böylece yükü hafifleyen aile, yerinde kalarak, evi dağılmaz ve ömrünü huzur içinde geçirir.

Padişahın, gönderilen vergi memurlarının durumundan gafil olmaması gerekir. Eğer kanunlara aykırı iş yapar veya halktan vergiyi fazla alırlarsa, fazla aldıkları parayı geri alıp, azlederek, sürgün etmelidir.

Hikâye:

Şöyle işittim: Melik Kubad zamanında yedi yıl kıtlık olup âmirlerine ekinlerini alıp, satmalarını ve sadaka olarak bazı kimselere vermelerini, fakirlere de Beytu'l-mal ve hazinelerden yardım etmelerini emretti. Neticede yedi kıtlık yılında memlekette açlıktan bir tek kişi ölmedi.

Nizâmülmülk, Siyasetname, Dergah Yayınları, s.39 (Düzenlenmiştir.)

METİN 3

Memleketteki kadıların durumlarının teker teker bilinmesi gerekir. Onlardan ancak âlim olanların ve zalim olmayanların her birine devlet bütçesinden gündelik veya aylık verilecek yerlerine gönderilmelidir. Müslümanların mal ve canları üzerinde söz sahibi olduklarından, rüşvet almamaları çok mühimdir. Cehaletle, kasten ve huyları gereği bir hüküm verdikleri zaman, diğer hâkimlerin o hükmü imzalayarak padişaha bildirmeleri, padişahın da böyle hüküm veren kadıları azlederek cezalandırması gerekmektedir.

Eğer bir kişi kendisine ceza verileceği zaman, kibirlenir de kadı huzuruna çıkmazsa o, büyük bir kişi de olsa cebren hâkim huzuruna çıkarılmalıdır.

Nizâmülmülk, Siyasetname, Dergah Yayınları, s.49 (Düzenlenmiştir.)

1. “Siyasetname birincil kaynaktır.” ifadesini gerekçeleri ile açıklayınız.

2. Metinlerde devletin hangi kurumlarına örnekler verilmiştir?

3. Sizce Türk İslam devletlerinin yönetimde başarı sağlamalarında en önemli faktör nedir?

4. “Türk İslam devletlerinde sosyal devlet ve hukuk devleti anlayışı görülmektedir.” yargısını verilen metinlerdeki hangi kanıtlarla destekleyebilirsiniz?

- a. Sosyal devlet anlayışına kanıt:

- b. Hukuk devleti anlayışına kanıt:

6.ÜNİTE > Türklerin İslamiyet'i Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri Kazanım 9.6.5: Büyük Selçuklu Devleti'nin yönetim ve toplum yapısını açıklar.
Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi Alan Becerileri: Tarihsel Kavrama Becerisi

Etkinlik İsmi	NİZAMİYE MEDRESELERİNİN KURULUŞ AMACI VE İŞLEVİ	🕒 20 dk
Amacı	Nizamiye Medreseleri örneği üzerinden Selçuklu yöneticilerinin ve toplumunun eğitime bakışını açıklayabilme	👤 Bireysel

Yönerge

Aşağıda verilen metinden ve görselden yararlanarak soruları cevaplayınız.

NİZAMİYE MEDRESELERİNİN KURULUŞ AMACI VE İŞLEVİ

İslamiyet'in ortaya çıkışından itibaren eğitime ve öğretime önem verilmiş, öğrenciler için camilerde ders halkaları oluşturulmuştur. Zamanla öğrencilerin sayısı artmıştır. Bu öğrencilerin oluşturduğu topluluklar da çoğalmıştır. Eğitim ve öğretim faaliyetlerini daha planlı ve daha kapsamlı yürütmek için özel bir mekâna olan ihtiyaç zaruri olmuştur. Devlet, zeki ve becerikli öğrencilerin barınma ve tahsil ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla medreselere ihtiyaç duymuştur.

Bilimsel çalışmalar yapan âlimlere imkân sağlamak, bilimsel çalışmaları sürdürebilmek ve öğrenci yetiştirmek için medreselerin kurulması zorunlu olmuştur. İlimlerde çeşitli değişimler ve gelişmeler yaşandığından fıkıh ve kelam gibi bazı ilimlerin daha özel mekânlarda tartışılması gerekmiştir. Selçuklular bilim adamlarını ve âlimleri devletin yanında tutabilmek için onlara imkânlar sağlayarak maaş bağlamışlardır. Halkın saygı duyduğu bu insanlara değer verilmesi onların da devlete olan bağlılığını sağlamaktaydı. Devlet toplumun desteğini sağlamak amacıyla da medreselere ihtiyaç duymuştur.

Büveyhilerin ve Fatimilerin mezhepsel propagandalarına karşın Selçuklular ve onun geleneğini sürdüren devletler hem Batınilik gibi gizli siyasi cereyanlara karşı mücadele etmek için hem de gerçek İslam'ı insanlara öğretmek amacıyla medreseler açmıştır. İlk Selçuklu Medresesi Tuğrul Bey Dönemi'nde Nişabur'da açıldı. Sultan Alparslan Dönemi'nde Bağdat'ta vezir Nizamülmülk'ün adına atıfla "Nizamiye Medreseleri" açıldı. Nizamiye Medreselerinin en meşhuru ve kendisinden en çok söz edileni Bağdat Nizamiyesidir.

Nizamiyelerde, devletin ihtiyaç duyduğu adli, dinî, mali ve bürokratik sahada çalışacak insanların yetiştirilmesi sağlanmış, Nizamiye mezunları da yetkili kimseler olarak devletin yüksek mevkilerinde yer alarak bu gaye için çalışmışlardır. İslam âleminin değişik bölgelerinden insanlar buralara gelerek ilim tahsil etmiştir. Böylece Selçuklu ülkesinde manevi birlik sağlanmış, ilim adamları arasında kaynaşma olmuştur. Bunun sonucunda İslam dünyasında Batınilik'in zararlı faaliyetleri engellenmiştir.

Selçukluların kurduğu üniversitelerde yetişen insanlar sayesinde Müslümanlar medeniyet önderliğini ellerinde tutabilmişlerdir. Yeniden ihya edilen İslami bilinçle Selçuklunun gücü artmıştır. Böylece Müslümanlar uzun yıllar devam eden Haçlı Seferleri'ne karşı koyacak donanımına kavuşmuştur. Bunun yanında Nizamiyeler, kendilerinden sonra kurulan medreseler için bir model olmuştur.

1. Nizamiye Medreselerinin kuruluş amaçları hakkında neler söyleyebilirsiniz?

2. "Eğitim-öğretim devletin bütünlüğünü sağlama konusunda önemli bir işleve sahiptir." yargısını metindeki hangi kanıtlarla destekleyebilirsiniz.

3. Türk İslam devletlerinin bilimin gelişmesine ve bilginin üretilmesine katkıları hakkında neler söyleyebilirsiniz?

4. Türk İslam devletlerinde eğitim kurumlarının yapılmasında ve yaygınlaşmasında devlet yöneticileri neden etkin rol oynamış olabilir? Yorumlayınız.

6.ÜNİTE > Türklerin İslamiyet'i Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri Kazanım 9.6.5: Büyük Selçuklu Devleti'nin yönetim ve toplum yapısını açıklar.
Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi Alan Becerileri: Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

Etkinlik İsmi	SELÇUKLULARDA KÜLTÜREL FAALİYETLER	🕒 20 dk.
Amacı	Büyük Selçuklu Devleti'nin bilimsel ve kültürel faaliyetlerini yorumlayabilme.	👤 Bireysel

Yönerge Aşağıdaki soruları metinden hareketle cevaplayınız.

Tuğrul Bey'den itibaren hükümdarlar ve Türk büyükleri İslam dünyasının her tarafını cami, medrese, kütüphane, tıp mektebi, hastane, imaret, zaviye ve kervansaraylar ile doldurmuşlardır. Türkistan kütüphaneleri çok eski ve zengindir. İbn-i Sina Buhara'da, Samani hükümdarının kimsenin görmediği kitaplarla dolu bir kütüphanesinde, tetkikler yapmıştır. İslam dünyasında çok büyük kütüphaneler vardır fakat Moğol İstilasası ile çoğu mahvolmuştur. Hülagü ile birlikte Bağdat ve Suriye seferlerine katılan Nasreddin Tusi, bu kargaşada topladığı kitaplardan Meraga'daki büyük rasathane yanında bir kütüphaneye kurmuştur ki burada 400 bin cilt yazma eser toplanmıştır.

Melikşah, büyük paralar harcayarak önce İsfahan'da sonra da Bağdat'ta birer rasathane kurdu. Burada devrin büyük matematik ve astronomi âlimleri olan Ömer Hayyam, Ebu'l-Muzaffer İsfizarî, Meymün bin-Necib el-Vasitî ve başkalarını rasat işlerine memur etmiştir. Bu rasatlardan sonra Melikşah'ın "Celaledin" lakabına nispetle yeni bir Celâli takvimi hazırlanmıştır. Bu takvime göre 21 Mart 471 H. / 1079 yeni bir tarih başlangıcı olarak kabul edilmiş ve takvim hazırlanırken güneş yılı esas alınmıştır.

Atçeken, Z. - Bedirhan, Y. (2012). Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi. Konya: Eğitim Yayınevi. (s.174'ten düzenlenmiştir.)

1. Selçuklu Dönemi'nde inşa edilen yapıları, genel amaçlarına göre sınıflandırınız.

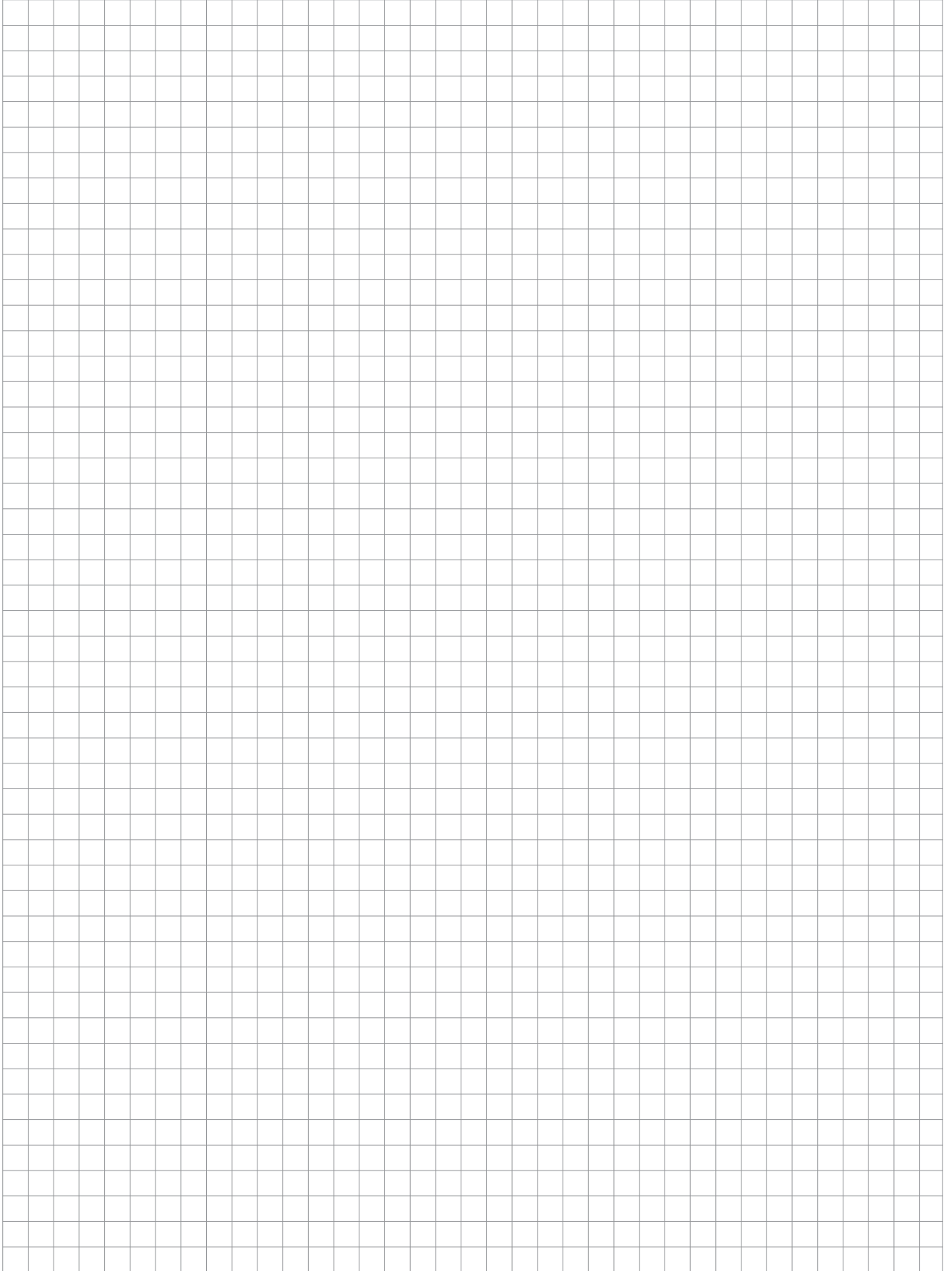
Sosyal: _____

İlmî: _____

Mali: _____

2. Türkistan kütüphanelerinin çok eski ve zengin olmasının kültürel hayata etkileri neler olabilir?

3. "Selçuklu Dönemi'nde astronomi alanında çalışmalar yapılmıştır." yargısını metindeki hangi kanıtlarla destekleyebilirsiniz?

CEVAP ANAHTARLARI

Etkinlik No.: 1

1. Bozkır coğrafyası tarımdan çok hayvancılığa uygun olduğu için Türk topluluklarını konar-göçer hayat tarzına yöneltmiştir.
2. **Teşkilatçılık:** Konar-göçer hayat tarzı Türklerin disiplinli teşkilatlı bir şekilde yaşamasını sağlamıştır.
Geçim kaynağı: Sulanabilir arazilerde yaşayanların tarım, bozkırlarda yaşayanların ise hayvancılık temel geçim kaynağı olmuştur.
Konut tipi: Kanar-göçer yaşam tarzının olduğu yerlerde çadır, kullanılırken yerleşik hayatın hüküm sürdüğü bölgelerde kerpiç ve taştan yapılmış evler kullanılmıştır.
El sanatları: Konar-göçer yaşam tarzından dolayı daha çok taşınabilir eşyalar üzerine; pars, kaplan, aslan, kurt, at, koyun ve kartal gibi hayvan figürlerinden süslemeler yapılmıştır.
Spor: İlk Türk devletleri iklim şartlarının çok zor olduğu bölgelerde kurulmuş, kuruldukları coğrafyanın çetin iklim şartları, onların spor anlayışlarını da şekillendirmiştir. Doğa şartlarıyla mücadele ederek yaşamak zorunda olmaları, Türklerin zinde kalmalarını sağlamıştır. Genellikle savaşa hazırlık, çetin doğa şartlarıyla mücadele ve eğlence amaçlı sporlar (atlı sporlar, okçuluk ve avcılık) yapılmıştır.
3. Keçe, halı ve kilim parçaları, at koşumları, madenden yapılmış eşyalar, su kanalları, heykeller.

Etkinlik No.: 2

1. İslamiyet öncesi dönemde Türklerin yaşadığı coğrafyaların fiziki şartları onları konargöçer bir hayat tarzı yaşamaya yöneltti. Türkler geçim kaynaklarını, yeme içme alışkanlıklarını, yaşayacakları bölgeyi, düşmanlarıyla mücadele ederken kullanacakları teçhizatı, uygulayacakları taktikleri yaşadıkları coğrafyanın etkisiyle belirlediler.
2. Türkler yaşadıkları coğrafyanın iklimi ve fiziki koşulları nedeniyle mücadelecı bir yapıya sahiptirler. Bu mücadelecı yaşam tarzı onları sıra dışı Askerîteşkilatlar oluşturmaya, düşmanlarıyla savaşırken alışılgelelmışin dışında savaş taktikleri uygulamaya yöneltti.
3. Türkler sıcaklık farkları en fazla olan hatta dünyanın çatısı olarak nitelendirilen İç Asya bozkırlarında edindikleri yaşamsal tecrübelerle göç ettikleri farklı coğrafyalara uyum sağlamakta zorlanmadılar. Deyim yerindeyse İç Asya'da en zor gören Türkler gittikleri coğrafyalara hemen uyum sağlayıp yaşadıkları bölgelerin denetimini ele geçirmek için var güçleriyle mücadele ettiler ve galip oldular. Türklerin azimli, kararlı ve mücadelecı yapıları onların büyük zaferler kazanarak, geniş coğrafyalara hükmetmelerini sağladı.

Etkinlik No.: 3

1. Türkler, yaşadıkları coğrafyanın koşullarına uygun olarak barınma ihtiyaçlarına çözüm bulmuşlardır. Konargöçer bir yaşam sürdürdükleri için kolaylıkla kurulup taşınabilen çadırı barınak olarak tercih etmişlerdir.
2. Bozkırdaki iklim şartlarından dolayı çadır yapımında kullanılan en yaygın malzeme keçedir. Keçe, kışın sıcaklığı artırır; yazın ise güneşi engelleyerek içerisinin serin kalmasını sağlar.
3. **Deyimler:** Ocağı batmak; ocağı sönmek; ocağı kör kalmak; ocağına düşmek; ocağı tütme; ocağına incir dikmek
Atasözleri: Od yok ocak yok; adımı güveç koy ama ocak üstüne koyma; çömçe tutan elim olsun; ocaklıkta yerim olsun; ya evlat bir ya ocak kör gerek.
Türküler: Nemrud'un kızı; şu Maşad'ın kızları; ocak başında kaldım; ocağıma düştü evlat acısı; asker ocağı

Etkinlik No.: 4

1. Türk devletlerinde hâkimiyetin kaynağı, ilahi bir güç olan Gök Tengri'den alınan yönetme yetkisi olan kut anlayışına dayanıyordu. Böylece hükümdar, Gök Tengri'den aldığı iktidar gücüyle ülke içinde meşruiyetini sağlamlaştırır, dağınık boyları idaresi altında birleştirir ve sınırları genişletirdi.
2. Kağan, ülke yönetiminde kendi ailesinden kişileri önemli görevlere getirirdi. Böylelikle bütün ülke aynı ailenin kontrolünde kalır, kardeş ve oğulların yönetim tecrübesi kazanmaları sağlanırdı. Ayrıca bu yönetim anlayışı, kağanın ailesine rakip güçlerin oluşmasına da engel olurdu.
3. Kurultay ile günümüzde halkın devlet yönetiminde söz hakkı sahibi olmasını sağlayan Türkiye Büyük Millet Meclisi arasında benzerlikler kurulabilir.
4. Öğrencinin bilgi birikimi doğrultusunda öznel cevaplar vermesi beklenmektedir.

Etkinlik No.: 5

1. Öğrencilerin bilgi birikimlerine ve hayal güçlerine bağlı olarak farklı cevaplar verilebilir.

CEVAP ANAHTARLARI

Etkinlik No.: 6

- Öğrencinin bilgi ve birikimine bağlı olarak Durum 1 için ülke topraklarının korunması ile savaş yönetimi sorunu ve Durum 2'de halkın ekonomik, sağlık vb. sorunları ekseninde farklı cevaplar verilebilir.
- Öğrencinin bilgi ve birikimine bağlı olarak Hakanların Tanrı buyruğu doğrultusunda kut gereği milleti refah ve barış içinde yaşatma, kurultay toplama, ülüş ilkesi, asker toplama, orduyu yönetme vb. ekseninde farklı cevaplar verilebilir.
- Öğrencinin bilgi ve birikimine bağlı olarak Hakanların diplomatik ilişkiler kurması, kurultayı toplayıp savaş kararı alması, asker toplaması, orduyu yönetmesi vb. ekseninde farklı cevaplar verilebilir.
- Öğrencinin bilgi ve birikimine bağlı olarak Kurultayda alınan kararların farklı görüşler de dikkate alındığından daha isabetli olması, Kurultay kararı sonucu ortaya çıkan tüm gelişmelerden herkesin razı olması vb. ekseninde farklı cevaplar verilebilir.

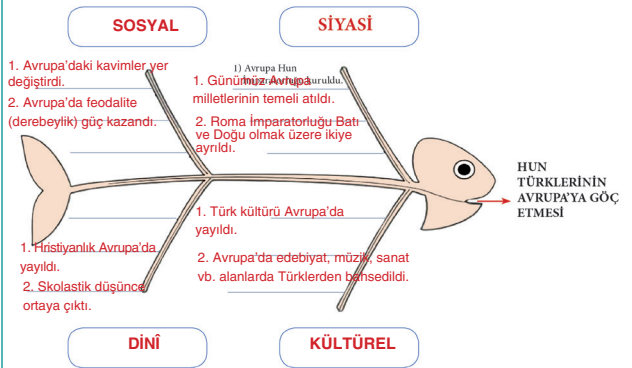
Etkinlik No.: 7

- Roma İmparatorluğu, Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Avrupa'da Avrupa Hun Devleti kurulmuştur. Günümüz Avrupasının etnik yapısının dağılımı ortaya çıkmıştır.
- Türk kültürü Avrupa'da yayılmıştır. Türkler Avrupa'da yeni bir devlet kurmuştur.
- Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak "İtalya, Fransa, İngiltere, Orta Avrupa" vb. farklı cevaplar verilebilir.
- Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak "Vandallar Afrika'ya gitmemiş olurdu ve kendi bölgelerinde bir devlet kurarlardı." gibi farklı cevaplar verilebilir.

Etkinlik No.: 8

- Öğrencinin bilgi ve birikimine bağlı olarak Çin baskısı, kabileler arası mücadeleler, Türk cihan hâkimiyeti anlayışı, iklim değişikliklerine bağlı olarak yaşanan kıtlık ve kuraklık vb. ekseninde farklı cevaplar verilebilir.
- Öğrencinin bilgi ve birikimine bağlı olarak çeşitli cevaplar verilebilir.

Örnek:

- Öğrencinin bilgi ve birikimine bağlı olarak Avrupa Birliği'nin dağılması, Avrupa'da İslam kültürünün yayılması, yeni devletlerin kurulması, nüfusun çoğalması, yabancı karışıklığının artması vb. ekseninde farklı cevaplar verilebilir.

Etkinlik No.: 9

- Roma İmparatorluğu'nun İtalya'ya giren ve şehirlerini ele geçiren Hunlara karşı askerî bir seferle karşılık veremeyip bir elçilik heyeti göndermesi, Hunların; Kavimler Göçü sonrasında Avrupa'nın en üstün askerî ve siyasî gücü hâline geldiğini kanıtlamaktadır.
- Dinî bir lider olan Papa'nın siyasî bir antlaşma yapmak için elçilik heyetinde yer alması; Katolik Kilisesi'nin Kavimler Göçü sonrasında siyasî ve sosyal etkisinin artmaya başladığını göstermektedir.
- Hun Hükümdarı Attila'nın Roma şehirlerini ele geçirmesi, Türklerin savaşı yönünü gösterir. Bunun yanında Attila'nın barış istemeye gelen elçilik heyetini kabul etmesi ve onlara nezaketle davranması, Türklerin düşmanları silah bırakıp barış isterlerse savaş yerine anlaşmayı tercih eden bir kültüre sahip olduklarını göstermektedir.
- Öğrencilerin bilgi birikimleri doğrultusunda bu soruya cevap vermesi beklenmektedir.

CEVAP ANAHTARLARI

Etkinlik No.: 10

1. Arap toplumunda kabilecilik anlayışı ve cahiliye davası adı verilen kan davalarının sıkı bir şekilde uygulanması, hayat tarzında bedeviliğin esas kabul edilmesi ayrıca toplumsal sınıf ayrılıklarının olması Arap Yarımadası'nda siyasi birliğin kurulamamasının sebepleri olarak gösterilebilir.
2. Metinde Arap kabilelerin uzun zamandır kendi başlarına buyruk, hiçbir siyasi otorite tanımadan sürdürdükleri ticari üstünlüğü kaybetme korkusundan dolayı İslamiyet'in yayılmasına direnç gösterdikleri belirtilmiştir.
3. Bir şiddet türü olarak kan davası dünyanın birçok yerinde görülen bir toplumsal olgudur. Kan davası, bireysel bir öd alma eylemi olmaktan daha çok kolektif bir öd alma biçimi olduğundan millet olma bilincine zarar verir. Ayrılıklar başlar, insanlar arasında birlik ve beraberlik duygusu kalmaz yerini korku alır. Kan davalarının olduğu bölgelerde ekonomik kalkınma sağlanamaz. Bu durum toplumsal düzenin sarsılmasına devlet kurumlarının iş yapamaz hâle gelmesine sebep olur.
4. Öğrencinin bilgi birikimi doğrultusunda; güçlü bir ordu, sağlam bir ekonomik sistem, insanlar arasındaki birlik ve beraberlik, adaletli bir yönetim vb. cevaplar vermesi beklenir.

Etkinlik No.: 11

1. Çöl ve vahalardaki konargöçer yaşam şeklidir. Çadırlarda yaşayan bedevilerin temel geçim kaynağı avcılık ve takasa dayalı ticaretti.
2. İslamiyet'le birlikte Arabistan'da bilgi ve hakikat ortaya çıkacak ve aydınlanma sağlanacaktır. Dolayısıyla bilgi, hakikat ve aydınlanma bu süreçte etkili olan unsurlardır.
3. Öğrencinin bilgi birikimi doğrultusunda; İslam Aydınlığı, Aydınlanma Çağı, Hakikatin Işığı, Cahiliye'ye Son Veren Güç: İslamiyet vb. cevaplar vermesi beklenir.
4. Hz. Peygamber cahiliyeye geçmişte kalan bir dönem olarak bakmamış aksine bunun her fırsatta tekrar ortaya çıkabileceğini düşünerek bu yönde uyarılarda bulunmuştur. Çünkü insanlar hakikatten, yaşadığı çağın gerçeklerinden ve doğru bilgiden ayrılarak yeniden Cahiliye Dönemi değerlerine dönebilir.
5. Bulunmaktadır. Öğrencinin bilgi birikimi doğrultusunda; kadına şiddet, çocuğa şiddet, kan davası, liyakate önem vermemek, doğru bilgiye ulaşmamak, rüşvet, adam kayırma vb. cevaplar vermesi beklenir.

Etkinlik No.: 12

1. Olası cevap: Mekkelilerin Araplar içerisinde nüfuzlu olmasının temel nedeni Mekke şehridir. Mekke'nin bir ticaret merkezi durumunda olması Mekkelilerin ticari durumlarını yükseltmiş ve sosyal hayatta da ön plana çıkmalarını sağlamıştır. Kâbe'nin Mekke'de bulunması, Arap Yarımadası'nın farklı yerlerinden gelen kabilelerin hac görevini ifa için Mekke'ye gelmesi de Mekkelilerin nüfuz sahibi olmasını sağlamıştır.
2. Soy kütüğü bilimi; ailelerin kökenlerini ve akrabalık ilişkilerini, aileye dair kaynaklardan hareketle inceleyen bilim dalıdır. Araplarda mensup olunan sülale, asalet ve övünme vesilesi kabul edildiği için soyu iyi tanımak önemli idi. Bu sebeple Araplarda soy kütüğü bilimi de önem kazanıyordu.
3. Sosyal tabakalaşmanın bulunduğu Arap toplumunda Cahiliye Dönemi'nde kadın; doğumundan itibaren ikinci sınıf muamele görmüş, dışlanıp arka plana itilmiş, temel hak ve özgürlüklerden mahrum bırakılmıştır.
4. Olası cevap: İslamiyet'in kabulüyle birlikte Cahiliye Arapları arasındaki çok tanrıcılık ve putperestlik sona ermiştir. Arap Yarımadası'nda Allah inancı yerleşmiş ve eski inanışlara ait tapınak ve putlar ortadan kaldırılmıştır. Hz. Muhammed zamanında temelleri atılan İslam Devleti, zamanla hemen hemen bütün Arabistan'ı hâkimiyeti altına almış ve siyasi bölünmüşlük sona ermiştir. Eşitlik prensibini kabul eden İslamiyet, hiçbir sınıfa imtiyaz tanımamış; dili, ırkı ve nesebi herhangi bir ayırım sebebi yapmadan tüm Müslümanları eşit saymıştır. İslamiyet'le birlikte kadın, gerek yaratılış gerekse hak ve sorumluluklar bakımından erkeklerle eşit konuma yükselmiştir.

CEVAP ANAHTARLARI

Etkinlik No.: 13

- ① İnsanların yaşam koşullarını belirleyen en önemli etken ekonomik uğraşlarıdır. Ekonomi bu iki yaşam biçimini (bedevilik ve hadarilik) şekillendiren en belirgin uğraştır. Bedevilikte sosyal etkileşim hadarilikten daha azdır. Bunun sebebi bedevilerin sürekli göçebe bir hayat yaşamaları ve ekonomik uğraşlarıdır. Hadarilikte hayat şartları daha kolay ve imkânlar daha fazladır.

②

Bedeviler

Çöl ve vahalarda yaşarlar.
Yerleşik olmayıp göçebe olarak yaşarlar.
Çadırlarda yaşarlar.
Yağma, avcılık, takasa dayalı ticaret uğraşlarıdır.
Kabile reisi yönetimde etkilidir.

Hadariler

Köy, kasaba ve şehirlerde yaşarlar.
Yerleşik yaşamı benimsemişlerdir.
Taştan ve kerpiçten evlerde yaşarlar.
Tarım ve ticaret temel geçim kaynaklarıdır.
Kabile meclisi yönetimde etkilidir.

- ③ Verilen iki hayat tarzında da kabilecilik söz konusudur. Bedevilerde daha az olmakla birlikte her iki hayat tarzında da ticaret vardır.
- ④ Günümüze doğru geldikçe yaşam biçimlerinde çok büyük değişiklikler söz konusudur. Yerleşik yaşam biçimi olan hadarilik günümüzde genel olarak tercih edilen yaşam biçimidir. Yerleşik yaşam biçiminin daha çok tercih edilmesiyle birlikte metropoller kurulmuş ve ekonomik uğraşlar da artış göstermiştir. Bedevilik günümüze doğru geldikçe daha az tercih edilmiştir. Ekonomik uğraşları yine sınırlı kalmakla birlikte günümüzde çok nadir görülen bir yaşam tarzıdır.

Etkinlik No.: 14

- ① Cahiliye Dönemi, güçlünün güçsüzü ezdiği, her türlü haksızlığın ve adaletsizliğin görüldüğü ve toplumun da bu durumu kabullendiği bir dönemdir. Ayrıca haksızlığa uğrayanların haklarını arayabilecekleri bir yargı sistemi ve bu sistemi işletecek bir siyasi otorite de yoktur. Ancak buna rağmen toplumda adalet duygusuyla hareket eden, zulüm ve haksızlığa uğrayanları koruyup kollama gayreti içerisinde olan bireylerin de olduğu söylenebilir. Hz. Muhammed de bunlardan biridir. Mekke önemli bir ticaret merkezidir.

②

Hiz. Muhammed'in Hilfu'l-Fudûl anlaşmasına katılması O'nun zulüm ve haksızlığa karşı koyan, güçlünün zayıfı ezmesine sessiz kalmayan, sosyal adaleti sağlamaya çalışan, toplumsal olaylara karşı duyarlı biri olduğunu gösterir. Genç yaşına rağmen bu cemiyete çağırılması Hiz. Muhammed'in toplum tarafından sevilen ve sayılan, dünya malına kıymet vermeyen biri olduğunu gösterir. Cahiliye Dönemi'nde kurulan adaleti tesis etmeye çalışan Hilfu'l-Fudûl Cemiyeti'nin İslam'ın ruhuna uygun bir cemiyet olduğu da söylenebilir.

③

Güçlü olanın haklı olarak görüldüğü Cahiliye Dönemi'nde yaşanan bu olay Mekke'de devlet otoritesinin olmadığını en belirgin delilidir. Yemenli tüccar hakkını arayacak bir kurum, bir otorite olmadığı için Mekke halkına seslenerek toplumun vicdanına başvurmuştur. Aynı sorun günümüz Türkiye'sinde yaşanmış olsaydı; tüccar devletin otoritesine sığınabilir, polise ve savcılığa başvurarak suç duyurusunda bulunabilir. Hakkını bağımsız Türk mahkemelerinde arayabilirdi. Bir hukuk devleti olan Türkiye'de bireysel hak ve özgürlükler kanun güvencesi altındadır.

CEVAP ANAHTARLARI

Etkinlik No.: 15

1. Kabileler arası düşmanlık olması, intikam geleneğinin olması, kan davalarının olması, putperestlik anlayışı ve kadınlara yönelik tutumlarından dolayı cahiliye dönemi tabiri kullanılmıştır.
2. Ticaret ön plandadır. Kabilecilik anlayışı ve kabileler arasında üstünlük kurma mücadelesi bulunmaktadır. Panayırda köle alınıp satılması, insanlar arasında sınıf ayırımının olduğunu göstermektedir. Panayırda şiirlerin okunması ise kültürel ortamın varlığını göstermektedir.
3. Öğrencinin bilgi birikimi doğrultusunda “Günümüzde geleneksel panayırlar giderek önemini kaybetmektedir. Panayırların yerine fuar, festival gibi organizasyonlar yer almaya başlamıştır. Örneğin Kırklareli’nin Pehlivan köy ilçesinde düzenlenen Pavli Panayırı, Trakya’da her yıl sürdürülmekte olan geleneksel etkinliklerden biridir.” gibi farklı cevaplar vermesi beklenmektedir.
4. Öğrencinin bilgi birikimi doğrultusunda, “Panayırlarda kurulan pazarlarda farklı yerlerden getirilen çeşitli mallar bulunmaktaydı. İnternet ortamında da dünyanın farklı bölgelerinden alışveriş yapılabilmektedir. Panayırlar o dönem için aynı zamanda bilgi birikimlerinin aktarıldığı yerlerdir. Günümüz dünyasında fikir ve bilgi alışverişi çoğunlukla internet ile gerçekleşmektedir.” gibi farklı cevaplar vermesi beklenmektedir.

Etkinlik No.: 16

1. Bedir Savaşı’ndan sonra ele geçen ganimetin paylaşılması esasıyla askerî alanda ve savaş hukuku alanında düzenleme yapılmıştır. Medine Sözleşmesi ile toplumsal düzenin sağlanması hedeflenmiştir. Suffe ile eğitim, zabıta ekibi ile de ekonomi ve ticaretle düzenlemelere gidilmiştir. Hayber Kalesi’nin fethinden sonra yapılan düzenlemeler ise yönetim, hukuk ve idare alanlarını kapsamaktadır.
2. Ganimetin beşte biri devlet hazinesine bırakılıp kalanlar eşit şekilde pay edildi. Gayr-i Müslimlerden cizye vergisi alınmaya başlandı.
3. Öğrencilerin bilgi birikimleri doğrultusunda bu soruya; “kanun ve kurallara dayalı olarak insanların eşit olduğu; farklı inanç ve ırklara mensup halkların huzur içinde birlikte yaşamasını öngören eğitilmiş bir toplum idaresi olduğu söylenebilir.” gibi cevap vermesi beklenmektedir.

Etkinlik No.: 17

1. Çevresindeki kişilerin fikirlerine önem veren, adaletli, eşitliğe inanan, icraatlarının sonuçlarını değerlendirip yanlış yaptığı zaman kararlarından geri dönebilen sadelikten yana sorumluluk sahibi bir kişiliğe sahiptir.
2. Gösteriştan uzak ve yönettiği kişilere örnek olacak bir kişiliğe sahip olmalı. Bunun yanında yöneticiler her zaman hesap verebilecek şeffaflığa sahip ve yönettiği halkı mutlu edecek bir yönetim sergileyecek durumda olmalıdır.
3. En temel nedeni halk arasında eşitliği ve adaleti sağlama düşüncesidir. Ayrıca ilk başlarda birkaç kabileden oluşan İslam Devleti, zamanla büyüyünce İslam’a sonradan giren veya girmek isteyen diğer kabilelerin bu tarz ayrımcı politikalarla kötü etkilenebileceği düşüncesi de uygulamanın kaldırılmasında etkili olmuştur.
4. Sözlükte, “danışma, görüş alışverişinde bulunma gibi anlamlara gelmekle birlikte İslami literatürde yöneticilerin ve özellikle devlet başkanının görev alanlarına giren işler hakkında ilgililere danışıp onların eğilimlerini göz önünde bulundurmasını ifade eder.
5. Öğrenciler bilgi birikimleri doğrultusunda cevap verecektir.

CEVAP ANAHTARLARI

Etkinlik No.: 18

1. Durum: Ele geçirilen yerlerde toplanacak vergiler, devlet merkezinde toplanmalı. Merkezî hazine oluşturularak giderlerin karşılanması amaçlanmalı. Öğretmen ise 1. durumla ilgili olarak gerçekte ne olduğunu öğrencilerine açıklamalı. Hz. Ömer'in toplanan vergileri sistemli hâle getirdiğini ve İslam Devleti'nin hazinesi yani Beytül-mâl oluşturduğu bilgisini vermelidir.
2. Durum: Fethedilen toprakların kalıcı olması için bu topraklar üzerinde yaşayan insanlar olsun eserler olsun her şeyiyle kendilerine ait unsurları içermelidir. Öncelikle üzerinde yaşayan insanlar güvende tutulmalı, onların ihtiyaçlarını giderecek kurumlar yapılmalıdır. Öğretmen: 2. durumla ilgili olarak gerçekte ne olduğunu öğrencilerine açıklamalıdır. Hz. Ömer'in yaptığı çalışmaları soru-cevap yöntemiyle maddeler hâlinde gerek Müslüman gerekse gayrimüslim tüm halkın ihtiyaçlarını giderecek yeni müesseseler kurulmuştur. Ele geçirilen yerlerdeki insanlara, sözlerine sadık kaldıkları sürece, esir veya köle muamelesine tabi tutulmayacaklarına dair teminat verilmiştir. Gayrimüslimlerin cizye ödemek şartıyla can ve mal güvenliği sağlanacağı, kendilerine din ve vicdan hürriyeti tanınıp mabetlerine dokunulmayacağı, ibadetlerine de karışılmayacağı sözü verilmiştir. Fethedilen toprakları ganimet olarak askerlere değil tarım bilen eski sahiplerine bırakan Hz. Ömer, bu uygulama ile verim düşüşünü engellemiş toplanan vergi gelirini Müslümanlara dağıtarak adil bir gelir dağılımı sağlamıştır. Fethedilen şehirlerde cami, çarşı, medrese gibi eserler yapılmıştır. Fetihlere katılan Arap kabileleri fethedilen topraklara yerleştirilmiştir.
3. Durum: Merkez yönetimi olarak geniş toprakları idare altında tutabilmek için teşkilatlanmak gerektiği muhtemel çözüm önerileri arasında gösterilebilir. Her bölgeye merkezden yönetici atayarak bu sorun çözülebilir. Öğretmen; 3. durumla ilgili olarak gerçekte ne olduğunu öğrencilerine açıklamalı. Hz. Ömer, bu konuda ülke topraklarını yönetim birimlerine ayırarak illere valiler atamıştır.
4. Durum: Atlı haberciler ile iletişim sağlanabilir muhtemel cevabı için atlı habercilerin ihtiyaçlarını gidereceği (atların yemlenmesi, dinlenmesi gibi) yerler yapılabileceği öğretmen tarafından eklenebilir. 4. durumla ilgili olarak Hz. Ömer'in İslam tarihinde ilk düzenli ordu ve ordugâh şehirler kurduğunu, orduların durumunu yakından takip etmek ve merkezle taşıra irtibatını sağlayabilmek için posta evleri inşa ettirdiği açıklanmalıdır.

5. Durum: Görevli memurların maaşlarını o bölgeye gitmeden verilebilmesi için o bölgeden toplanacak vergi gelirlerinden yararlanılabileceği şeklinde muhtemel cevap verilebilir. Öğretmen 5. durumla ilgili olarak gerçekte ne olduğunu öğrencilerine açıklamalı. Hz. Ömer'in fethedilen topraklarda görev yapan memurların (komutan, vali, kadı, müderris gibi) maaşlarının karşılanması amacıyla bu toprakların vergi gelirlerini memurların toplamasını istemiştir.
6. Durum: Fethedilen şehirlerde yaşayan insanların eğitim ihtiyaçları için okullar, suçluların cezası için mahkemelelerin kurulabileceği şeklinde muhtemel cevap verilebilir. Öğretmen 6. durumla ilgili olarak gerçekte ne olduğunu öğrencilerine açıklamalı. Hz. Ömer'in fethedilen şehirlere medreseler yaptırdığı, her bölgeye bizzat kendisi tarafından kadılar tayin edildiği açıklanmalıdır.

Etkinlik No.: 19

1. Emeviler Dönemi'nde İslam dini Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarına yayılmıştır.
2. Hz. Muhammed'in vefatından sonra devleti yöneten ilk dört halife Müslümanların ileri gelenlerinden oluşan bir şura tarafından seçilmiştir. Dört Halife'nin seçiminde, danışma yani istişare prensibi dikkate alınmışken Muaviye'nin siyasi mücadeleyle bu makama gelmesi, hilafet sisteminin özünde büyük değişikliklere neden olmuştur. Muaviye'nin, oğlu Yezid'i veliaht tayin etmesi ile halifelik makamına kimin geleceğinde istişare usulü terk edilip saltanat sistemine geçilmiştir.
- Devleti idare edecek idarecinin Müslümanların ileri gelenleri tarafından istişare yöntemiyle belirlenmesi seçilecek olan idareciye yönetilen halkın sevgi, saygı ve bağlılığını artıracığından devletin birlik ve beraberliğinin sağlanmasını kolaylaştıracaktır. Yöneten kesim ile halk arasında sağlam bağların kurulması devletin iç huzuru, kalkınması ve dış tehditlere karşı etkin mücadele etme gücünü artıracaktır.
- Emeviler Dönemi'nde saltanat sistemiyle yöneticilerin belirlenmesi usulü çoğu zaman halk tarafından sevilmeyen, zalim ve kötü ahlaklı kimselerin yönetici olmasına neden olmuştur. Halkın devlet idaresinden hoşnut olmayışı iç çatışmalara, devletin güç kaybedip çözümesine hatta yıkılmasına zemin hazırlamıştır.
3. Kurtuba, Gıtnata, Sardunya, Sicilya, Girit ve kısmen Kıbrıs (Güney Kıbrıs Rum Kesimi) birer İslam beldesi olma özelliklerini yitirmişlerdir. Bu şehirlerde sınırlı da olsa İslam hâkimiyetinden söz edilemez.

CEVAP ANAHTARLARI

Etkinlik No.: 20

- ③ Hz. Peygamber'den sonra Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi'nde devlet başkanlarının belirlenmesinde; istişare, biat (seçim), istişareli veraset, şûra usulleri uygulandı. Emeviler Dönemi'nde babadan oğula veya diğer aile bireylerine geçen veraset (saltanat) usulü uygulandı.
- ② Hz. Peygamberden sonra seçimle olan devlet başkanlığı hilafetin saltanata dönüşmesiyle babadan oğula geçmiştir. Bu durum sadece bir ailenin devlete hükümran olduğunu gösterir. Saltanat sisteminde liyakat olmadığı için devlet içinde kargaşa, adaletsizlik vb olayların çıkması kaçınılmaz olmuştur.
- ③ İlk dört halife döneminde devlet istişare ile yönetildiğinden kamuoyunun desteği ile birlik ve beraberlik sağlanmıştı. Emeviler Dönemi'nde zoraki biat olduğundan idareciler halkın tam desteğini alamamıştı. Bundan dolayı dinî ve siyasi niteliklerin yanında mahallî ve kabilevi sebeplere dayanan çeşitli ayaklanmalar çıkmıştı.
- ④ Devlet yönetiminde dinî terimlerin kullanılması hâkimiyet ve istişare unsuru olarak kullanılmıştı. Hulefâ-yi Râşidîn Dönemi'ne halifelik Hz. Peygamber'in yönetimine vekâlet etme anlamında (halifetü resûlillâh) kullanıldı. Emeviler Dönemi'nde ise Allah'ın yeryüzündeki işlerine vekâlet etme anlamına gelen "halifetullah" dinî terimi kullanıldı. Bu terim ile halk üzerinde tam bir hâkimiyet kurulması amaçlandı.
- ⑤ Müslümanların istişare ve seçimle devlet başkanlarını belirlemeleri ona güvenmelerini sağlar. Birlik ve beraberliğin oluşmasına neden olur. Sosyal adalet sağlandığı için iç karışıklıklar çıkmaz, huzur ve güven ortamı sağlanır.

Etkinlik No.: 21

- ① İslamiyet'in ilkelerini yeterince algılayamamış olmaları, Arap ırkçılığının tesirinde kalmaları, hızla büyüyen İslam Devleti içinde kendilerine ayrıcalıklı bir konum elde etme arzusu, ekonomik ve siyasi gücü ellerinde bulundurmak istemeleri.
- ② Türkler, İranlılar, Berberiler ve Kıptiler.
- ③ Mevali politikası gereği ayrımcılık yapılmış, fıkıh kuralları dışında vergiler alınmış, dolayısıyla İslam dininin özü olan Kur'an ve sünnetin dışına çıkmıştır. Bu durum, tebaanın bir kısmı arasında huzursuzluğa neden olmuş ve devlet içinde çatışmalar yaşanmıştır. Mevali politikası kapsamındaki uygulamalar nedeniyle insanlar İslam dinine girmekte tereddüt etmiş girenler ise mevcut Müslümanlarla kaynaşmamışlardır. Bu durum toplumda olması gereken birlik beraberliğe zarar vermiş tebaa arasında, yönetici aile olan Emevi ailesine karşı bir tepki oluşmuştur.
- ④ Öğrencilerin kendi görüşleri olacaktır. Ancak öğrencilerden Emevi yönetimine karşı tepkili olmak, diğer mevalilerle birlikte hareket etmek ve İslam'da bu uygulamanın olmadığına dair kamuoyu oluşturmak gibi cevaplar beklenmektedir.

Etkinlik No.: 22

- ① Hz. Peygamber Veda Hutbesi'nde eşitlik, kardeşlik ve takva üzerinde durmuştur. Dolayısıyla Hz. Peygamber Dönemi'nde tüm Müslümanlar eşit ve kardeş olarak kabul edilmiştir. Buna karşın Emeviler Dönemi'ndeki mevali anlayışı ile Müslüman Araplar, kendini diğer Müslüman milletlerden üstün görmüş ve mevali olarak kabul edilen kesim sistematik olarak ayrımcılığa maruz bırakılmıştır. Bu durum eşitlik ve kardeşlik değerlerine zıt olup İslam'ın özüne aykırıdır.
- ② Hukuk devleti olmalıdır. Ülkede yaşayan tüm vatandaşlar yasalar önünde eşit haklara sahip olmalı ve sistematik olarak bir kesim ayrımcılığa maruz tutulmamalıdır.
- ③ Veda Hutbesi ile benzerlik göstermektedir. Günümüz insan hakları evrensel bildirisinde kişi hak ve hürriyetleri, eşitlik ve özgürlük, can ve mal güvenliği gibi değerler öne çıkmıştır. Hz. Peygamber de Veda Hutbesi'nde yüzyıllar öncesinde bu değerler üzerinde durmuştur.

Etkinlik No.: 23

- ① Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak "Kurtuba Üniversitesi'nin dönemin önde gelen üniversitelerinden olması; önde gelen bilim insanlarının bulunması; öğrencilere sunulan imkânların iyi olması; Kurtuba şehrinin sahip olduğu avantajları değerlendirmek istemeleri" vb. farklı cevaplar verilebilir.
- ② Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak "Maaşlarının yükseltilmesi her türlü ilmi çalışmaların desteklenmesi, istenilen materyallerin temin edilmesi, zengin bir kütüphane oluşturulması" vb. farklı cevaplar verilebilir.
- ③ Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak "Bilim insanları tarafından tercih edilir. Kültür ortamının genel seviyesi yükselir. İlmî rekabet ortamı sağlanır. Dinamik bilgi işleyişinin merkezi hâline gelir." vb. farklı cevaplar verilebilir.
- ④ Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak "Müslüman İspanya'da bütün bunlar olurken aynı zamanda Hristiyan Avrupa'da kilise mensubu dışında okuryazar yoktu. Bilim ve araştırmaya önem verilmiyordu. Engizisyon mahkemelelerini kullanan kilisenin otoritesinin dışına çıkılamazdı." vb. farklı cevaplar verilebilir.

CEVAP ANAHTARLARI

Etkinlik No.: 24

1. Tudmir (Theodomiros) Anlaşması'nın içeriğine bakıldığında Endülüs topraklarında bir arada yaşama kültürünün inşa edilmesinde çok önemli bir belge olduğu görülür. Çünkü Müslümanlar tarafından fethedilen İspanya'da başka toplumların sosyal ve kültürel hakları güvence altına alınmıştır.
2. "Tudmir (Theodomiros) Anlaşması ile Endülüs'te Müslümanların Hristiyanlara tanıdığı haklar, günümüzdeki insan haklarından; yaşama hakkı, mülkiyet hakkı, din ve vicdan özgürlüğü gibi haklara karşılık gelmektedir.
3. Her iki belgede de diğer dinden olanların varlığı kabul edilmiş, ortak sosyal yaşam kurallarına uyulduğu takdirde sosyal ve ekonomik faaliyetler güvence altına alınmıştır. Her iki belge de yeni bir muhitte ortak bir hukuk düzeni sağlamak ve yeni bir sosyal yapı kurmak hedeflenmiştir.
4. Öğrencilerin bu soruya bilgi birikimi doğrultusunda "Uluslararası basın kuruluşlarında bu anlaşmanın haber olarak sunulmasını sağladım." gibi cevaplar vermesi beklenmektedir.

Etkinlik No.: 25

1. • Mısır'da kurulan ilk Türk-İslam devleti olmaları ve kendinden sonra kurulacak Türk-İslam devletlerine idari, siyasi, askerî, sosyal ve ekonomik yönden örnek teşkil etmeleri.
• Hâkim oldukları süre içerisinde Mısır'ı her alanda kalkındırmaları.
• Kültürel miras bırakmaları.
• Sosyal devlet anlayışı sergilemeleri.
2. Tarih boyunca âlim ve edipler saygı gördükleri, ilmin ve sanatın değer verildiği ülkelerde yaşamışlardır. İlim ve sanat ise medeni ve özgür düşüncenin hâkim olduğu toplumlarda gelişmiştir. Bu toplumlarda rahat çalışma ve üretme imkânı bulan âlim ve edipler, bulundukları ülkelerin bilimsel ve sanatsal gelişimlerinde büyük rol oynamışlardır. Bu durum hem ülkelerin hem de toplumların kalkınmasını sağlamıştır. Dolayısıyla bir ülkede âlim ve ediplerin çokluğu o ülkenin gelişmişliği ile doğru orantılıdır.
3. Doktor görevlendirilmesi, eczane açılması, hastanede vatandaşların tedavilerinin ücretsiz yapılması.

Etkinlik No.: 26

1. İspanya, Kuzey Afrika, Mısır, Suriye, İran, Maveraünnehir, Horasan
2. Memlûklar, halifeliği doğrudan kendi üstlerine almayıp halifeyi gözetimlerinde tutarak onun Müslümanlar gözündeki değeri ve etkisinden yararlanma yoluna gitmişlerdir. Bunun yanında kendilerini Müslüman devletlerin lideri olarak göstermek için de bu makamı kullanmış olabilirler. Ayrıca halife, Müslümanların önderi olduğu için yaptığı her hareket dine mal edilebilir. Memlûk sultanı ise bir yönetici olarak dinen çok hoş karşılanmayacak işler yapmak zorunda kalabilir. Bu sebeple halifeliği kendi üstüne almadan halifeyi kontrol etme yoluna gitmiştir.
3. Emeviler gibi şiddetli tedbirler almayan Abbasiler, merkezî otoriteyi sağlamakta zorlanmışlardır. Bunun yanında mevali politikasına son verdiklerinden pek çok farklı millet Abbasiler Dönemi'nde İslamiyet'i seçmiş ve bu kişiler önemli görevlere getirilmiştir. Bu yöneticiler, zamanla Abbasilerin etkisiz yönetiminden zarar gören ahalinin güven ve desteğiyle makamlarını kullanarak bulundukları bölgelerde yeni yönetimler kurmuşlardır. Böylece merkezî otorite sarsılmıştır.

Etkinlik No.: 27

1. Arap bilgini Cahiz'in "Fezâ'ilü'l-etrâk" (Türklerin Faziletleri) adlı eserinde Türklerin askerlik konusundaki üstünlüğüne ve kahramanlıklarına vurgu yapılması; Abbasi halifesi Mu'tasım'ın Türk askerleri için ayrı bir kent kurması, Türklerin İslam medeniyetine ilk dâhil oldukları dönemlerde askerlik sahasında hizmet verdiklerini göstermektedir.
2. Emeviler döneminde Türkler, Mevali sınıfından kabul edildikleri için Müslüman olsalar bile sosyal statü bakımından ikinci sınıf görülmüşler ve devletin yönetim kademelerinde görev alamamışlardır. Abbasiler döneminde ise Türklerin faziletlerini öven bir kitabın yazılması ve Türklerin Abbasi ordusunda görev alması, Türklerin Araplarla eşit bir statüde kabul edildiğinin bir kanıtıdır.
3. Türkler sadece savaşçı askerler olarak değil, Abbasi ordusunun komuta kademesinde de görev almıştır. Özellikle halifenin hassa ordusunun Türklerden oluşması, Türklerin devlet yönetiminde ağırlıklarının arttığını göstermektedir.
4. Öğrencilerin bu soruya bilgi birikimi doğrultusunda; "kahramanlık, askerî yeteneklerindeki üstünlük, doğruluk, dürüstlük ve vatan sevgisi" gibi cevap vermesi beklenmektedir.

CEVAP ANAHTARLARI

Etkinlik No.: 28

1. Türk-İslam tarihinin başlangıcıdır aynı zamanda Türk ve İslam tarihini olumlu etkilemiştir. Türkler, kitleler hâlinde İslamiyet'i kabul etmiştir. Bu savaştan sonra Türkler, İslamiyet'in koruyuculuğunu üstlenmiştir. Çin'in Talas Savaşı'nı kaybetmesiyle Orta Asya, Çin hâkimiyetine girmekten kurtulmuştur.
2. Bizans'a karşı kurulmuştur. Böylece Bizans saldırıları önlenerek Anadolu yönünde fetihlere imkân sağlanmış ve Bizans'ın saldırı gücü kırılmıştır.
3. Sayıları artan ve güvendiği Türk askerlerine yeni yerleşim yeri kurmak, Türklerin savaşçı özelliklerinin bozulmasını önlemek, tehlikelere karşı tedbir almak, kendisine güvenli bir şehir oluşturmaktır.
4. Türkler, Abbasi İmparatorluğu'nda Arap ve İranlıların nüfuzuna karşı çıkabilecek yegâne kuvvetti; siyasî tecrübe ve askerî kabiliyet bakımından da imparatorluk içinde bir denge unsuru olabilirlerdi.

Etkinlik No.: 29

1. Mısır'da kurulan bu Türk devletleri; Bingazi, İskenderiye, Kahire, Gazze, Kudüs, Şam ve Halep gibi İslam dünyasının önemli merkezlerine sahip olmuşlardır. Ancak İhşidiler, Tolunoğulları Devleti'ne göre Nusaybin, Mekke, Medine, Tebuk ve Cidde'yi de içine alan daha geniş sınırlara sahip olmuştur.
2. Her iki devlette de merkezî otoritenin zayıflamasıyla birlikte yaşanan taht mücadeleleri; ekonomik sıkıntılara neden olmuş, bu durum, devletleri dış baskılar karşısında zayıf düşürmüş, çözülmeyi hızlandırmış ve devletleri yıkıma sürüklemiştir.
3. Mısır'da kurulan her iki devlet de Abbasi iktidarının Mısır'a vali olarak atadığı Türk komutanları tarafından kurulmuştur. Abbasilerin sık sık yaşadıkları taht kavgaları, merkezî otoritelerinin ve Mısır üzerindeki nüfuzlarının zayıflığı, Mısır'ın içinde bulunduğu iç çekişmeler ve otorite boşluğu her iki Türk devletinin kurulmasını kolaylaştıran ana etken olmuştur.
4. Tarım, hayvancılık, tekstil, dokuma, deniz ticareti, kara ticareti, balıkçılık gibi ekonomik faaliyetler.

Etkinlik No.: 30

1. Rasathane, بیمارستان, akademi ve medreseler etkili olmuştur.
2. Öğrencilerin bilgi birikimleri göz önüne alındığında; Horasan Havzası'na Ömer Hayyam, Farabi ve İbn-i Sina gibi âlimler nedeniyle felsefe havzası; Bağdat Havzası'na Beytül-hikme ve Nizamiye Medreseleri nedeniyle bilim ve tercüme havzası; Endülüs Havzası'na ise İslam dünyasında gelişen ilmi Avrupa'ya taşıdığı için aydınlanma havzası vb. cevaplar vermesi beklenir.
3. İlmî sürekli teşvik eden İslam medeniyeti, kendinden önce kurulan ve insanlığın yararına faaliyet gösteren kurumlara son vermemiş aksine bu kurumların güçlendirerek bilimin ilerlemesine katkı sağlamıştır. Bu nedenle İran'da bulunan ve dönemin önemli ilim merkezlerinden biri olan Cundişapur Akademisi'nin faaliyetlerine devam etmesi sağlanmıştır. Bu akademi Müslümanların hâkimiyetinde Bağdat Havzası'nda yüzyıllar boyunca ilim üretmeye devam etmiştir.
4. Günümüz Türkiye'sinde; üniversiteler, TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu), Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu vb. kurumlar bilimsel faaliyetlerde bulunmaktadır.

CEVAP ANAHTARLARI

Etkinlik No.: 31

1. İbn-i Sina, Farabi ve Biruni'nin çalışmaları Avrupa ülkeleri tarafından örnek alınmıştır. Bu bilim insanlarının yazdığı eserler, Avrupa'daki üniversitelerde ders kitabı olarak okutulmuştur.
2. Orta Çağ'da Batı dünyası, "Karanlık Çağ" olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde Avrupa'da skolastik düşünce hâkimdir ve bilimsel çalışmalar geri planda kalmıştır. Oysa aynı dönemde İslam dünyasında tıp, fizik, mantık, felsefe, matematik, astronomi gibi birçok alanda ilmi çalışmalar yapılmaktaydı. Batı, kendi içinde bir dönüşüm geçirirken Doğu'daki bilimsel gelişmeleri de dikkate almaya başlamıştır. Batılılar, İslam dünyasındaki bilimsel çalışmaları takip etmiş ve İslam bilim insanlarını eserlerini kendi dillerine çevirip onlardan yararlanmıştır.
3. Hz. Muhammed döneminden itibaren eğitime büyük bir önem verilmiştir. Hz. Muhammed'in başlattığı eğitim ve bilim alanındaki çalışmalar, Dört Halife döneminde de devam etmiştir. Emeviler, birçok şehirde kütüphaneler ve medreseler kurmuştur. Abbasiler devrinde ise o dönemin en büyük kütüphanesi ve bilim merkezi olan Beytül Hikme kurulmuştur. Bu merkezde ünlü düşünür ve bilim insanlarının eserleri tercüme edilip incelenmiştir. İlimi çalışmalar sürekli desteklenmiştir. Bütün bu gelişmeler sayesinde sekizinci ve on ikinci yüzyıllar arasında İslam dünyası, bilime öncülük etmiştir.
4. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak "Astronomi alanında çalışmak isterdim. Böylece yıldızları ve gezegenleri incelerdim." şeklinde farklı yanıtlar verilebilir.

Etkinlik No.: 32

1. Müslümanlar, insanlığın ortak mirası olan eserleri Arapça'ya çevirerek bu eserlerden daha çok kişinin faydalanmasını sağlamış, bilimin gelişimine ve yaygınlaşmasına katkıda bulunmuşlardır. Eski bilim ve felsefe eserlerini korumuş ve bu bilgiler ışığında yeni eserler ortaya koymuşlardır.
2. Bilimsel çalışmalarda hiç bir konuda yasak getirilmemelidir. Hiçbir bilgi saklanmamalı; bütün bilgiler, bilim insanlarına açık olmalıdır. Maddi ya da manevi bütün bilimsel öğretiler, kökeni hangi millete dayanırsa dayansın bilim insanlarının öğrenmesine ve araştırma yapmasına açık olmalıdır. Başka dillerde yazılmış bilimsel eserlerin çevirisi yapılmalı, daha çok kişinin bu bilgilere ulaşabilmesi sağlanmalıdır.
3. Öğrencilerin kendi bilgi birikimleri ve araştırmaları neticesine göre "Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakın. Kuşkusuz bunlarda inanan bir toplum için deliller vardır. (En'am Suresi 99. ayet)" gibi ayetler ya da hadisler bularak bu soruya cevap vermesi beklenmektedir.

Etkinlik No.: 33

1. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak "*Bağdat'taki ilmi başarılar Avrupa'yı etkiledi. İlmî ve felsefi eserler Arapçadan Latinceye çevrilmeye başlandı. Avrupa bu eserlere büyük ilgi duydu. Böylece Avrupa'da ilmî, felsefi ve kültürel bir başlangıcın ortaya çıkışında, Bağdat'ta yaşanan gelişmelerin etkisi büyüktür. Bu gelişmeler yaşanırken İslam medeniyeti hem ilmî hem kültürel hem de ekonomik olarak gelişiminin zirvesindeydi.*" vb. farklı cevaplar verilebilir.
2. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak "*Bunun sonucu olarak Arapça sadece Kur'an ve şiir dili olmakla kalmayıp aynı zamanda felsefe ve ilim dili hâline geldi.*" vb. farklı cevaplar verilebilir.
3. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak "*İlim ve kültürü hımaye etmeleri, kütüphaneciliğe önem vermeleri gerekir. Öğrenci ve bilim insanlarına her türlü desteği ve kolaylığı sağlamalıdır. Bilimin devamının sağlandığı bir ortam oluşturmaları gerekir*" vb. farklı cevaplar verilebilir.
4. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak "*İstanbul. Medeniyetlerin bulunduğu yer, tarihi zenginliğe sahip, kültürel zenginliği barındırması, sanat faaliyetlerin ve sanatsal mekânların çok olması, kültür varlıklarının ön planda olması*" vb. farklı cevaplar verilebilir.

Etkinlik No.: 34

1. Orta Çağ'da İslam Medeniyati tıp biliminde çok ilerlemiştir. Hastaları tedavi ederken hastalığın nedenini belirleyerek ona uygun bilimsel tedavi yöntemleri geliştirmiş ve bu yöntemleri uygulamışlardır. Tedavi yaparken hurafelerden ve bilim dışı yöntemlerden uzak durmuşlardır.
2. Müslüman hekim Sabit, hastalığa neden olan sorunu belirleyip ona göre tedavi yöntemleri uygulamıştır. Hekim Sabit iyi bir eğitim aldığı için hastalıklara yol açan etmenleri bilmekte ona göre ilaçlar ya da tedavi şekilleri önermektedir. Oysa Frenk hekim, cahildir. Tıp konusunda yeterli bilgi ve donanıma sahip değildir. Hurafelere ve batıl inançlara göre şekillenmiş tedavi yöntemleriyle insanları iyileştirmek yerine onların ölümüne neden olmaktadır.
3. Şayzar Kalesi'nin Müslüman emirinin sergilemiş olduğu davranıştan; İslam Medeniyeti'nde insanlar arasında ayırım yapılmadığı, zor durumda olana yardım eli uzatıldığı, insana değer veren insancıl bir tutum benimsendiği fikirleri oluşmaktadır.
4. Öğrencilerin kendi görüşleri doğrultusunda " O hekim hastalardan uzaklaştırdım ya da o hekimin yanlış tedavi yöntemleri uyguladığını Munaytira kalesindeki yöneticilere bildirdim." şeklinde cevaplar vermeleri beklenmektedir.

CEVAP ANAHTARLARI

Etkinlik No.: 35

1. Dergi kapağında astronom, tarihçi, botanikçi, eczacı, jeolog, şair, filozof, matematikçi, coğrafyacı olarak sıralanan özelliklerin bir bilim insanında aynı anda bulunması nadirdir. Çok yönlü bir bilim insanı olan Biruni; matematiksel coğrafya, küresel trigonometri, eczacılık gibi bilim dallarını kuran kişi olarak tanınmış olması, “Evrensel bir Deha” olarak anılmasını sağlamıştır.
2. İslam Medeniyetinde farklı bilim dallarında çalışma yapan bilim insanlarının çok olması ve her birinin başlı başına önemli çalışmalar ortaya koymasından ileri geldiği şeklinde cevap verilebilir.
3. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak İslam medeniyetinin doğduğu ve geliştiği dönemde yaşamış Biruni, İbn-i Sina, Farabi, Gazali, Harezmi ve daha bir çok bilim insanı hakkında makale yazabileceklerini ifade edebilirler.

Etkinlik No.: 36

1. Hükümdarlığın tanrı tarafından verilmesi, halkı koruma ve yüceltme, kanun uygulama vb.
2. Kut anlayışı hükümdarlığın tanrı tarafından verildiğine dair inançtır. Metinlerde Kök Türk Yazıtlarında “Türk milleti.... Tanrı buyurduğu için, kendim devletli olduğum için, kağan oturdum..” . Kutadgu Bilig’de ise “Tanrı fazlı ile sana ne kadar iyilik etmiştir... Kalabalık halk üzerine seni hâkim kıldı; dilek ve arzularını verdi ve fermanlarını yürüttü... Tanrı kullarını sana muhtaç etti.” cümleleri Kut anlayışının kanıtıdır.
3. Kutadgu Bilig’den alıntılanan metinde en fazla adalet kavramına vurgu yapılmıştır. Bunun yanında kanun koyma ve halka iyi davranma konuları da vurgulanan diğer konular arasındadır.
4. Geçmişten gelen ve toplumumuzda yer edinmiş en önemli anlayış olarak devlete bağlılık, devleti “baba” olarak algılama, kanuna uyma gerekliliği gösterilebilir.
5. Günümüz devletlerinde öne çıkan kavramlara örnek olarak hukukun üstünlüğü, demokrasi, anayasa, laiklik, özgürlük vb. sayılabilir.

Etkinlik No.: 37

1. (Her öğrencinin bulacağı kelime sayısı farklılık gösterebilir.)
2. Yusuf Has Hacıp Kutadgu Bilig eserinde ideal devlet yönetimine dair öğütler verirken adaleti, ilmi ve ilim adamlarını öne çıkarmıştır.
Gazneli Mahmud’a öğüt olarak devletin dört bir tarafındaki yönetiminden haberdar olması, ordunun güçlü olması, güvenliği sağlaması, halkına karşı cömert ve merhametli olması, görevlendirmelerde liyakatin esas alınması, ekonomiyi iyi tutması, baskı ve zulümden uzak durması, istişareye önem vermesi ve devleti adalet üzere yönetmesini nasihat etmiştir. Aksi halde Allah’ın hesap soracağı vurgusu yapılmıştır.
Bu söylemler Türk İslam devletlerinin yönetim anlayışındaki benzerliği göstermektedir. İki metindeki söylemde de yönetimde adalet vurgusu ön plana çıkarılmaktadır.
3. (Her öğrencinin kendi düşüncelerini temellendirerek ortaya koyması gerekir.)

Etkinlik No.: 38

1. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak “Araplara Türk milletinin yüceliğini izah etmek, Türk dilinin Arapça kadar zengin olduğunu göstermek, Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla yazılmıştır...” vb. farklı cevaplar verilebilir.
2. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak “Bizans sınırından Çin’e kadar olan coğrafyada yaşayan Türklerin lehçeleri, coğrafi koşulları, kültürel değerleri, ekonomik durumları, sosyal yaşamları, dinî inanışları hakkında bilgiler içermesi.” vb. farklı cevaplar verilebilir.
3. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak “Orhun Yazıtları. Türk tarihinin aydınlatılmasına vesile olan yazıtlarda o dönemki Türklerin siyasi, sosyal, askerî, ekonomik, kültürel hayatlarıyla ilgili bilgiler içermektedir...” vb. farklı cevaplar verilebilir.

CEVAP ANAHTARLARI

Etkinlik No.: 39

1. İdeal İnsan

*Bilgili**İyiliksever**Açık sözlü**Takva sahibi**Gösterişten uzak duran**Erdemli**Bilgisini paylaşan**Sözü ve davranışı iyi olan Kanunları doğrulukla yapan**Ağzından kötü söz çıkma-Alçakgönüllü, tatlı dilli, tem-
yan**Eğitimin önemini bilen**Ana babaya itaat eden**Dedikoduya katılmayan*

İdeal Hükümdar

*Cömert**Öfkeyle karar almayan**Akıllı, cesaretli, anlayışlı**Büyüküne saygı küçüküne**sevgi gösteren**Kibirli olmayan**İşi ehlinde öğrenen**Bilgisini paylaşan, halkı ay-**dınlatan**Merhametli**Duyarlı**Adaletli*

2. Tespit edilen özellikler günümüz için de geçerlidir. Yusuf Has Hacı, ideal insan tipini ortaya koyarken toplumdan uzak özellikler değil herkes tarafından kabul edilen evrensel değerleri örnek olarak ele almıştır. Buna göre, Yusuf Has Hacı ideal insan olarak ilme önem veren, alçakgönüllü, cömert, merhametli, iyiliksever, dedikodudan uzak duran, takva sahibi, iyi huylarla dolu, kötülüklerden uzak duran bir kişi olarak nitelemiştir. Bu özellikler günümüzde de insanlarda aranan özelliklerdir.

3. Kutadgu Bilig'in kaleme alındığı dönem Türk toplum hayatında İslamiyet'le birlikte değişme ve gelişmelerin yaşandığı bir geçiş dönemidir. Yusuf Has Hacı, eserinde yeni bir dini kabul eden Türk toplumunun sahip olduğu değerler ile yeni dinin değerlerini anlayarak kavraması bakımından rehberlik etmiştir.

Etkinlik No.: 40

1. Kazakistan, Azerbaycan ve Kırgızistan'ın da Türk devleti olması, adı geçen eserlerin Orta Asya coğrafyasında ele alınması, aynı kültüre ve duyguya sahip olunması gibi sebepler.
2. Adı geçen eserlerin sahip olduğu önem nedeniyle korunmaya alındıkları, dünya mirasına katkı sağladıkları ve dünyanın hafızasını oluşturdıklarını ifade etmektedir.
3. Evrensel değerleri ele almaları, insanlığın kültürel mirasına katkı sundukları ve alanlarında saygın eserler olarak önemli bilgiler vermeleri nedeniyle günümüze kadar gelmişlerdir.
4. Öğrencilerin bilgi birikimleri göz önüne alınarak;
- Mustafa Kemal Atatürk'ün Doğumunun 150. Yıl Dönümü
 - Fatma Aliye Hanım'ın Vefatının 100. Yıl Dönümü
 - Mimar Sinan'ın Vefatının 400. Yıl Dönümü
 - Hoca Ahmed Yesevi'nin Vefatının 850. Yıl Dönümü
- vb. cevaplar vermesi beklenir.

Etkinlik No.: 41

1. Türkler bir yeri yurt edinirken siyasi ve konjektürel şartları göz önünde bulundururlar. O yerin kendi yaşam tarzlarına ve amaçlarına uygun olup olmadığına bakarlar. Türk göçleri ile beslenmeleri amaçlarını gerçekleştirmede en önemli etkidir. Yurt edinecekleri yerde daha iyi şartlarda yaşamak ve adaleti gittikleri yerlere yaymak onların vazgeçilmez gayesidir.
2. Anadolu'nun siyasi ve askeri yönden zayıf olması, o tarihlerdeki nüfus yoğunluğunun az olması, Türklerin yaşam tarzına uygun bir coğrafya olması, Horasan ve İran topraklarında Karahanlılar ve Gazneliler tarafından sıkıştırılan Selçukluları Anadolu'ya sevk etmiştir.
3. Selçukluların İslamiyet'i kabulü ile yeni Müslüman olan Türk aşiretlerinin bünyelerinde toplanmasını sağlamıştır. Karahanlılar ve Gazneliler arasındaki mücadelelerden istifade edip onları yenerek bölgedeki siyasi boşluğu doldurmuşlar. Bizans'ın yenerek Anadolu'yu yurt edinmişler. Abbasi halifesini korumalarıyla Müslümanların desteğini sağlamışlar. Bütün bu sebepler Selçukluların güçlü bir devlet kurmalarını sağlamıştır.

CEVAP ANAHTARLARI

Etkinlik No.: 42

- ① İslamiyet öncesi askeri alana ait özellikler
Savaş meclisinin toplanması
Atın kuyruğunun bağlanması
Turan taktığının uygulanması
Sultanın ordunun başında savaşması
- ② İslamiyet'le ilişkili tespitler
Savaşın Cuma günü başlatılması
Allah, şehit, cennet, kader, kefen vb. kelimelerin kullanılması
Din uğruna savaşmaktan bahsedilmesi
- ③ a) Türk devletleri İslamiyet öncesi döneme ait yönetim, toplum, askeri, hukuk vb. birçok alandaki özelliklerini ve geleneklerini İslamiyet'e girdikten sonra tamamen ya da kısmen değiştirerek devam ettirmiştir. Bu özelliklerin İslam kültür ve medeniyetine ait özelliklerle sentezlemesi yoluyla Türk İslam kültür ve medeniyeti oluşmuştur.
b) Zaman içinde kültürlerin birbirinden etkilenmesiyle kültürler ait bazı özellikler değişerek ya da dönüşerek varlığını devam ettirir. Bu yüzden tarihi olayları değerlendirirken değişim ve sürekliliği dikkate almak gerekir.

Etkinlik No.: 43

- ① Türklerin İslam dünyasını koruduğu ve İslam dünyasındaki ayrımlıkları önlemeye çalıştığı.
- ② Eğitim ile mücadele edilmiş ve bu medreselerden yetişen insanlar, İslam dünyasında ortak bir kültürün ve düşüncenin doğmasını sağlamıştır. Böylece İslam dünyasının parçalanması önlenmeye çalışılmıştır.
- ③ Öğrencinin bilgi birikimi göz önüne alındığında; İslam dünyasında siyasi ve fikrî parçalanmanın büyüyerek devam edeceği, Batı Hristiyan dünyasının saldırıları karşısında İslam dünyasının ayakta duramayacağı, zararlı fikir akımları ve terörist faaliyet gösteren grupların İslam dünyasına büyük zarar vereceği, İslamiyet'in yeni coğrafyalara taşınmayacağı vb. cevaplar vermesi beklenir.

Etkinlik No.: 44

- ① Tarihin hemen her döneminde devlet gücünü ele geçirmek isteyen kişi, cemiyet ve kurumlar hep olmuştur. Devlet, bireyler ve kurumlar üzerinde baskı oluşturmamalı ancak sıkı bir denetim ve kontrol mekanizması oluşturmalıdır. Vatandaşların ve kurumların görev ve sorumlulukları kanunlarla belirlenmeli ve denetlenmelidir. Aykırı tutum ve davranış sergileyenler cezalandırılmalıdır.
- ② Bu tür örgütler amaçlarına ulaşmak için cinayet, şantaj, tehdit, kaos çıkarma, darbe girişimleri gibi birçok yola başvurulur. Ülke içinden ve dışından kendilerini bu hedeflerine ulaştıracak taraftarlar bulmaya çalışırlar. Bu faaliyetler ülkedeki siyasi istikrarı zedeleyebilir ve devlet otoritesini zayıflatır. Bu durumda devlet her türlü dış müdahale ve baskıya açık hâle gelir. Bu durumda devlet içeride otorite kurmakta zorlanırken dış güçlere karşı da bağımsız hareket edemez.
- ③ Marjinal yapılanmaların hedef kitlesi öncelikle çocuklar ve gençlerdir. İnsanları kendi hedefleri doğrultusunda kanallere etmeye çalışırlar. Bu tür yapılar insanların mevki, makam, para vb. zaaflarından yararlanma yoluna giderler. Örgütsel propagandalarla aslında yasal ve ahlaki olmayan birçok hedeflerini taraftarlarına bir hak olarak sunarlar.
- ④ Terör örgütlerinin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için mutlaka bir finansal desteğe ihtiyaçları vardır. Bu örgütlere ülke içinden veya dışından kişi, kurum hatta bazen devletler bile destek olurlar. Eleman temin eder ve para yardımıyla bulunurlar. Devletler veya farklı çevreler, bu yardımları kendi siyasi, ekonomik ve dini hedeflerine ulaşmak için yaparlar.

Etkinlik No.: 45

- ① Büyük Selçuklu Devleti'nin Yıkılma Nedenleri, Devleti Yıkan İç Nedenler, Selçuklu Yönetimini Zaafa Uğratan Sebepler vb.
- ② Kadınlara verilen önem ve yönetimde etkin olması
 - Türk veraset sistemi
 - Ülke topraklarının pay edilmesi
- ③ Kadınların devlet işlerine karıştığı
- ④ • Nizâm'ülmülk'ün devlette tespit ettiği sorunlar
 - Kadınların devlet işlerine karışması
 - Velihtlik sisteminin olmaması
 - Bâtınilerin ayrılıkçı faaliyetleri

Nizâm'ülmülk'ün Bâtınilerle ilgili "Bu sahtekârların, ben öldükten sonra büyük ve mümtaz insanları kuyulara attıkları, davul sesleriyle kulakları çınlattıkları ve sırlarını açığa vurdukları zaman bu sözlerim hatırlanacaktır." sözleri, veliahtlıkla ilgili önerisi ileri görüşlü olduğunu gösteren örnektir.

CEVAP ANAHTARLARI

Etkinlik No.: 46

1. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak “Çin ve Bizans elçilerinin gelişi Gök Türklerin siyasi olarak bir devlet teşekkül ettiklerine, hukuki olarak tanındıklarına, siyasi, askeri, ekonomik olarak güçlü olduklarına, bölgede egemenliklerinin geçerli bulunduğu bir kanıttı. Abbasi elçisinin gelişi de aynı manayı taşımaktaydı. Abbasi elçisinin Selçuklulara gelişi, Çin ve Bizans elçilerinin Gök Türklerle gelişine benziyor ve aynı sevinç tekrarlanıyordu...” vb. farklı cevaplar verilebilir.
2. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak “Dandanakan Meydan Muharebesi’nin kazanılması, Türk-İslam tarihi açısından çok önemli etkiler meydana getirmiştir. Horasan’da bir devlet teşekkül etmelerinden sonra Selçuklular, bütün İslam dünyasının temsilcisi olarak Müslümanları içeriden ve dışarıdan gelebilecek her türlü tehlikelere karşı koruma ve savunma görevini üstlenmişlerdir. Selçuklular, Türk-İslam dünyasının sancaktarı ve bayraktarı konumuna gelmiştir...” vb. farklı cevaplar verilebilir.
3. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak “Türk devlet geleneğinde hâkimiyetin nişanesi olan ok ve yay, hükümdarın hâkimiyet alametleri arasındadır. Yay devleti ve hükümdarı, ok ise hükümdara bağlı olmayı, halkı ifade etmektedir...” vb. farklı cevaplar verilebilir.
4. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak “Attila Dönemi. Çünkü Türklerin Avrupa’da etkin olmasını sağlamıştır...” vb. farklı cevaplar verilebilir.

Etkinlik No.: 47

1. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak “Hükümdar adaletin temsilcisi, hakkın gölgesidir...” vb. farklı cevaplar verilebilir.
2. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak “Kişinin hem hayatı hem de vefatından sonra güzel bir üslup ile hatırlanması için insanların ihtiyaçlarını karşılayabilecek, insanlara faydalı olabilecek eserler bırakmasıdır...” vb. farklı cevaplar verilebilir.
3. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak
 1. Adaletli olmak, fitne ve kargaşayı bastırmak.
 2. İlim taliplileri için medreseler yaptırmak.
 3. Yerleşim birimlerini düzenlemek.
 4. Taşradan yeraltı suları için kanallar açmak.
 5. İrmaklara yataklar yaptırmak, büyük suların akışı için köprüler inşa etmek.
 6. Tarlaları ekime elverişli kılmak.
 7. Halkı korumak için surları yükseltmek.
 8. Yeni şehirler kurmak.
 9. Ana ve işlek yollarda konaklar yaptırmak.
 10. Yüksek yapılar ve görkemli meskenler tesis etmek...”

vb. farklı cevaplar verilebilir.

Etkinlik No.: 48

1. Ömer Hayyam, bilimsel ve edebi çalışmaları ile sadece yaşadığı yüzyılı değil daha sonraki bilimsel gelişmelere ve edebiyata büyük katkılarda bulunduğu için dünyaca tanınmış bir bilgin ve şairdir. Onun yaptığı çalışmalar sayesinde dünya medeniyetleri gelişme göstermiştir. Ömer Hayyam’ın adının yaşatılması ve insanlığa tanıtılması için metinde anlatılan yöntemler (Ömer Hayyam adına kulüp kurulması, Ay’ın bir kraterine ve bir kuyruklu yıldıza isminin verilmesi, Google’ın doodle düzenlemesi gibi) kullanılmıştır.
2. Ömer Hayyâm cebir, geometri, astronomi, fizik ve tıpla ilgilenmiş, müzikle uğraşmış, ayrıca adını ölümsüzleştiren rubâîlerini kaleme almıştır. Bundan dolayı dönemin diğer hâkim bilginleri gibi çok yönlü bilim adamı ünvanını almıştır.
3. Celali Takviminin sadece İran ve Türk topraklarında bilinmesi, dünya ülkelerine bu takvimin tanıtılmaması, daha güvenilir olduğunun son yapılan araştırmalar ile ortaya çıkması gibi sebepleri sıralayabiliriz.
4. Tarihsel süreç içerisinde bilim, devletin tüm sistemleri içerisinde kullanılmıştır. Bilimsel gelişmeler toplumsal yapının şekillenmesinde, askeri ve ekonomik alanlarda ise araç, teknoloji ve bilgi gelişiminde etkilidir. Bundan dolayı devletler bilime ve bilim adamlarına destek olmuştur. Bu destek en çok Büyük Selçuklu Devleti’nde görülmüştür. Özellikle Nizamiye Medreselerinin kurulması ve bu medreseler ile beraber rasathanelerin ve hastanelerin devlet adamlarının maddi desteği ile açılması bir gelenek olmuştur. Büyük Selçuklu Devleti’nin başlatmış olduğu medrese geleneği diğer devletlere de örnek olmuştur. Melikşah, kendi adında bir gözlemevi kurması ve buradaki bilimsel çalışmalara destek vermesi, devlet işlerinde kullanmak amacıyla yeni bir takvim yapılmasını istemesi devlet yapısının bilimsel temellere oturtulduğunun bir kanıtıdır.

CEVAP ANAHTARLARI

Etkinlik No.: 49

1. Siyasetname yönetimle ilgili bilgilere ulaşılan siyaset alanında yazılmış bir eserdir. Siyasetname hem yazılı hem de olayın geçtiği zamana ait bilgileri verdiği için birinci elden kaynak grubuna girer. Bu özelliğiyle tarihçi ya da araştırmacıların ilk kullanması gereken kaynaktır.
2. Divan-ı Mezalim
3. Devlet yönetiminde adaletin esas alınması
4. Sosyal devlet ve hukuk devleti anlayışı günümüz kavramları olmakla birlikte Türk İslam Devletlerinde sosyal devlet ve hukuk devleti anlayışına ait örnekler bulunmaktadır.
 - a) Sosyal Devlet:
 2. metindeki hikaye bu duruma örnektir.

Hikâye:

Şöyle iştittim: Melik Kubad zamanında yedi yıl kıtlık olup âmirlerine ekinlerini alıp, satmalarını ve sadaka olarak bazı kimselere vermelerini, fakirlere de Beytu'l-mal ve hazine-lerden yardım etmelerini emretti. Neticede yedi kıtlık yılın-da memlekette açlıktan bir tek kişi ölmüdi.

b) Hukuk Devleti

3. metindeki “Eğer bir kişi kendisine ceza verileceği zaman, kibirlenir de kadı huzuruna çıkmazsa o, büyük bir kişi de olsa cebren hâkim huzuruna çıkarılmalıdır.” sözleri bu duruma örnektir.

Etkinlik No.: 50

1. Okumak isteyen çocuklara imkân sağlamak, ilim insanlarına çalışma ortamı oluşturmak ve onların devlete olan bağlılıklarını sağlamak, mezhepsel kavgaları engellemek ve Batınlık gibi zararlı grupların faaliyetlerine engel olmak Nizamiye Medreselerinin kuruluş amaçlarındandır.
2. Eğitim ve öğretimin devletin kontrolünde olması hem aynı ilim havuzundan beslenen bir nesil yetişmesine, hem de zararlı oluşumların kendilerine alan açmasının önüne geçilmesine imkân sağlar. Devlete olan bağlılığı güçlendirir, devletin birlik ve beraberliğini sağlar. İlim adamlarının farklı ülkelere gitmesini engeller. İlim adamlarına verilen değer, toplumun devlete olan güvenini artırır. İnsanlar çocuklarının geleceğini güvende hissederler.
3. Türk İslam devletleri; kurdukları eğitim kurumları, sahip çıktıkları bilim insanları ve yetiştirdikleri öğrencilerle dünyada ilmin gelişmesine katkı sağlamışlardır. Orta Çağ'da Avrupa bilimsel alanda durgun iken İslam dünyası altın çağını yaşamıştır. Farabi, Hazini, Biruni, İbni Sina, El-Harizmi... vs gibi bilim insanları ve bunların ilim alanında yaptıkları çalışmalar hem Doğu hem de Batı dünyasının ilmi çalışmalarına büyük katkılar sunmuştur.
4. Türk İslam devletlerinde yöneticiler hem devletin bekası hem de halkın desteğini sağlamak amaçlarıyla eğitim kurumlarının yapılmasında etkin rol oynamışlardır. Yöneticiler kurdukları kurumlarla kendi adlarını da yıllarca yaşatmışlardır.

Etkinlik No.: 51

1. Sosyal: Cami, hastane, imaret, zaviye...
İlmî: Medrese, kütüphane, tıp mektebi, rasathane...
Mali: Kervansaraylar...
2. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak “*Türkistan kütüphaneleri, çeşitli dönemlerde farklı alanlarda yazılmış veya çevrilmiş olan eserlerin korunarak bilimsel hayatta yeni bilgilerin üretilmesini ve aktarılmasını sağlamıştır. Böylece müderrisler ve medrese öğrencileri, tüm kütüphanelerden yararlanabilmiştir. Kütüphaneler, bilimsel hayata hem mekân hem kaynak olarak katkıda bulunmuştur. Kütüphaneler; Semerkant, Harizm, Buhara, Nişabur gibi şehirlerin o dönemde bilim, kültür ve sanat yönünden ilerlemesine katkıda bulunmuştur.*” vb. farklı cevaplar verilebilir.
3. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak “*Büyük paralar harcanarak rasathanelerin kurulması, Celali takviminin hazırlanması...*” vb. farklı cevaplar verilebilir.